

Selusien koa helamu ten Umen

?Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanek, isen Luk. Luk vi dokta tai✧ ka sukul revi. Kei rovitei tai en eiloheh keil teindan elu (12) onen Iesu. Kei vi time tai onen Pol koa lumual vituai ka lumum vituai en out keil houlu.✧ Luk rovitei Siu, ka avaseini, kei ling demkatien onen en Iesu Kristo.

Ahi varei sakin Luk vatis tus keilu ekek: 'Luk' ral min 'Umen onen Eiloheh keil.' Kei kilea revi tounah vasi koa kur out en moulien onen Iesu,✧ ka kilea revi mun keke Sios kistal rohtoh mukave en out Serusalem ka va rokol out sav keil emun en saken sa.✧ Luk mual vituai houlu ral min eiloheh Pol.✧ Luk mutis tus koanek ten 'Umen' en sua 63 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), en avong koa Pol mul en mari taon ten out Rom ka mul rosin avong koa mari asuv houlu ten out Rom helei rahit usite onen.✧

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Luk mutis selusien koanek va min time tai onen, isen Teopolis.✧ Aneite ten isen vi 'meatin koa envatien onen mul en Ahi.' Anatin keke Luk mutis selusien koanek min meatin enek, ka kilea keke meatin sav keil emun koa arvitei Siu ihuli.

?Luk mutis selusien koanik vensa?

Luk en vati vatie lati keke Sios kistal rohtoh mukave – Tus ten Umen selus usili mukave Sios kistal rohtoh en out Serusalem. Mul vit usil umen koa Iesu sani min eiloheh

✧ :: Kol 4:14 ✧ :: Kol 4:14; 2Tim 4:11; Plp 1:24 ✧ :: Luk 1:3 ✧ :: Umen 1:8 ✧ :: Kol 4:14; 2Tim 4:14; Plp 1:24; Umen 16:10-17; 20:5-28:16 ✧ :: Umen 28:30 ✧ :: Luk 1:1; Umen 1:1

keil onen ka min Kristin vasi keil. ☆ Rie lati emun mukave keihoen onen Ninin Votut mai en meatin keil koa aling demkatien one en Iesu, ka sakin demkatien one mai keih tamun. ☆ Luk vit kilea saken koa Kristin keil amum vituai mulamu, ka mukave akataun meatin keil. ☆ Luk selus usil saken koa Sios moull mai marite mok en out savsav keil houlu. ☆

Luk en vati vatie lati keke keihoen onen Ninin Votut sakin Sios moull mukave – En tus koanik, Luk vit kilea keke navong Sios kistal rohtoh en out Serusalem, meatin keil ales Ahi mul mumon vati merikel keil koa amukok akistal: ☆ meatin keil onen Iesu aselus en selusien savsav keil koa rovitei one kati ka mesav keil along kilea, ☆ eilohéh keil asak reví meatin houlu koa amesai, ☆ ka selusien one usil tounah onen Ahi kur keihoen. ☆ Evus, mari sakvisien tai mai purun Kristin keil en out Serusalem, ka houlu en keil alohosai uva en out sav keil en provins ten out Sudea ka provins ten out Sameria emun ☆ koa lurvitei soutin ramat ran out Serusalem. Ka navong Iesu viles moullien onen Pol, Ahi sila ral min Kristin sav keil keke uva avahitehiten more longlongien usil Iesu Kristo va min Siu sav keil koa amul en out sav keil en out netan koa kavmen ten out Rom mul losil kat keil. Ka koakeil arvitei Siu emun koa aka Afrika, Siria, Esia, Masedonia ka Rom ☆ umai aling demkatien one eni.

Luk en vati vahit kilea vatte ten demkatien onen Kristin keil – Luk mutis kat hati selusien onen Pita navong san selusien onen Ahi min Siu keil usil vatte ten demkatien onen, ☆ ral min hati selusien koa Pol sani min meatin keil koa arvitei Siu. ☆ Luk rie lati keke more longlongien usil

☆ :: Umen 1:7-8 ☆ :: Umen 2:1-12 ☆ :: Umen 2:43-46 ☆ ::
 Umen 2:47; 8:4 ☆ :: Umen 2:14-7:60 ☆ :: Umen 2:4,7-12 ☆ ::
 Umen 3:1-10; 5:15-16 ☆ :: Umen 4:8-13,30-31 ☆ :: Umen 8:1,4-5
 ☆ :: Umen 12:1-28:30 ☆ :: Umen 2:14-41; 4:8-12; 10:34-48 ☆ ::
 Umen 13:16-41; 17:22-32; 22:1-21; 26:1-29

Iesu Kristo karahit out keil houlu, ka selusien teni mal revi keke meatin keil ten kantri sav keil akilea avaling demkatien one eni. Luk ro ral min Pol navong Pol mul rosin avong koa mari asuv houlu ten out Rom kilea valei rahat usite onen en kot.✠ Sakini, meatin houlu amundemi avit Luk mutis tus keilu ten ‘More Longlongien usil Iesu Kristo koa Luk mutisi’ ka ‘Umen onen Eiloheh keil’ keke vahit kilea vatte ten demkatien onen Pol min asuv houlu ten out Rom keke vakataun usite onen Pol.

Luk en vati vatie lati keke sakvisien keil sakras vapurun Sios onen Iesu Kristo – Kristin keil houlu avitehiten more longlongien onen Ahi ka avisu en avong takeih keil en moulien one (suval Pita✠ ka Pol✠). Teisav en keil amu vini keil (suval Stivin✠ ka Tiemes✠). Teisav teimun, meatin keil amumoni tisa en keil (suval Pol✠). Ka sakvisien takeih keil ekek asakras avou lin Sios onen Iesu Kristo veni Ninin Votut mul ien. Ka kei mul sakin Sios esuk moul mai marite ka keih imok.

Vati rendemien tai ten tus enek mul en Umen 1:8

Iesu viteni vit, “Kami miheilea en tounah tas enek, navong Ninin Votut hemai hesien kami, mihehilelau en keihoen. Sakini, mihehitehiten tounah koa naviteni ka namumoni en taon ten out Serusalem, ka en out sav keil en provins ten out Sudea. Ka mihehitehiten usili en provins ten out Sameria, ka en out savsav keil emun heha hetokol out vasi netan.”

?Asa mul en selusien koanik?

1. Umen onen Pita va min Siu keil. (1:1–12:25)
 - a. Sios onen Iesu Kristo kistal rohtoh en out Serusalem. (1:1–7:59)
 - b. Sios va rokol provins keilu ten out Sameria ka Siria. (8:1–12:25)

✠ :: Umen 28:30 ✠ :: Umen 4:3; 12:3-17 ✠ :: Umen 16:22-40 ✠ :: Umen 7:59-60 ✠ :: Umen 12:2 ✠ :: Umen 15:19; 17:5-9; 18:6; 19:23-41

2. Umen onen Pol va min koakeil arvitei Siu. (13:1–28:31)
 - a. Ualien rohtoh onen Pol keke vahitehiten more longlongien min meatin keil ten provins keilu ten out Kalesia ka Pampilia. (13:1–14:28)
 - b. Kaonsel ten Sios en out Serusalem amaeni keke Kristin keil koa arvitei Siu irmusiltei mengkatien keil onen Siu keil. (15:1–35)
 - c. Ualien onen Pol koa vi elu eni va rokol provins keilu ten out Esia ka Masedonia. (15:36–18:28)
 - d. Ualien onen Pol koa vi etel eni va rokol provins keilu ten out Esia ka Masedonia emun. (19:1–21:14)
 - e. Pol vit usil vatte ten demkatien onen en kot keil en out Serusalem, Sesaria, ka va rokol mari taon ten out Rom emun. (21:15–28:25)

Hitkileaen onen Luk usil tus koanek

¹ Tuak Teopolis,[☆]

Namul namutis tisien koanik vat minuk.

En tisien koa namutisi minuk mulamu,^{*} naselus usil tounah vasi keil koa Iesu mumoni ka vihisei eni navong mum rohtoh en umen onen ² va rokol avong koa Ahi kulati vina en out nesa. Ka navong Iesu mul veah en out netan, ral min keihoen onen Ninin Votut, kei visein meatin keil koa rie lat keil avahi eiloheh keil onen.[☆] ³ Navong Iesu longe tisa ka mat evus, kei kistal min meatin keil onen avong hanumau elu (40) en sise houlu keke vahothot eni vi anatin keke mouler eris ran matien. Ka, en avong keil ekek, Iesu selus min keil usil hiasuvien onen Ahi.[☆] ⁴ Ka navong ro veah ral min meatin keil onen, Iesu sel kat keil

[☆] 1:1: Luk 1:3 * 1:1: Luk mutis tus tai musil moulien onen Iesu va min Teopolis tuai. [☆] 1:2: Mak 16:19; Luk 24:49–51 [☆] 1:3: Luk 24:36–42; Sion 20:19–20,26–27; Mat 28:18–20; Luk 24:46–49; Sion 20:21–23

vit, “Minalokoveintei mau out Serusalem. Ka mihetosin sanien ten Ninin Votut koa naviteni min kami keke Tata onak vat kati keke hesani min kami.✠ 5 Veni, mulamu, Sion vi baptaes en meatin keil en oai, ka en avong vahis enges koa hemai, Ahi hehi baptaes en kami en Ninin Votut.”†✠

Ahi kulat Iesu vina en out nesa

6 En avong sav tai, eiloheh keil onen Iesu umai vituai ral min Iesu ka avisi avit, “?Asuv, mukave? ?Avong mal vinvin keke kovamai kovahi asuv houlu onen me-Isrel keil vasuval asuv houlu Deved mulamu, vuo avong romaltei veah?”‡✠

7 Ka Iesu vit kesi vit, “Avong enek, Tata enges kur keihoen vatie lati. Rovitei keke kami mivailea avong koa kei ling kati keke vakur out.✠ 8 Ka kami miheilea en tounah tas enek, navong Ninin Votut hemai hesien kami, mihehilelau en keihoen. Sakini, mihehitehiten usil tounah koa naviteni ka namumoni. Mihoum rohtoh eni en taon ten out Serusalem, ka en out sav keil en provins ten out Sudea. Hevus, mihehitehiten usili en provins ten out Sameria, ka en out savsav keil emun heha hetokol out vasi en out netan.”✠ 9 Navong san selusien enek min keil evus ka mete mul veah eni, Ahi kulat Iesu vina en out nesa, ka mahmah tai mai kav koe ka arlestei mun.✠

✠ 1:4: Luk 24:49; Sion 14:16-17; 15:26; Umen 2:33 † 1:5: Navong avi baptaes en meatin en oai, rie lati keke aling demkatien one en Iesu ka aviles ran sakien tisa keil one ka asan vasi moulien one min Ahi. Ka navong Kristin tai san moulien onen min Ahi, Ahi Tata vi baptaes en kei en Ninin Votut. Sakini, Ninin Votut mai sien moulien onen, mul san keihoen mini, ka rie lat sise koa mal keke housili lisenges. ✠ 1:5: Mat 3:11; Mak 1:8; Luk 3:16; Sion 1:33 ‡ 1:6: En 1Kron 17:11-12, Ahi viteni min asuv houlu Deved keke tai ten vatiamal onen hehi asuv houlu ten lisenges. ✠ 1:6: Luk 24:21 ✠ 1:7: Mak 13:32 ✠ 1:8: Efes 3:16; Luk 24:48; Sion 15:27; Umen 2:32; 3:15; 5:32 ✠ 1:9: Mak 16:19; Sion 6:62

¹⁰ Ka navong amules alele vina nesa en teilang, hatte tas, angelo elu koa lumusin en eisin tamuoh lumulomal vesesal ven keil. ✨ ¹¹ Ka luviteni min keil luvit, “?Meatin keil ten out Kaleli, kami mimul mimulomal ka milele vina nesa mukok vensa? Iesu koa Ahi kulati ran kami ka kuri vina en out nesa, kei varei hemita ris en vati sakien koa milesi vina en out nesa.” ✨

Matias mai vi eiloheh tai keke vakes Sudas Eskariot

¹² Evus, eiloheh keil alokovein Hou Nei Olip, ka uva ris Serusalem koa rovitei soutin. § ✨ ¹³ Navong keil arokol taon, uva en eim koa amul aro ien, avina en out tai koa mul nesa. Koakeil aro vituai en avong koanek avi Pita, Sion, ka Tiemes; Andru, Pilip ka Tomas; Batolomiu ka Matiu; Tiemes (koa vi natin Alveas); Saemon (koa mul en vangi meatin keil koa e vati mok keke Siu keil avamaluv ran hen kavmen ten out Rom); ka Sudas (natin Tiemes). ✨ ¹⁴ Ka en avong vasi, eiloheh keil ekek umai out tas ka avis vituai. Ka meatin sav keil emun umai avis vituai ral min keil, koa tei en keil avi Meri (mama onen Iesu), tunali Iesu keitel, ka ahin otetai keil emun koa amusili.

¹⁵ Avong vahis mai muli, ka meatin keil koa aling demkatien one en Iesu umai out tas. Keil vasi vesesal avahi handred tai ka hanumau tai emun (120). Ka navong aro vituai mukok, Pita mulomal en mete ka selus min keil vit, ¹⁶ “Tuak ka ahinkuli keil, selusien koa asuv houlu Deved vit luvati en Tus Votut mai vi anatin usil Sudas Eskariot koa mulamun koakeil umai avuli kat Iesu. ✨ ¹⁷ Sudas vi tai en komai koa Iesu rie lati, ka kei mum vituai ral min komai en umen onomai.”

¹⁸ (Asuv keil onen pris keil asan mani min Sudas ven asa tisa koa kei mumoni. Ka ral min mani enek, avul hati

✨ 1:10: Luk 24:4 ✨ 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27; Rev 1:7 § 1:12: Hou Nei Olip vi kilomita tai ran taon ten out Serusalem. ✨ 1:12: Luk 24:50,52 ✨ 1:13: Mat 10:2-4; Mak 3:16-19; Luk 6:14-16 ✨ 1:16: Sam 41:9

atan tai en isen. Ka en vati atan enek, kei mot eni, vangen maseh ka tin keil asisital.** 19 Navong longlongien usil mukave Sudas mat ka vasi out Serusalem, avise out enek en 'Akeldama,' koa aneite teni vi, 'Atan ten Ara.')

20 Ka Pita selus eris vit, "Anatin, asuv houlu Deved vit luvati usil Sudas en Sam tai vit,
'Ahi Asuv, kumon vatiamal onen heha hevus,
ka kisakin titiali hetovuol emun hemoul en teim sen.' *Sam keil 69:25*

Deved vit luvati emun vit,
'Hetahos keke meatin sav hekesi ka hekur vulin.' *Sam keil 109:8*

21 Sakini, mal keke meatin sav tai hemai heapil hetal min komai, tai koa musil rohtoh en komai en avong mulamu, ka en avong vasi keil emun koa Asuv Iesu mul mual ral min komai.✠ 22 Anatin, rehetie lat meatin tai koa ro ral min komai en avong koa Sion vi baptaes en meatin keil, va rokol avong koa Ahi kumat Iesu vina en out nesa. Rehetie lat tai en keil keke hemai hekur umen hetal min komai keke hehitehiteni min meatin sav keil vi anatin keke les Iesu moul eris ran matien." 23 Sakini, keil arie lat meatin elu: Siosep Barsabas (koa isen tamun vi Sastas) ka Matias.

24 Evus, avis Ahi avit, "Asuv, keik kokilea rendemien onen meatin vasi keil. Sakini, kitie min komai isei en keilu ekek koa keik korie lati✠ 25 keke houv hesuval eiloheh tai onom. ?Isei en koakeilu ekek hekur vulin Sudas, koa lokovein umen enek keke vaha en vulin kati?" 26 Evus, avis meatin keilu ekek lumai lumutis isealu en ahat elu. Aling ahat keilu ekek en valite tai, ka navong aleh lat ahat tai ran valite koanik, alesi keke isen Matias mul ien.✠ Sakini, vi

** 1:18: Mat 27:1-10 viteni keke asuv keil onen pris keil akur ris mani koa asani min Sudas, ka avul hati atan tai eni. Tunien teni vit navong Sudas va par koteh hiren en viau tai, mul murur en vatiai koa mul en atan enek. Ka navong viau teni mat, teiai onen Sudas mot vita netan, ka vangen maseh.

✠ 1:21: Luk 1:2; Sion 15:27; Mat 3:13-15; Mak 1:9; Luk 3:21; Mak 16:19; Umen 1:9 ✠ 1:24: Sion 2:24-25 ✠ 1:26: Pro 16:33

Matias koa akuri mai kapil vituai ral min eiloheh teindan tai (11) sav keil.

2

Ninin Votut mai sien meatin keil koa aling demkatien one en Iesu

¹ Navong avong ten anien koa avise en ‘Pentekos’ emai, meatin vasi keil koa aling demkatien one en Iesu umai alah ruai en eim tai. ☆ ² Hatte tas, keil along verien tai koa ka en out nesa ka mai suval eang koa muhuh keih. Verien koanik sien vasi eim koa amul arondan ien. ³ Evus, tounah tai kistal en eim enek koa vilhili suval ahang koa rasil va mulomal retai en vatin meatin keil. ☆ ⁴ Ka en avong enek, keil vasi avilelau en Ninin Votut. Ka Ninin san keihoen min keil koa sakin keil aselus en selusien sav keil koa rovitei one kati. ☆

⁵ En avong enek, Siu keil koa aka en kantri savsav keil houlu aro en out Serusalem. Umai veni demkatien one keih en Ahi ka e vati avaha netan min Ahi en avong ten Pentekos. ⁶ Ka navong meatin keil enek along verien koanik, keil houlu umai out tas keke availea asa mul kur out. Ka navong keil umai vesesal, amutimanin veni along meatin keil onen Iesu amul aselus en selusien savsav keil one. ⁷ Keil amusil ka avis keil eris avit, “!Ei, meatin keil ekek koa amul aselus ekok, keil vasi avi me-Kaleli keil enges! ☆ ⁸ ?Sakini, mukave suk ir rolong keil amul aselus en selusien kati keil orer? ⁹ Ir roka en out Partia, Midia, ka Ilam; en out Mesopotemia, Sudea, ka Kapadosia; en out Pontas ka Esia. ¹⁰ Roka mun en out Frikea ka Pampilia, en out Isip ka en out keil en kantri ten out Libia koa mul vesesal en out Saerin. Tei en ir aka Rom ka avi Siu keil kati, ka teisav en ir umai akur demkatien onen Siu keil enges.

☆ 2:1: Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 ☆ 2:3: Mat 3:11; Luk 3:16 ☆ 2:4:

Umen 4:31; 10:44-45; 19:6; Mak 16:17; Umen 10:46; 1Kor 13:1 ☆ 2:7: Umen

1:11

¹¹ Ka tei en ir emun avi ten out Krit ka Arebia. !Ka avaseini keke roka en out savsav keil houlu, ir vasi romul rolong meatin keil enek amul aselus en selusien kati keil orer usil marmari tounah keil koa Ahi mul mumoni!” ¹² Keil vasi amutimanin ka amundem usili houlu. Sakini, keil avis sase en keil avit, “?Asa varei aneite ten tounah keil ekek?”

¹³ Ka teisav en keil aselus karen keil avit, “!Meatin keil ekek amun uaeu houlu koa keih ka avi vau eni!”

Pita san selusien tai va min vangi meatin keil

¹⁴ Evus, Pita mulomal ral min eiloheh teindan tai (11) sav keil, ka viso va min vangi meatin keil vit, “Kami Siu keil, ka kami vasi koa miro en out Serusalem en avong ekek, mihesan ralingomi minau ka nihiten aneite ten tounah enek min kami. ¹⁵ Meatin keil ekek armunmuntei vasuval koa kami mimundemi. Avong koanek vi naen klok en visokon enges. ¹⁶ Vuo. Tounah koa mimul milesi suval etin asa koa Ahi viteni ka en provet Soel telamu vit,

¹⁷ *En avong ekor keil,*

inau nisan Ninin Votut onak min meatin vasi keil.

Ehon ka atouli keil onami ihit luvat selusien keil onak.

Meatin hau keil iles leisanien keil ka ulmatu keil ilei kilea en tounah heka en matil vovoien keil.

¹⁸ *En avong keil enek, inau nitah Ninin Votut onak*

heha hesien meatin vasi keil onak heha hetokol meahos ka atou keil emun koa avi slev enges.

Anatin, keil emun, ihit luvat selusien keil onak.

¹⁹ *Inau numon marmari tounah keil ikistal en teilang,*

ka nitie lat keihoen onak en out netan.

En out netan, numon tounah sal keil hekur out koa hesuval avong ten vaeen:

ara houe, ka ahang ka eas teni hel en out vasi.

²⁰ *En teilang, meteiai hemalikelik,*

ka avati hemai hehilhili hesuval ara.

Navong meatin keil iles tounah keil ekek kur out,

*ilea keke mari avong ten hetetamenien onen Ahi Asuv
vesesal vamai vakistal koa houmon kot en meatin vasi
keil.*

- ²¹ *Ka en avong enek, koakeil vasi avise inau ven kataunien,
inau, Ahi Asuv, nutut moulien one.’” Soel 2:28-32*✠
- ²² *Pita selus eris min keil vit, “!Tuak eli keil ten out
Isrel, mihetaengon selusien keil ekek! Navong Iesu ten
out Nasaret ro veah ral min kami, Ahi rie lati keke vi
Mesaea onen ka en keihoen koa sani mini keke voumon
merikel keil ka marmari tounah sav keil en metomi koa
sakin kami mimutimanin eni. Kami vasi mikilea revi
en koanek.✠* ²³ *Ka musil lingkatien onen, Ahi koa kilea
en tounah vasi koa kur out ling Iesu va en hemi. Ka
kami, misan matien mini en sakien koa mikeih kat koakeil
armusiltei mengkatien keil onen Ahi keke uva amuti kati
en aiveave.✠* ²⁴ *Ka Ahi sakini moul eris ran matien keke
herkurtei mun mahien teni. Veni keihoen ten matien
sakras vahuli kati.✠* ²⁵ *Koanik suval koa asuv houlu Deved
telamu viteni usil Iesu vit,
‘Lisenges, nales Ahi Asuv en usite matu onak.
Ka nirmetautei veni kei ro vesesal ven inau.*
- ²⁶ *Anatin, nasi nau, nasan masmasien va mini.
Ka naling desien onak eni keke heting koe teiai onak.*
- ²⁷ *Anatin, nakilea keke hermaentei ninin onak heto en out ten
matien.
Ka hermaentei teiai onak, meatin votut onen, hemande en
avul tatetahinien.✠*
- ²⁸ *Kei rie sise keke mamoul eni.
Nisi nau lisenges veni kei ro vesesal ven inau.’” Sam keil
16:8-11*
- ²⁹ *Pita selus eris min vanggi meatin keil vit, “Tuak eli
keil ten out Isrel, inau nihiteni hemal enges min kami usil*

✠ 2:21: Rom 10:13 ✠ 2:22: Sion 3:2 ✠ 2:23: Umen 4:28; Mat 27:35,50;
Mak 15:24,37; Luk 23:33,46; Sion 19:18,30; Umen 3:15 ✠ 2:24: Mat 28:6;
Mak 16:6; Luk 24:5; Umen 3:15; 2Saml 22:6; Sam 18:4; 116:3 ✠ 2:27: Umen
13:35

Deved, avu orer. Kei mat, ka arahini. Ka out tatetahinien onen mul veah ekok rokol kosa. ☆ 30 Rokilea keke kei vi provet tai. Kei kilea keke Ahi mumon hatkatien takeih tai mini keke hesakin tai en vatiamal onen hekur vulin ka hemai hehi asuv houlu. ☆ 31 Asuv houlu Deved lei kilea asa koa Ahi houmoni en avong keil koa hemai. Sakini, selus usil hemukave Mesaea hemoul eris ran matien navong viteni vit,

'Ahi hermaentei ninin onen heto en out ten matien.

Ka hermaentei teiai onen hemande en avul tatetahinien.'

Sam keil 16:10

32 Koanik mul selus usil Iesu koa Ahi sakini moule eris ran matien, ka komai vasi ekek melesi keke vi anatin. ☆ 33 Ahi vati lati vina nesa keke vato en out ten hetetamenien en usite matu onen, ka Tata onen san Ninin Votut mini suval koa kei vat kati min komai. Ka kosa, asa koa milesi ka miraengoni vi Ninin Votut enek koa Iesu sani min komai. ☆

34 Ir vasi rokilea keke rovitei asuv houlu Deved koa vina en out nesa. Ka Deved varei selus usil Iesu Kristo navong viten selusien koanik vit,

'Ahi Asuv selus min Asuv onak vit,

"Kitondan en usite matu onak,

35 hetokol avong koa niling koakeil avi vativieh ral minuk en hem."'

Sam keil 110:1 ☆

36 Sakini, me-Isrel vasi keil, kami miheilea revi mok keke Iesu enek, Ahi lingi vi Mesaea ka Asuv orer. !Ka vi kei varei koa kami mimuti kati en aiveave!" ☆

37 Navong meatin keil along selusien onen, e von ka tine mis. Sakini, avis Pita ral min eiloheh sav keil avit, "Tuak keil, asa li mehoumoni suk?" ☆

☆ 2:29: 1Ki 2:10; Umen 13:36 ☆ 2:30: Sam 132:11; 2Saml 7:12-13

☆ 2:32: Luk 24:48; Umen 1:8 ☆ 2:33: Mak 16:19; Umen 7:55,56; Rom 8:34; Kol 3:1; Hib 1:3; 8:1; 10:12; 12:2; 1Pit 3:22; Sion 14:16-17; 15:26; Umen 1:4

☆ 2:35: Mat 22:14; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Hib 1:13 ☆ 2:36: Umen

5:30-31 ☆ 2:37: Luk 3:10,12,14

³⁸ Pita vit kesi vit, “Tetai en kami hehiles ran tisaen keil onen ka hemaen komai mehehi baptaes eni en isen Iesu Kristo. Hesakini, Ahi helah lat tisaen keil onen rani ka helele hetahos eris mini. Hevus, Ahi hesan Ninin Votut onen mini hesuval sanien tai.”[☆] ³⁹ Kami vasi mihoumoni hemukonek veni Ahi mumon hatkatien koanik ral min kami ka titami keil, ka ral min koakeil vasi amul soutin. Anatin, Ahi Asuv vat kati keke kei hesan Ninin Votut onen min koakeil vasi kei vise keil avamai avahi meatin keil onen.”[☆]

⁴⁰ Pita sel kat keil keih ral min selusien sav keil emun. Ka peah keil vit, “!Mihehis Ahi keke houtut moulien onami ran mahien koa hesani hemai ven meatin tisa keil ten avong kosa!”[☆] ⁴¹ Evus, meatin keil houlu akur anatin en selusien onen, ka amaen keil avi baptaes en keil. En avong enek, vesesal meatin keil taosen etel (3,000) umai ka akapil vituai ral min koakeil aling demkatien one en Iesu.[☆] ⁴² Ka en avong vasi, meatin keil enek amusil kat revi sakien keil enek: alah ruai, along kat asa koa eiloheh keil avisein keil eni, ariti anien min keil, akur Anien Votut onen Asuv, ka avis vituai.[☆]

Sakien onen koakeil koa aling demkatien one en Iesu

⁴³ Avong houlu mai muli, Ahi mumon merikel keil ka marmari tounah sav keil houlu mun ka en hen eiloheh keil. Koanik sakien meatin keil vasi amutimanin, ka avouhou imok min Ahi.[☆] ⁴⁴ Ka koakeil vasi aling demkatien one en Iesu, lises aro vituai, ka aso vituai en tounah vasi keil one keke vakataun koakeil atamurei en tounah.[☆] ⁴⁵ Ka tei en keil asalem en hati atan keil one vuo tounah sav tai, ka asan mani teni va min koakeil atamurei

☆ 2:38: Umen 3:19 ☆ 2:39: Aes 57:19; Soel 2:32; Rom 10:13 ☆ 2:40: Dut 32:5; Sam 78:8; Plp 2:15 ☆ 2:41: Umen 2:47; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21,24; 21:20 ☆ 2:42: Umen 2:46; 20:7 ☆ 2:43: Umen 5:5,11; 19:17; 5:12; 6:8; 14:3; 15:12 ☆ 2:44: Umen 4:32

en tounah.✠ 46 En avong vasi, keil alah ruai en teahu ten Eim Votut onen Ahi. Ka en teim keil one, alah ruain anien ae ral min tinahos ka akanian vituai ral min sien.✠ 47 Keil amasmas Ahi, ka meatin vasi keil avouhou min keil. Ka en avong vasi, Asuv Iesu mul sakin meatin keil houlu tamun umai akapil vituai ral min keil ka mul mutut moulien one.✠

3

En isen Iesu, Pita sakin meatin koa sakras vakaka mai kaka tahos eris

¹ En avong tai, en tri klok mendilah koa vi avong ten hisien onen Siu keil, Pita ka Sion luva en Eim Votut onen Ahi keke luvahis.✠ ² En avong enek, meatin oteta keil avous tue tai koa sakras vakaka veni alen rotahostei navong avasi. Ka alingi netan vesesal en metareh ten mari vieh ten teahu ten Eim Votut koa avise en ‘More Metareh.’ En avong vasi, keil avousi ka alingi en out enek keke val vahiram en mani ran meatin keil koa umai en Eim Votut.✠

³ Navong meatin enek les Pita ka Sion lumai vesesal keke luvaha neim en teahu ten Eim Votut, peah keilu keke luvasan etai tounah mini. ⁴ Keilu lulele mal eni, ka Pita viteni mini vit, “!Kilele hemal en komal!”✠ ⁵ Sakini, meatin enek lele mal en keilu ka mundemi keke hekur etai tounah ran keilu. ⁶ Ka Pita viteni mini vit, “Mani onak tovuol varei, ka asa koa nakuri, nisani minuk. !En isen Iesu Kristo ten out Nasaret, mea ka kaka!”✠ ⁷ Evus, Pita vuli kat hen matu ka katauni mea ka mulomal. Hatte tas, alen keilu lumai lukeih. ⁸ Meatin enek vut vina nesa, mulomal ka kaka. Evus, musil Pita keilu telva en teahu ten Eim

✠ 2:45: Umen 4:34-35 ✠ 2:46: Luk 24:53; Umen 2:42 ✠ 2:47: Umen 2:41; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21,24; 21:20 ✠ 3:1: Umen 10:3,9,30 ✠ 3:2: Sion 9:1; Umen 14:8 ✠ 3:4: Umen 6:15; 13:9; 14:9; 23:1 ✠ 3:6: Umen 3:16; 4:10; 16:8

Votut. Ka en out enek, meatin enek mual, mul vutahut ka mul masmas Ahi houlu mok.✠

⁹ Navong meatin keil alesu mukave mul mual ka mul masmas Ahi, ¹⁰ alei kilea keke vi kei koa, lisenges, mul rondan vesesal en More Metareh ten teahu ten Eim Votut ka vis meatin keil ven mani. Ka keil vasi e von ka amutimanin en asa koa kistal mini.✠

Pita selus min meatin keil en teahu ten Eim Votut

¹¹ Navong meatin enek mul veah musil kat Pita ka Sion, meatin vasi keil amuloh umai ven keitel, amutimanin ka asi keil houlu. Amul en out tai en teahu ten Eim Votut koa avise en ‘Veranda onen Solomon.’✠ ¹² Navong Pita les meatin keil ekek, viteni min keil vit, “?Tuak keil ten out Isrel, vensa varei mimutimanin mukok? ?Vensa varei milei mamah en komal mukok? ?Mimundemi mivit meatin ekek mual ka en keihoen onomal enges? ?Vuo mimundemi mul mual mukok veni sakien keil onomal mal revi en meten Ahi? !Vuo, romukteinek! ¹³ Ahi varei sak revi meatin enek. Ahi enek vi Ahi onen Ebrahim, onen Aesak, onen Siekob, ka onen avu orer keil. Kei varei vati lat isen Iesu vina nesa koa vi meatin toumien onen. Ka kami miseseini en meten Paelet ka milingi en hen keke vouasi vamat. Paelet en vati vamaeni vamaaluv vaha, ka kami mirmaentei.✠ ¹⁴ Kei koa vi votut ka mal revi en meten Ahi, kami miseseini. Evus, mivis Paelet vasan vatkeih tai koa mu vini meatin keke vaha min kami.✠ ¹⁵ Kami misakini amu vini Vatte ten Moulieu. Ka Ahi sakini moul eris ran matien. Komal mellesi, ka, kosa, melmul melvit meseini min kami.✠ ¹⁶ Keihoen koa mul en isen Iesu sakin alen meatin koanek mai tahos eris. Asa koa

✠ 3:8: Umen 14:10; Sion 5:14 ✠ 3:10: Sion 9:8 ✠ 3:11: Sion 10:23; Umen 5:12 ✠ 3:13: Eks 3:6,15; Mat 22:32; Mak 12:26; Umen 7:32; Aes 52:13; Sion 13:32; Luk 23:14-23; Sion 18:38-40; 19:12-15 ✠ 3:14: Mat 27:20-21; Mak 15:7,11-12 ✠ 3:15: Umen 4:10; 5:30; Luk 24:48; Umen 1:8; 2:32

milesi kur out, kur out veni meatin enek ling demkatien onen en isen Iesu, ka sakini, mul tahos en metomi kosa.

¹⁷ “Tuak onak keil, nakilea keke asa koa kami ka avat keil onami mimumoni min Iesu, mimumoni veni mireingeingeni.✧ ¹⁸ En sise enek, Ahi sakin lingkatien onen emai vi anatin. Veni mulamu, Ahi vit luvati ka en provet keil onen keke Mesaea onen hekistal ka hekur mahien.✧ ¹⁹ Sakini, mihelonge hetisa ven tisaen keil onami ka mihehiles sakien keil onami. Mihemai vesesal ven Ahi keke helele hetahos eris en kami,✧ ²⁰ hesakin sien hel en moulien onami, ka hesila Iesu, Mesaea koa rie lati keke houtut kami. ²¹ Ka Iesu heto en out nesa heha vio ... avong hemal keke tounah vasi en out netan hetokol keite teni ka Ahi hesakini hemai hehi heite hau. Hesuval asa Ahi vat kati mulamu ka en provet votut keil onen. ²² Hesuval koa Mosis viteni vit, ‘Ahi, Asuv onami, hehati lat tai en kami hemai hehi provet tai hesuval inau. Mihelong kat tounah vasi koa hehiteni min kami. ²³ Ka munak tei en kami irlong kattei provet enek, Ahi hesila lat keil ran vangi meatin keil onen ka houas keil imat.’”

Duteronomi 18:15,18,19✧

²⁴ Ka Pita selus eris min keil vit, “Anatin eli, provet Samuel ral min provet keil koa umai akatau eni, keil vasi avit luvati usil tounah keil koa mul kur out en avong kosa.✧ ²⁵ Ir ral min provet keil ekek, rovi me-Isrel keil. Sakini, hatkatien takeih koa Ahi mumoni ral min avu keil orer vi orer vasi. Suval koa Ahi vat kati min Ebrahim vit, ‘Vatiamal onom keil ihi sise ten tokolkatien onak heha min vang i meatin vasi keil ten out netan.’

Senesis 22:18✧

²⁶ Sakini, navong Ahi san meatin toumien onen emai, kei sani min ir mulamu. Kei en vati vatokol kat ir en sakien koa hesakin ir vasi rehehiles ran sakien tisa keil orer.”✧

✧ 3:17: Luk 23:34; 1Tim 1:13 ✧ 3:18: Luk 24:27,44,46 ✧ 3:19: Umen 2:38 ✧ 3:23: Lev 23:29; Umen 7:37 ✧ 3:24: Luk 24:27 ✧ 3:25: Sen 26:4; 12:3; 12:3; 18:18; Kal 3:8 ✧ 3:26: Umen 13:46; Rom 1:16

4

Pita ka Sion lumulomal en meten hetetamen keil ten kaonsel onen Siu keil

¹ Navong Pita ka Sion lumul veah luselus min meatin keil, tei en pris keil umai akistal ral min avat onen meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut ka min Satusi keil emun. ² Tine tisa kat eiloheh keilu ekek veni lumul luvisein meatin keil keke Iesu moul eris ran matien, ka sakini, keil emun imoul eris ran matien anatin. ³ Sakini, hetetamen keil ekek avuli kat keilu ka aling keilu en eim takeih rokol avong sav veni vi mendilah tuai. ⁴ Ka meatin keil houlu koa along selusien onealu akur anatin eni. Sakini, koakeil aling demkatien one en Iesu vesesal avatokol taosen elim (5000).

⁵ En visokon teni, hetetamen keil onen Siu keil, elda keil, ral min tiser keil ten mengkatien onen Mosis alah ruai en kaonsel onen Siu keil en out Serusalem. ⁶ Arondan ral min asuv houlu onen pris keil Annas ka koakeil emun akistal en vatiamal ten asuv houlu keil onen pris keil, koa Kaiafas, Sion, ka Aleksanda vi etel en keil. ⁷ Navong keil vasi arondan, amulamun Pita ka Sion lomulomal en mete. Ka avis keilu avit, “?Tounah koa kamil milmumoni, milkur keihoen teni ka kave? ?Milmumon tounah keil ekek en isen isei?”

⁸ Evus, keihoen onen Ninin Votut mai sien Pita koa vit kesi min keil vit, “Avat keil ka elda keil onen Siu keil, ⁹ kosa, mimulamun komal melmai ekek keke mivahis komal usil sakien tetahos koa melmumoni min meatin koa sakras vakaka. Emi vati mivailea kei emai tahos mukave. ¹⁰ Mukonek, komal melvit kilea min kami ka me-Isrel vasi keil keke alen meatin ekek mai tahos ka kei mul mulomal

☆ 4:1: Mat 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27; Umen 23:8 ☆ 4:2: Umen 4:33; 17:18; 26:23 ☆ 4:3: Umen 5:18; 3:1 ☆ 4:4: Umen 2:41,47; 5:14; 6:7; 11:21,24; 21:20 ☆ 4:7: Mat 21:23; Mak 11:28; Luk 20:2 ☆ 4:8: Mat 10:19-20; Mak 13:11; Luk 12:11-12; Umen 6:3,5; 7:55; 9:17; 11:24; 13:9

en metomi kosa ka en keihoen koa mul en isen Iesu Kristo ten out Nasaret. Koanek vi vati Iesu etin koa kami mimuti kati en aiveave ka koa mat, ka kei varei Ahi mumoni mouleris ran matien.✠ 11 Tus Votut vit usil Iesu navong vit,✠

'Pos koa meatin keil toumien alei seseini,

kei varei mai vi more vatiseng kati ten eim mulin pos sav keil.' *Sam keil 118:22✠*

12 Iesu enges kilea voutut moulien orer. Veni en out vasi netan, isen meatin sav tovuol emun koa Ahi sani koa kilea voutut moulien orer."✠

13 Navong hetetamen keil ten kaonsel alonge keke selusien onen Pita ka Sion tahos imok mukok, amutimanin en keilu. Veni, avaseini lursukul revitei, alesikeke metauen onealu tovuol. Ka alei kilea keke lumusil kat Iesu. 14 Ka navong ales meatin koa alen keilu lumai lutahos mul veah mulomal en usite onealu, asakras emun avahiten etai tounah vaha kat keilu. 15 Sakini, asila lat keitel telva hae ten avong havivis. Navong telva, keil aselus retavoai en keil eris usil usite oneatel✠ 16 avit, " ?Rehoumon sa en keilu? Meatin vasi keil en out Serusalem akilea keke koakeilu ekek lumumon mari merikel tai. Rosakras rovahiteni rovahit rovitei anatin.✠ 17 Munak er vat meatin keil avarlongtei mun usil merikel ekek, mal keke reheteng koe keilu keke luherselustei mun min etai meatin usil Iesu."✠

18 Evus, keil avise keilu lumai neim, ka ameng kat keilu keih keke lunaselustei mun vuo lunahiseintei mun meatin keil usil Iesu. 19 Ka Pita ka Sion luvit kesi min keil luvit, "Kami mihelei rahit usite onomal. ?Mal imok keke melvalong kat kami, vuo melvalong kat Ahi varei? ?Kami miviten sa?✠ 20 Veni komal melsakras melvahati komal en

✠ 4:10: Umen 3:6; 2:36; 5:30; 10:39; 2:24,32; 3:15; 5:30; 10:40; 13:30; 17:31

✠ 4:11: Mat 21:42; Mak 12:10; Luk 20:17; 1Pit 2:4,7 ✠ 4:11: Mat 21:42;

Mak 12:10; Luk 20:17; 1Pit 2:4,7 ✠ 4:12: Mat 1:21 ✠ 4:15: Umen

5:34-35 ✠ 4:16: Sion 11:47 ✠ 4:17: Umen 5:28 ✠ 4:19: Umen

5:29

selusien onomai usil tounah koa mellesi ka melraengoni usil Iesu.” ²¹ Sakini, hetetamen keil ten kaonsel ameng kat keilu keih eris ka amaen keilu lumaluv luva. Amaen keilu lumaluv luva veni alesu keke asakras avasan mahien min keilu veni meatin vasi keil amul avati lat isen Ahi ven asa koa kur out. ²² Meatin keil akilea keke asa koa kur out vi merikel tai veni meatin koa Pita sak revi, sua onen muli hanumau elu (40).

Koakeil aling demkatien one en Iesu avis Ahi vakulat metauen ran keil

²³ Navong hetetamen keil ten kaonsel amaen Pita ka Sion lumaluv luva, luva ris lules tuealu keil koa aling demkatien one en Iesu. Ka navong lules keil, luvit mesein selusien vasi keil koa asuv keil onen pris keil ka elda keil aviteni min keilu. ²⁴ Ka navong keil alonge, keil vasi avis vituai min Ahi avit, “Ahi Asuv, keik komumon out nesa, out netan, atas ka tounah sav vasi keil koa amul ien.✠
²⁵ Ka en keihoen onen Ninin Votut, keik koselus ka en avu onomai Deved koa vi meatin toumien onom kovit,
‘?Vensa varei koakeil arvitei Siu avuroh?

?Meatin keil amul amumon lingkatien heisav keil vensa?

²⁶ Asuv houlu keil ten out netan amul asak mesei keke avavae, ka avat keil amul alah ruai keke avavae kat Ahi Asuv ka avavae kat Mesaea onen koa kei rie lati.’ *Sam keil 2:1-2*

²⁷ Anatin eli, asuv houlu Herod ka Pontias Paelet umai vituai en out Serusalem ral min Siu keil ka koakeil emun arvitei Siu keke avavae kat Iesu, koa vi meatin toumien onom koa vi votut.✠ ²⁸ Asa koa keil amumoni min Iesu musil asa koa keik koling kati tuai en keihoen onom keke hekur out.✠ ²⁹ Ahi Asuv, kosa, kitaengon revi selusien keil koa amul aviteni va kat komai, meatin toumien keil onom. Kikulat metauen ran komai keke mekilea mevahitehiten selusien keil onom vatal min keihoen.✠ ³⁰ Kisan keihoen

✠ 4:24: Eks 20:11; Sam 146:6 ✠ 4:27: Umen 3:13; Aes 61:1 ✠ 4:28:

Umen 2:23 ✠ 4:29: Efes 6:19

onom eli min komai keke mekilea mevasak revi koakeil amesai, ka mehoumon merikel keil ka marmari tounah sav keil en isen Iesu koa vi meatin toumien onom koa vi votut.”

³¹ Navong avis evus, eim koa amul ien kulul. Ka keil vasi avilelau en keihoen onen Ninin Votut, armetautei mun, ka uva aviten selusien onen Ahi ral min keihoen.✠

Sakien tetahos onen koakeil aling demkatien one en Iesu

³² Vangi meatin keil koa aling demkatien one en Iesu, rendemien one tas ka viluen one tahos. Tovuol en keil vahi metenan en tounah keil onen, keil vasi amaen tounah keil one vakataun mesav keil eni.✠ ³³ Ral min keihoen onen Ninin Votut, eiloheh keil avit usil mukave ales Asuv Iesu moul eris ran matien. Ka Ahi mul rokol kat tounah vasi koa amumoni.✠ ³⁴ Keil artamureitei en etai tounah veni, en avong houlu, koakeil atan ose vuo eim one mul, asalem eni. Mani teni, akuri✠ ³⁵ ka asani min eiloheh keil. Evus, eiloheh keil ariti mani enek vakataun koakeil tounah one tovuol.

³⁶ En avong enek, meatin tai mul ral min keil, isen Siosep ten out Saepras. Kei ka en vatiamal onen Livae. Ka ven more sakien keil onen, eiloheh keil aling isen tamun vi ‘Banabas’ koa aneite teni vi ‘meatin koa vati lat rendemien onen mesav keil.’ ³⁷ Ka en avong tai, kei salem en hati atan osen ka san mani teni min eiloheh keil.

5

Ahi mu vini Ananaeas ka Savira ven luvosien onealu

¹ En avong koanek, meatin tamun mul ral min keil, isen Ananaeas. Ka kei ral min ahin onen koa isen Savira lusalem en hati atan tai osealu. ² Ka keilu lumumon lingkatien tai onealu luvit luhehuli kat hati mani teni hehi onealu. Evus, Ananaeas kur mani koa mules ka sani

✠ 4:31: Umen 2:4 ✠ 4:32: Umen 2:44 ✠ 4:33: Umen 4:2; 2:47

✠ 4:34: Umen 2:45

min eiloheh keil ka viteni min Pita vit, “Mani keil vasi keitinek.”✠

³ Evus, Pita viteni mini vit, “?Ananaeas, vensa varei komaen Temat mai purun rendemien onom? ?Vensa kovit kovaluvos Ninin Votut navong kosalem en hati atan osom ka kovuli kat hati mani teni vi onom?✠ ⁴ Mulamu, atan koanek vi osom. Ka navong kosalem eni, mani vasi keil teni vi onom. ?Sakini, vensa varei kovit kovoumoni vamukok? !Luvosien koa komumoni ekek, kormumontei vaha kat komai enges, ka komumoni va kat Ahi emun!”

⁵ Navong Ananaeas longe mukok, hatte tas, mot ka mat. Meatin vasi keil koa akur longlongien teni, keil amaleilei houlu eni.✠ ⁶ Evus, tei en meatin hau keil umai neim ka avisis koe teiai onen. Evus, keil avousi uva ka arahini.

⁷ Haoa etel muli va, ka ahin onen mai neim. Ka kei reingeingeni varei keke meatin onen mat. ⁸ Ka Pita visi vit, “?Kihit kilea minau, koanik vi mani vasi keil koa keik ral min meatin onom milkuri en atan koa milsalem eni?”

Ahin enek vit kesi vit, “Anatin, keil vasi keinek.”

⁹ Sakini, Pita viteni mini vit, “?Vensa varei keik ka meatin onom emil vati milvasak vis Ninin onen Ahi? ?Koraengoni? Koakeil arahin meatin onom amul umai, amul tuai en voiteh. Ka ihus teiai onom emun heha.”✠

¹⁰ Hatte tas, kei mun mot ka mat vesesal en alen Pita. Ka navong meatin hau keil enek umai neim, avotini keke ahin enek emun mat. Sakini, avousi uva ka arahini vesesal ven meatin onen. ¹¹ Koakeil vasi en sios ten out Serusalem, ral min meatin sav keil emun koa akur longlongien usil asa koa kur out, ametau houlu vis houlu mok.✠

Eiloheh keil amumon merikel ka marmari sakien keil houlu

¹² En avong enek, eiloheh keil amul amumon merikel keil ka marmari sakien keil houlu en meten meatin keil. En avong vasi, koakeil aling demkatien one en Iesu

✠ 5:2: Umen 4:34-35,37 ✠ 5:3: Sion 13:2 ✠ 5:5: Umen 2:43; 5:11;

19:17 ✠ 5:9: 1Kor 10:9 ✠ 5:11: Umen 2:43; 5:5; 19:17

umai vituai en out tai en teahu ten Eim Votut koa avise en ‘Veranda onen Solomon.’[☆] 13 Avaseini meatin vasi keil avouhou min keil, koakeil arlingtei veah demkatien one en Iesu, ametau keke avamai vituai vatal min keil ekonek.[☆] 14 Ka Ahi leh meatin keil houlu umai aling demkatien one en Iesu. Sakini, keil umai avi houlu tamun.[☆] 15 Ven merikel keil koa eiloheh keil amul amumoni, meatin keil akur koakeil amesai umai, ka aling keil en suvon ome en vali sise. Amumoni mukonek keke vahesa Pita houal en sise enek ka niniven hetokol kat koakeil amesai ka hesakin keil imai ris itahos.[☆] 16 Ka vangsi meatin keil houlu aka en meteimal keil koa amul vesesal en out Serusalem umai, ka amulamun koakeil amesai ka koakeil avilelau en ninin tisa keil uva ales Pita ka eiloheh sav keil. Ka keil vasi umai ris atahos.

Hetetamen keil onen Siu keil amum tisa vakat eiloheh keil

17 Navong asuv houlu onen pris keil ka Satusi keil along usil tounah koa eiloheh keil amul amumoni, avi elu kat keil imok ka avit isakin keil ihati keil.[☆] 18 Sakini, avuli kat keil ka aling keil en eim takeih.[☆] 19 Ka en vongien enek, angelo tai onen Ahi mai ka sehen voitech ten eim takeih ka mulamun keil uva hae. Evus, angelo viteni min keil vit,[☆] 20 “Miheha, mihelomal en teahu ten Eim Votut onen Ahi. Ekonek, mihesan selusien keil vasi koanek usil moulien ten lisenges min meatin keil.” 21 Sakini, eiloheh keil along kati, ka, out mulan, uva en teahu ten Eim Votut ka amules avisein meatin keil ien.[☆]

En hati avong enek, asuv houlu onen pris keil mai ral min avat sav keil onen, ka avise ruai en elda keil onen Siu keil umai keke avatondan en kaonsel one. Evus, asila

☆ 5:12: Umen 2:43; 6:8; 14:3; 15:12; Sion 10:23; Umen 3:11 ☆ 5:13: Umen 2:47 ☆ 5:14: Umen 2:41,47; 4:4; 6:7; 11:21,24; 21:20 ☆ 5:15: Mak 6:56; Umen 19:11-12 ☆ 5:17: Umen 4:1,6 ☆ 5:18: Umen 4:3 ☆ 5:19: Umen 12:7-10 ☆ 5:21: Umen 12:19

meatin taleikokoeien tei keil ten Eim Votut uva en eim takeih keke avakur eiloheh keil avamai avalomal en mete. ²² Ka navong meatin taleikokoeien keil uva en eim takeih, arvotintei eiloheh keil ien. Sakini, uva ris ka avit meseini min koakeil ten kaonsel avit, ²³ “Navong komai meva en eim takeih, melesi keke voiteh koteh ka alok kati mules, ka meatin taleikokoeien keil amul veah alei kokoe en voiteh enek. !Ka navong mesehen voiteh ka meva neim, merles etai meatin!” ²⁴ Navong asuv houlu onen pris keil ka avat onen meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut along selusien keil one, arkileatei varei asa kur out en eiloheh keil. ☆

²⁵ Evus, meatin tai emai ka viteni min keil vit, “! Mihetaengon inau! !Kosa se, meatin keil koa miling keil en eim takeih amules en teahu ten Eim Votut ka amul avisein meatin keil!” ²⁶ Sakini, avat onen meatin taleikokoeien keil ral min tei en meatin keil onen uva ka amulamun eiloheh keil uva neim. Ka armumontei tounah vatisa min keil veni ametaun meatin keil anov vini keil. ☆

²⁷ Navong meatin taleikokoeien keil amulamun eiloheh keil umai neim, asakin keil amulomal en meten koakeil ten kaonsel. Evus, asuv houlu onen pris keil vis keil vit, ²⁸ “Noeis, komai memeng kat kami keke mihervihiseintei mun etai tounah usil Iesu vuo en isen, ka mimules mimumoni. Sakini, kosa, Serusalem vilelau en hihiseien onami. !Ka kami emi vati mok mivaling matien onen meatin enek en usite onomai!” ☆

²⁹ Ka Pita vit kesi en usite onen eiloheh keil vit, “! Mal keke mehelong kat Ahi helin mengkatien keil onen meatin enges! ☆ ³⁰ Kami mimumon sise keke amu vini Iesu navong amuti kati en aiveave. Ka Ahi onen avu orer keil sakini moule eris ran matien. ☆ ³¹ Evus, Ahi vati lati

☆ 5:24: Luk 22:4,52; Umen 4:1 ☆ 5:26: Mat 14:5; 21:26,46; Mak 11:32; 12:12; Luk 20:19 ☆ 5:28: Umen 4:18; Mat 27:25 ☆ 5:29: Umen 4:19
 ☆ 5:30: Umen 2:24,32; 3:15; 4:10; 13:30; 17:31; 2:23,36; 10:39

mul en usite matu onen ka san keihoen mini vamai vahi Avat onen meatin vasi keil ka voutut moulien one. Ven koanek, Ahi san ahho min me-Isrel keil keke avahiles ran tisaen keil one, ka methos onen Ahi kilea val en keil. ☆
³² Komai varei meles anatinien ten tounah keil enek en metomai, ka Ninin Votut emun mul rie lati keke vi anatin. Ninin Votut enek, Ahi sani min meatin keil koa amul along kati.” ☆

³³ Navong hetetamen keil ten kaonsel along selusien keil ekek, tine vepeng varei ka e vati mok avou vini eilohéh keil. ☆ ³⁴ Ka Farasi tai mulomal en mete, isen Kameliel. Kei vi tiser ten mengkatien onen Mosis ka meatin vasi keil avouhou mini. Kei vis meatin taleikokoeien keil keke avalamun eilohéh keil avaha hae ten avong vahi havivis. ☆ ³⁵ Navong amul hae, Kameliel selus min koakeil ten kaonsel vit, “Tuak keil ten out Isrel, mihelekat revi kami ven asa koa mivit mivoumoni min meatin keil ekek. ³⁶ ?Mihendem usil meatin koa isen Teotas? En sua vahis koa muli va, kei kistal ka vit vi hetetamen tai. Sakini, meatin keil handred ehat (400) umai ka akapil ral mini. Ka navong uva keke avavae vatal min me-Rom keil, meatin tavaeen keil ten out Rom amu vini. Ka koakeil amusili aretasil uva ka umen onen meatin enek mai vi heisav enges. ☆ ³⁷ Katau en avong enek, Sudas ten out Kaleli kistal en avong koa kavmen mumon hulhulien en meatin keil, ka meatin tei keil amusili. Ka kei mun amu vini, ka koakeil amusili aratasil uva. ☆ ³⁸ Ven koanek, en usite onen meatin keil ekek, inau namul nasel kat kami mukok. Avat one mat tuai. Sakini, minoumon etai tounah naha kat keil, mihelokovein keil iles. Veni munak asa koa keil aling kati ka amumoni mul ka en rendemien onen meatin keil enges, hemai hehi heisav enges. ³⁹ Ka munak asa koa

☆ 5:31: Hib 2:10; Umen 2:33; Luk 24:47; Umen 2:38 ☆ 5:32: Luk 24:48;
 Sion 15:27; Umen 1:8; 2:32; 3:15; Sion 15:26 ☆ 5:33: Umen 7:54 ☆ 5:34:
 Umen 22:3; 4:15 ☆ 5:36: Umen 21:38 ☆ 5:37: Luk 13:1-2

amumoni mul ka ven Ahi, kami misakras mivating koe keil. Hetisa mok munak mihehotini keke mimul mivae va kat Ahi varei.”

Navong keil along selusien onen, keil asi keil ven ren-demien onen. ⁴⁰ Evus, avise eiloheh keil umai ris neim, ka avis meatin taleikokoeien keil avatah eisile. Evus, koakeil ten kaonsel ameng kat keil keke anaselustei mun usil Iesu. Evus, alokovein keil uva. ☆

⁴¹ Ka navong eiloheh keil uva hae ran kaonsel, asi keil houlu veni akilea keke Ahi mul vati lat keil navong maen keil avakur mahien ven isen Iesu. ☆ ⁴² Ka en avong vasi, en teahu ten Eim Votut ka en teim se keil emun, eiloheh keil amules avihisei ka avitehiten more longlongien usil Iesu avit kei vi Mesaea koa Ahi rie lati. ☆

6

Eiloheh keil arie lat meatin takataunien keil

¹ En avong enek, navong meatin keil koa aling demkatien one en Iesu umai avi houlu tamun, selkututien tai kistal. Siu tei keil koa aselus en selusien ten Grik aviteni keke navong koakeil aselus en selusien ten Hibru amul ariti anien min koakeil tounah one tovuol, armultei avasa revi min vatina keil koa aselus en selusien ten Grik. ☆

² Sakini, eiloheh teindan elu (12) avise ruain meatin vasi keil koa aling demkatien one en Iesu. Evus, aselus min keil avit, “Romaltei keke komai eiloheh keil mevalokovein umen onomai keke mevasan selusien onen Ahi keke mevatiti anien ekek. ³ Tuak keil, tahos imok keke mivatie lat meatin vahi oulu (7) koa desien onami mul en keil. Sakini, mihetie lat koakeil milei kilea avi meteisau ka avilelau en keihoen onen Ninin Votut. Hevus, miheling keil ilekat umen enek. ☆ ⁴ Hemukonek, komai mekilea

☆ 5:40: Umen 4:18 ☆ 5:41: Mat 5:10-12; 1Pit 4:13 ☆ 5:42: Umen 2:46; 17:13; 18:5,28 ☆ 6:1: Umen 2:45; 4:35 ☆ 6:3: Umen 10:22; 16:2; 22:12; 1Tim 3:7; 3Sion 1:12; Umen 6:10

mevasan komai mevahis ka mevatiti selusien onen Ahi min kami.”

⁵ Ka koakeil enek asi keil houlu ven rendemien onen eiloheh keil. Sakini, arie lat Stivin koa demkatien onen keih ka koa vilelau en keihoen onen Ninin Votut. Keil arie lat Pilip emun, ral min Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas, ka Nikolaus ten out Antiok koa vi koan Gris koa mulamu mai musil kat Ahi onen Siu keil, ka katau suk ling demkatien onen en Iesu. ✧ ⁶ Evus, asakin keil amulomal en meten eiloheh keil koa aling he en keil, ka avis Ahi keke hetokol kat keil en umen one. ✧

⁷ More longlongien usil Iesu mules karahit out Serusalem, ka meatin keil houlu tamun umai aling demkatien one en Iesu. Ka pris keil houlu emun akapil ral min keil ka aling demkatien one en Iesu. ✧

Hetetamen keil onen Siu keil avuli kat Stivin

⁸ En avong enek, Ahi mul rokol kat Stivin ka san keihoen mini. Sakini, kei mul mumon merikel keil ka marmari sakien keil houlu koa sakin meatin keil amusil eni. ✧ ⁹ Ka tei en Siu keil umai ka amusel ral min Stivin. Koakeil ekek, aka en ‘eim tahihiseien onen koakeil amaluv.’* Tei en keil aka en out Saerin ka en out Aleksandria, ka tei en keil aka en provins ten out Silisia ka Esia. ¹⁰ Ka navong keil amusel ral min Stivin, Ninin Votut san meteisauen mini ka asakras avahiten etai tounah vaha kat selusien onen. ✧ ¹¹ Sakini, keil avul suain meatin tei keil koa umai aluvos avit, “!Komai melong meatin ekek san selusien va kat Mosis ka va kat Ahi emun!” ✧ ¹² Selusien one sakin meatin keil, elda keil, ral min tiser keil ten mengkatien

✧ 6:5: Umen 11:24 ✧ 6:6: Umen 1:24; 13:3; 14:23 ✧ 6:7: Umen 12:24; 19:20; 2:41,47; 4:4; 5:14; 11:21,24; 16:5; 21:20 ✧ 6:8: Umen 2:43; 5:12; 14:3; 15:12 * 6:9: Avise mukok veni mulamu, houlu en avu keil one avi slev onen me-Rom keil, ka, katau, umai amaluv. ✧ 6:10: Luk 21:15; Umen 6:3 ✧ 6:11: Mat 26:59-61; Mak 14:55-58

onen Mosis, rendemien one tisa kat Stivin. Sakini, uva avuli kati ka amulamuni va mulomal en meten koakeil ten kaonsel onen Siu keil.

¹³ Evus, keil avise meatin tei keil umai keke avaluvos en isen. Keil aviteni avit, “Lisenges, meatin ekek mul selus va kat Eim Votut orer ka va kat mengkatien keil onen Mosis emun. ¹⁴ Komai meraengoni viteni vit Iesu koanik ten out Nasaret hou lin Eim Votut onen Ahi ka hehiles sakien keil koa Mosis sani min avu keil orer.” ¹⁵ Ka navong meatin vasi keil koa amul arondan en kaonsel amul alei mamah en Stivin, ales veinan mul vihil suval veinan angelo tai.

7

Stivin sel kat hetetamen keil onen Siu keil

¹ Evus, asuv houlu onen pris keil vis Stivin vit, “? Mukave? ?Selusien keil ekek vi anatin?”

² Stivin vit kesi vit, “!Tata keil ka tuak keil, mihetaengon inau! En avong mulamu, navong avu orer Ebrahim rorotei veah en out Heran, Ahi ten hetetamenien mai kistal mini en kantri ten out Mesopotemia. ³ Ka Ahi selus mini vit, ‘Kimea ran kantri onom ka ran koakeil ten vatiamal onom, ka kiha en out tai koa inau nitie minuk.’ *Senesis 12:1* ⁴ Sakini, avu Ebrahim lokovein atan onen me-Kaltia keil, ka va ro vesesal en taon ten out Heran. Ka katau en matien onen tata onen, Ahi sila emai en kantri koanik koa kami, Siu keil, miro ien kosa. ⁵ Ka Ahi rosantei atan enek mini. Anatin, Ahi rosan etai atan mini vahi osen kati. Ka Ahi vat kati keke hesani min vatiamal keil onen koa, hekatau, imai ikistal eni keke hehi ose kati. Ahi mumon hatkatien enek min Ebrahim, avaseini natnali tovuol veah.”

☆ 6:13: Ser 26:11 ☆ 6:14: Umen 21:21 ☆ 7:2: Umen 22:1; Sam 29:3; Sen 11:31–12:1 ☆ 7:4: Sen 11:31–12:1,5; Umen 15:7 ☆ 7:5: Dut 2:5; Sen 12:7; 13:15; 15:2,18; 17:8; 24:7; 48:4; 16:1

⁶ “Koanik vi asa koa Ahi viteni mini vit, ‘Vatiamal keil onom iha ito en atan osen meatin keil ten kantri sav tai. Keil ihi slev onen meatin keil ten out enek koa isak purun keil sua hehi handred ehat (400). ⁷ Hekatau eni, inau nilei rahit usite onen koakeil amum min keil ka nisan mahien min keil. Hevus, vatiamal onom imea ran out enek ka imai ris ekok keke iha netan minau.’ *Senesis 15:13-14*✠

⁸ Evus, Ahi san sakien ten vekahoi min Ebrahim vatie lati keke kei ral min vatiamal keil onen avi meatin onen Ahi keil. Sakini, navong Aesak avasi ka avong onen outel (8) kati, Ebrahim sakini va en vekahoi. Ka Aesak emun sakin Siekob va en vekahoi, ka Siekob sakin natnali teindan elu (12) uva en vekahoi. Koakeil ekek avi avu orer.✠

⁹ “Natnali Siekob keil avi elu kat Siosep koa vi tue. Sakini, keil asalem eni va vahi slev tai en kantri ten out Isip. Ka Ahi ro veni,✠ ¹⁰ ka ring koe moulien onen en sakvisien keil koa visu eni. Ka navong Siosep mai mulomal en meten asuv houlu ten out Isip, Ahi san meteisauen mini ka mumon asuv houlu enek si houlu veni ka kei mumon Siosep mai vi avat valosil kat kantri onen ka valosil kat eim onen emun.✠ ¹¹ Evus, avong tai ten amai karahit out vasi en kantri keilu ten out Isip ka Kenan, ka sakini meatin vasi keil teni alonge tisa houlu. Avu orer keil emun asakras avahotin anien.✠ ¹² Ka navong Siekob longe keke anien mul en kantri ten out Isip, sila natnali keil uva koa avi avu keil orer. Koanek vi ualien rohtoh one uva en out Isip.✠ ¹³ Evus, keil uva ris avong tamun. Ka en avong enek, Siosep vothot en kei min tunali keil, ka asuv houlu ten out Isip lei kilea vatiamal keil onen Siosep.✠ ¹⁴ Sakini, Siosep sisil en tata onen, koa Siekob, ral min vatiamal onen vasi keil koa avi hanumau etel ka teindan elim emun

✠ 7:7: Eks 3:12 ✠ 7:8: Sen 17:10-14; 21:4 ✠ 7:9: Sen 37:11; 37:28; 45:4; 39:2-3,21-23 ✠ 7:10: Sen 41:37-39; 41:40-44; Sam 105:21 ✠ 7:11: Sen 41:54; 42:5 ✠ 7:12: Sen 42:1-2 ✠ 7:13: Sen 45:3-4; 45:16

(75) keke imai ito hetal mini en out Isip. ☆ 15 Ven koanik, Siekob va en out Isip ka ro ien va vio ... mat, kei ka vati avu keil vasi orer. ☆ 16 Ka navong umat, avous retai en teiai keil one va en out Sekem, ka arahin keil en out tatetahinien koa Ebrahim vuli ran vatiamal onen Hamor ral min hati mani tai. ☆

17 “Sua houlu mai muli, ka Siu keil koa aro en out Isip umai avi houlu. Ka Ahi lesi keke avong mal vinvin keke hatkatien koa mumoni ral min Ebrahim vesesal vakistal vamai vahi anatin. ☆ 18 En avong enek, asuv houlu tamun koa rokileatei Siosepe ka asa koa mumoni emai losil kat kantri ten out Isip. 19 Kei mumoni tisa min Siu keil koa avi avu orer keil ka purun keil. Mumoni keih min keil keke ilokovein tivava hau keil one il hae keke imatmat. ☆ 20 Mosis, avasi en avong enek varei. Ka kei vi more tivava tai en meten Ahi. Tata ka mama onen lulei kat revi en out teim avati etel (3). ☆ 21 Ka navong keilu lulingi hae, natnahin asuv houlu ten out Isip votini ka lei kat revi Mosis suval vi natnali kati. ☆ 22 Sakini, aviseini en ileilien vasi keil ten out Isip. Ka kei mai vi hetetamen tai en usite ten selusien ka umen onen.

23 “Navong sua onen hanumau elu (40), Mosis mumon rendemien onen keke vailea revi mok meatin kati keil onen, me-Isrel keil, sakini va sao en keil. ☆ 24 Ka avong les meatin tai ten out Isip mul mu purun koan Isrel tai, Mosis va katauni. Sakini, kei sa kesi min koan Isip enek ka mu vini. 25 Kei mundemi keke me-Isrel keil koa avi vatiamal kati onen ilei kilea keke Ahi mul mutut keil ka en hen, ka keil arlei kileatei.

☆ 7:14: Sen 45:9-11,18-19; 46:27; Eks 1:5; Dut 10:22 ☆ 7:15: Sen 46:5-6; 49:33; Eks 1:6 ☆ 7:16: Sen 23:2-20; 33:19; 49:29-30; 50:7-13; Sos 24:32
 ☆ 7:17: Eks 1:7-8 ☆ 7:19: Eks 1:10-11; 1:22 ☆ 7:20: Eks 2:2; Hib 11:23 ☆ 7:21: Eks 2:3-10 ☆ 7:23: Eks 2:11-12

²⁶ “En avong sav teni, Mosis les me-Isrel elu lumul lumutit. Sakini, eva keke valing ris tomat ven keilu ka viteni min keilu vit, ‘!Ei, kamil, milhetaengon inau! Kamil vasi milvi koan Isrel. ?Sakini, milmul milmutit vensa?’[☆]

²⁷ “Ka meatin koa mul mu purun tunali muting lat Mosis va rani ka visi keih vit, ‘?Isei linguk kovamai kovahi avat keke kovalei rahit usite onomal?’[☆] ²⁸ ?Em vati kovou vini inau mun vasuval koa komu vini koan Isip nenganeh?’

²⁹ Navong Mosis longe mukok, metau houlu ka lohosai ran out Isip ka va soutin, ro en atan onen me-Mid keil. En out enek, kur ahin tai, ka natealu elu.[☆]

³⁰ “Evus, sua hanumau elu (40) emun muli va, ka Mosis mul en out volvol, vesesal ven Vatihou Senae. En out enek, angelo tai kistal mini suval ahang koa mukan en holeai tai.[☆] ³¹ Navong Mosis lesi, musil vareis ka mulis va vesesal keke valei revi. Ka navong mai vesesal, long ren Ahi Asuv koa viteni mini vit, ³² ‘Inau navi Ahi onen avu onom keil: onen Ebrahim, onen Aesak ka onen Siekob.’ *Eksodas*

3:6 Navong longe mukok, Mosis maleilei houlu ka metau keke valesi. ³³ Ka Ahi Asuv viteni mini vit, ‘*Sil lat sandel onom, veni out koa komul komulomal eni vi out votut.* ³⁴ *Inau nales mahien vasi keil koa meatin keil onak amul akuri en out Isip, ka nalong isien one. Sakini, namita keke moutut moulien one. Amai, inau nisilak kiha ris en out Isip.*’ *Eksodas 3:5,7-8,10*

³⁵ “Vi Mosis koanek koa me-Isrel keil aseseini navong keil avisi avit, ‘?Isei linguk kovamai kovahi avat keke kovalei rahit usite onomai?’ *Eksodas 2:14*

Ka angelo koa kistal mini en ahang koa mukan en holeai viteni vit Ahi mul sila Mosis keke heha helei kat revi me-Isrel keil ka houmon keil imaluv. ³⁶ Navong lah lat keil ran out Isip, Mosis mumon merikel ka marmari sakien keil en out Isip, en Atas Tahilhili, ka en out volvol koa amul ien

[☆] 7:26: Eks 2:13-14 [☆] 7:27: Luk 12:14 [☆] 7:29: Eks 2:15; 2:21-22;

18:3-4 [☆] 7:30: Eks 3:2-3

sua hanumau elu (40).^{☆ 37} Mosis enetinek selus min me-Isrel keil vit, *'Ahi hesan provet tai koa heka ran kami etin en vati saki en koa san inau numai.'* *Duteronomi*

18:15^{☆ 38} Mosis koanik vi kei koa ro vituai ral min me-Isrel keil navong keil amul en out volvol. Kei ro ral min avu keil orer en avong mulamu, navong angelo tai selus ral mini en Vatihou Senae. Ka kei kur selusien ten moulien ran Ahi ka sani min ir.[☆]

³⁹ "Ka avu keil orer er rovattei avalong kat selusien onen Mosis. Keil aseseini ka amumon rendemien one avit ihiles iha ris en out Isip.[☆] ⁴⁰ Sakini, aviteni min Eron avit, *'Umon ahi sav keil vahi onomai keke avalamun ir, veni mereingeingen asa koa kula Mosis koa lah lat ir ran out Isip.'*

Eksodas 32:1,23 ⁴¹ Sakini, en avong enek, keil amumon nana tai koa kur suvalien ten buluk. Evus, keil uva netan mini ka amuas tirendan tai vi sanien votut one va mini. Evus, keil amumon mari anien tai ka akanian ven nana koa amumoni ral min he enges.[☆] ⁴² Sakini, Ahi viles eisilin

ran keil ka maen keil uva netan min hitu keil.[☆] Koanik suval asa koa Ahi viteni en tisien tai onen provet keil vit, *'Me-Isrel keil, navong mimul en out volvol sua hanumau elu (40), mirmuas etai tirendan vahi sanien votut onami minau.*

⁴³ *Ka mimea, milah eim tavolin onen ahi Molek, ka milah kat ahi Revan koa kur suvalien ten hitu keil. Kami mimumon nana keilu ekek keke mivaha netan min keilu. Sakini, nisila lat kami miheha mihehi slev keil en out keil koa hehi soutin imok helin kantri ten out Babilon.'*"

Amos 5:25-27

⁴⁴ Stivin selus eris min keil vit, "Avu orer keil uva netan min Ahi en eim tavolin navong keil amul veah en out volvol. Eim tavolin enek, amumoni musil asa koa Ahi viteni ka rie lati min Mosis.[☆] ⁴⁵ Katau suk, meatin keil

[☆] 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 [☆] 7:37: Umen 3:22 [☆] 7:38: Umen 7:53; Eks 19:1-6; 20:1-17; Dut 5:4-22; 9:10 [☆] 7:39: Nam 14:3 [☆] 7:41: Eks 32:1-35 [☆] 7:42: Ser 7:18; 8:2; 19:13 [☆] 7:44: Eks 27:21; Nam 1:50; Eks 25:9,40

enek asani min avu orer keil, ka keil avous eim tavolin enek navong amusil Sosua avaha avakulat atan ran meatin keil koa Ahi likat rasilin keil. Eim tavolin enek mules en out enek rokol avong koa Deved mai vi asuv houlu. ☆ 46 Ahi si ven Deved koa visi keke vamaeni vati eim tetahos tai koa kilea vahi onen Ahi, kei koa vi Ahi onen Siekob. Ka Ahi romaentei. ☆ 47 Ka vi Solomon esuk koa muti eim onen. ☆ 48 Ka Ahi ten out nesa sakras vato en eim koa meatin enges mumoni. Koanek suval asa koa Ahi viteni ka en provet Aesea vit,

49 *'Out nesa vi out koa namul narondan eni keke malosil kat tounah keil vasi,
ka out netan vi out enges koa namul naling alok ien.*

?Vati eim sa koa mikilea mivoumoni vahi onak?

Misakras mivoumon etai eim koa vinvin venau keke ma-mai maseh eni.

50 *Tounah vasi koa mul en out nesa ka en out netan,
inau enges namumoni.' "* *Aesea 66:1-2*

51 Evus, Stivin selus keih min hetetamen onen Siu keil vit, " !Vatumi keih vareis, ka ralingomi vonhon en selusien onen Ahi! !Lisenges, tounah koa mimumoni suval koakeil areingeingen Ahi vare! !Kami misuval avu onami keil etin koa, lisenges, asesein tounah koa Ninin Votut mul mumoni! ☆ 52 Veni avu onami keil asak purun provet vasi keil. Mulamu, keil amu vini koakeil enek koa avit luvat amaien onen Meatin ten Maluen koa Ahi rie lati keke hemai. Ka kosa, vi kami vare! koa mimae lati va en hen vativieh keil onen ka mikeih kat keil amu vini. Sakini, ran mul en hemi. ☆ 53 Vi kami vare! koa mikur mengkatien keil onen Ahi koa angelo keil asani min avu onami keil. ! Ka avaseini, kami mirlong kattei!" ☆

☆ 7:45: Sos 3:14-17; 18:1; 23:9; 24:18 ☆ 7:46: 2Saml 7:2-16; 1Ki 8:17-18;

1Kron 17:1-14; 2Kron 6:7-8; Sam 132:1-5 ☆ 7:47: 1Ki 6:1,14; 8:19-20; 2Kron

3:1; 5:1; 6:2,10 ☆ 7:51: Eks 32:9; 33:3,5; Lev 26:41; Ser 9:26; 6:10; Aes 63:10

☆ 7:52: 2Kron 36:16; Mat 23:31 ☆ 7:53: Umen 7:38; Kal 3:19; Hib 2:2

Siu keil akov vini Stivin

⁵⁴ Navong hetetamen keil ten kaonsel onen Siu keil along selusien onen Stivin, tine tisa houlu ka mete vilhili kati. ✧ ⁵⁵ Ka keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en Stivin, ka seipat lele vina en out nesa. Navong lele vina nesa, les muohien ten hetetamenien onen Ahi ka les Iesu mul mulomal en usite matu onen. ✧ ⁵⁶ Sakini, kei viteni vit, “?Milesi? !Namul nales teilang maseh ka Natin Meatin mul mulomal en usite matu onen Ahi!” ✧

⁵⁷ Navong hetetamen keil ten kaonsel alonge mukok, asising koe ralinge, aviso keih, ka keil vasi amuloh avuli kati. ⁵⁸ Evus, avousi va hae ran taon ka koakeil aselus va kati en kaonsel umai keke avov rohtoh eni ka aling kot keil ome en hen meatin hau tai, isen Sol. Evus, keil ka meatin sav keil emun akove. ✧ ⁵⁹ Ka navong amul akov Stivin, kei viso vit, “Asuv Iesu, kikur revi ninin onak hehat venuk.” ✧ ⁶⁰ Evus, Stivin retengeiril vita netan ka viso keih vit, “!Ahi Asuv, konaleletei natisa kat meatin keil ekek ven tisaen koanek koa amul amumoni!” Stivin viteni mukok, ka mat. ✧

8

¹⁻² Navong Stivin mat, meatin tei keil koa demkatien one keih en Ahi uva akur teiai onen ka arahini. Keil amurang keih ven matien onen. Ka meatin sav tai mul koa mundemi vit mal keke Siu keil amu vini Stivin mukonek, isen Sol. ✧

Sol sak purun koakeil aling demkatien one en Iesu

✧ 7:54: Umen 5:33; Siob 16:9; Sam 35:16; 37:12; 112:10 ✧ 7:55: Umen 4:8; 6:3,5; 9:17; 11:24; 13:9; Mat 22:44; 26:64; Mak 12:36; 14:62; 16:19; Luk 20:42; 22:69; Umen 2:34; Rom 8:34; Efes 1:20; Kol 3:1; Hib 1:3,13; 8:1; 10:12; 12:2; 1Pit 3:22 ✧ 7:56: Mat 3:16; Luk 3:21; Sion 1:51; Umen 10:11; Rev 19:11 ✧ 7:58: Umen 22:20 ✧ 7:59: Sam 31:5; Luk 23:46 ✧ 7:60: Mat 27:46,50; Mak 15:34; Luk 23:46; 23:34 ✧ 8:1-2: Umen 7:58; 22:20

En avong etin enek, hetetamen keil onen Siu keil uva amul asak purun koakeil ten sios en out Serusalem. Asakin meatin keil houlu alohosai uva en out sav keil en provins keilu ten out Sudea ka Sameria. ✧ Ka eiloheh keil onen Iesu arlohosaitai, keil aros en out Serusalem.

³ Ka Sol, mules sak purun koakeil aling demkatien one en Iesu veni en vati vou lin vasi sios onen Iesu Kristo. Kei va neim en eim vasi keil, tai evus tamun, ka vuli kat meahos ka ahin keil koa aling demkatien one en Iesu. Navong vuli kat keil, son keil uva en eim takeih. ✧

Pilip vitehiten more longlongien usil Iesu min me-Sameria keil

⁴ Navong meatin keil koa aling demkatien one en Iesu alohosai ran out Serusalem, keil uva en out vasi. Ka en out vasi uva ien, avitehiten more longlongien usil Iesu min meatin keil. ✧ ⁵ Tai en koakeil aling demkatien one en Iesu va en mari taon tai en provins ten out Sameria, isen meatin enek Pilip. Eva ka vitehiteni min keil keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai. ⁶ Ka navong meatin keil ekonek along selusien onen ka ales marmari sakien keil koa mumoni, keil vasi akur revi tounah vasi koa viteni min keil. ⁷ Keil ales ninin tisa keil alokovein meatin keil houlu koa amis kai navong uva. Ka meatin houlu koa hati usive mat vuo asakras avakaka, keil vasi umai atahos. ✧ ⁸ Sakini, meatin vasi keil ten out enek asi keil houlu.

⁹ En taon enek, meatin tai ro ien koa sakin me-Sameria keil houlu amutimanin en sakien ten matsik koa mul mumoni, isen Saemon. En meten meatin keil, mul vati lat kei sasen vit kei vi mari meatin tai. ¹⁰ Ka hetetamen keil vita rokol meatin kuren keil emun ten out enek, keil vasi along revi tounah vasi koa viteni veni amundemi

✧ 8:1-2: Umen 8:4; 11:19 ✧ 8:3: Umen 9:1,13; 22:4; 26:9-11 ✧ 8:4: Umen 8:1; 11:19 ✧ 8:7: Mat 10:1; Mak 6:7; 16:17

avit, “Meatin enek vi eiloheh tai koa keihoen onen ahi tai koa avise en ‘Hetetamen’ mul ien.” ¹¹ Keil amusili tuetin veni amutimanin houlu en matsik onen. ¹² Ka navong meatin keil along more longlongien koa Pilip mul viteni usil hiasuvien onen Ahi ka mukave Iesu vi Mesaea koa kei sila, meatin keil houlu ekek akur anatin eni. Ka navong meahos ka ahin keil aling demkatien one en Iesu, amaen Pilip vi baptaes en keil. ¹³ Saemon emun kur anatin en asa koa Pilip mul viteni ka maeni vi baptaes eni. Evus, Saemon musil kat Pilip ka mutimanin houlu en merikel keil ka marmari sakien keil koa mul mumoni.

¹⁴ Longlongien usil asa koa mul kur out en out Sameria rokol eiloheh keil en out Serusalem. Keil alonge keke me-Sameria keil amul akur anatin en selusien onen Ahi. Sakini, keil asila Pita ka Sion luva ven keil. ¹⁵ Navong luva lukistal en meatin keil ekek, luvis ven keil keke Ninin Votut hemai hesien keil, ¹⁶ veni Ninin rosientei veah etai en keil. Pilip vi baptaes en keil en isen Iesu enges. ¹⁷ Ka navong Pita ka Sion luling healu en keil, Ninin Votut mai ka sien keil. ☆

¹⁸ Saemon lesi keke navong eiloheh keilu lurokol meatin keil, Ahi san Ninin Votut mai sien keil. Sakini, peahi vasan mani min keilu ¹⁹ ka vis keilu vit, “Milhesan keihoen koanek eli minau mun keke nisakin Ninin Votut hemai hesien koakeil vasi niling hek eni.”

²⁰ Ka Pita selus keih mini vit, “!Kiha en Ahang hetal min mani onom! !Kosakras kovahul etai sanien onen Ahi vatal min mani! ²¹ Korvinvintei kovapil vatal min komai en umen ekek veni moulien onom romaltei en meten Ahi. ☆ ²² Helamu, kihiles rendemien tatisa keil onom, ka kihis min Ahi Asuv keke hersantei mahien minuk ven rendemien tatisa koa kovit kovoumoni. Ka vahesa kei helele hetahos eris enuk. ²³ Kosa, kihiles moulien onom

☆ 8:17: Umen 19:6 ☆ 8:21: Sam 78:37

veni nalesi keke kovi elu en keihoen koa Ahi sani min komai ka tisaen mul par katuk.”[☆]

²⁴ Navong Saemon raengon selusien enek peah Pita keilu Sion vit, “Luhis min Ahi Asuv ven inau li keke tounah keil koa milvit usili herpuruntei inau.”[☆]

²⁵ Evus, Pita ka Sion luvit lati min me-Sameria keil tounah koa Asuv Iesu mumoni ka viteni navong luro veah ral mini. Evus, luva ris en out Serusalem. Ka en sise onealu, lusao en meteimal keil houlu en provins ten out Sameria ka luvitehiten more longlongien usil Iesu Kristo ekonek.

Hetetamen tai ten kantri ten out Itiopia mai ling demkatien onen en Iesu

²⁶ En avong tai, angelo tai onen Ahi Asuv mai kistal ven Pilip ka viteni mini vit, “Kisak meseinuk ka kual kiha en sise koa va saot. Kusil sise enek koa ka en taon ten out Serusalem eva en taon ten out Gasa.” Sise enek ka vas out volvol. ²⁷ Sakini, Pilip sak mesein kei ka eva.

En avong enek, hetetamen tai ten kantri ten out Itiopia mul musil sise koanek. Kei vi hetetamen koa mul losil kat mani vasi keil onen asuv houlu ten out enek koa vi ahin, isen Kandis. Hetetamen ekek va en out Serusalem keke vaha netan min Ahi, ²⁸ ka mul musil sise onen vaha ris en out onen. Ka navong mul va, muloh en kat tai koa hos mul lehei. Ka navong rondan mukok, mul vuli hati selusien keil ten Tus Votut onen Ahi koa provet Aesea mutisi. ²⁹ Sakini, Ninin Votut selus min Pilip vit, “Kiha vesesal ven meatin koa mul muloh en kat keiva ke.”

³⁰ Sakini, Pilip muloh va vesesal ven kat enek ka longe keke hetetamen koa mul ien mul vuli selusien koa provet Aesea mutisi. Sakini, visi vit, “?Kokilea aneite ten tounah koa komul kovuli?”

[☆] 8:23: Dut 29:18; Rang 3:15; Aes 58:6 [☆] 8:24: Eks 8:4,24; 9:28

³¹ Hetetamen enek vit kesi vit, “? Munak meatin hetovuol hehit kilea eni minau, nilea aneite teni hemukave?”[☆]

Sakini, vis Pilip vahut vahina vatondan vatal mini en kat onen. ³² Navong rondan ral mini, Pilip lesi keke hetetamen enek mul vuli selusien koa viteni vit, “*Kei suval sipsip tai koa amulamuni va avouasi vamat, roviten etai selusien.*

Anatin, romumontei verien suval sipsip tai navong asoui lin hilin.

³³ *Navong aselus va kat usite onen en kot, armumontei vama eni.*

Titiali keil kati onen tovuol veni ara koteh moulien onen tamurei en out netan. *Aesea 53:7-8*

³⁴ Hetetamen enek vis Pilip vit, “? Hiteni minau li, provet enek mul selus usil isei vare? ? Mul selus usil kei sasen, vuo usil meatin sav tai?” ³⁵ Sakini, Pilip vit kilea aneite ten selusien koanek mini ka viten more longlongien usil Iesu Kristo emun mini. Navong viteni mini, hetetamen enek kur anatin eni. ³⁶ Ka navong lumul lumusil sise luva, lumai en out tai koa oai mul ien. Sakini, hetetamen enek viteni min Pilip vit, “!Kilesi, oai mul ekek! Ka munak komundemi kovit tahos, kihi baptaes enau li eni.”[☆]

³⁷ Ka Pilip vit kesi mini vit, “Nakilea mahi baptaes enuk munak kokur anatin eni ral min moulien vasi keil onom.”

Ka hetetamen enek viteni vit, “Inau nakur anatin eni keke Iesu Kristo vi Natin Ahi.”

³⁸ Sakini, hetetamen ekek viteni min meatin onen keke houmon kat onen hehati ka heseh. Evus, keilu Pilip luvita luva en oai, ka Pilip vi baptaes eni. ³⁹ Ka navong keilu lumea lukaka luva ran oai, hatte tas, Ninin Votut onen Ahi kulat Pilip eva ran out enek, ka hetetamen enek

[☆] 8:31: Sion 16:13 [☆] 8:36: Umen 10:47

rolestei mun. Ka avaseini, hetetamen enek mul masmas Ahi navong mul musil sise onen eva.✠

⁴⁰ Ka Pilip✠ mutimanin navong lesi keke mul en taon tai koa avise en Asotas.* Ka en sise onen va, kei vitehiten more longlongien en taon vasi keil va vio ... rokol taon ten out Sesaria.

9

Sol mai ling demkatien onen en Iesu

¹ En hati avong enek, Sol mul veah san selusien keil takeih vit hou vini meatin vasi keil koa aling demkatien one en Iesu. Ven koanik, va les asuv houlu onen pris keil✠

² ka visi vatis leta tai koa hehit kilea umen onen min avat keil ten eim tahihiseien keil en taon ten out Damaskas. Sakini, asuv houlu onen pris keil san leta tai mini koa maeni vit navong hehotin meatin vuo ahin tai koa ling demkatien onen en Iesu, kilea vahuli kati ka vakuri vaha en out Serusalem.

³ Navong Sol mul mai vesesal ven taon ten out Damaskas, hatte tas, muohien tai koa vihil mariso ka en out nesa ka emai ritin rahiti. ⁴ Sol mot vita netan. Ka navong mul en atan mukok, long rea tai koa viteni mini vit, “!Sol, Sol! ?Vensa komul kosak purun inau ral min meatin keil onak mukok?”

⁵ Ka Sol visi vit, “?Asuv, keik sei?”✠

Ka rea enek viteni mini vit, “Inau Iesu, kei koa komul kosak puruni. ⁶ Ka keitinek, kimea kiha en taon ekek ten out Damaskas. En out enek, ihiteni minuk asa koa kumoni.”

⁷ Koakeil emun amual ral min Sol along rea enek, ka keil arles etai meatin. Sakini, ametau houlu ka aro raeng

✠ 8:39: 1Ki 18:12 ✠ 8:40: Umen 21:8 * 8:40: Taon ten out Asotas vi 20 kilomita ran out koa Pilip les hetetamen ten out Itiopia eni. ✠ 9:1: Umen 8:3; 9:13-14 ✠ 9:5: 1Kor 15:8

amules. ⁸ Navong Sol mea ran atan ka lele va, kilea keke meten var. Sakini, time keil avuli kat hen ka amulamuni va en out Damaskas. ✧ ⁹ Sol ro en taon enek avong etel ka sakras valele. Kei rokianitei ka romun etai tounah.

¹⁰ En taon ten out Damaskas, meatin tai koa ling demkatien onen en Iesu mul ien, isen Ananaeas. Ka Asuv Iesu mai veni en leisanien tai ka vise vit, “!Ananaeas!”

Ka kei vit kesi vit, “O Asuv, inau ke.”

¹¹ Ka Asuv viteni mini vit, “Kisak meseinuk ka kusal sise koa avise en ‘Sise koa Mal.’ En teim onen Sudas, kihis meatin tai ten out Tarsis, isen Sol. Kei mul vis keitinek. ✧

¹² En leisanien tai, kei les meatin tai koa isen Ananaeas koa hemai heling hen eni keke hesakini helele eris.”

¹³ Ananaeas vit kesi mini vit, “Asuv, meatin houlu amul arun usil meatin ekek veni mumon tounah houlu koa tisa va kat meatin keil onom en out Serusalem. ✧ ¹⁴ Ka kei mai ekok ral min keihoen koa asuv houlu onen pris keil sani mini keke hehuli kat meatin vasi keil koa aling demkatien one enuk.” ✧

¹⁵ Ka Asuv Iesu viteni mini vit, “Kiha kilesi, veni narie lati tuai keke houn minau. Kei heselus usil isok min koakeil arvitei Siu, min asuv houlu keil, ka min me-Isrel keil emun. ✧ ¹⁶ Ka inau varei nitie lat vati mahien keil koa hekuri ven umen koa houmoni en isok en avong koa hemai veah.” ✧

¹⁷ Sakini Ananaeas va votin eim koa Sol ro ien ka va neim. Navong les Sol, va veni ka ling hen eni vit, “Tuak Sol, Asuv Iesu koa kistal minuk en sise navong komul kumai ekok, kei varei sila inau. Kei sila inau numai mahis venuk keke kilele eris ka Ninin Votut hemai hesienuk.”

¹⁸ Hatte tas, tounah tai suval ingeven mesau mot ran meten, ka Sol lele eris. Evus, navong moule eris, maen

✧ 9:8: Umen 13:11 ✧ 9:11: Umen 21:39; Mak 8:23-25 ✧ 9:13: Umen 8:3; 9:1 ✧ 9:14: Umen 9:1-2,21; 26:10; 9:21; 22:16; 1Kor 1:2; 2Tim 2:22
✧ 9:15: Rom 1:5; Umen 26:1; 27:24 ✧ 9:16: 2Kor 11:23-28

Ananaeas vi baptaes eni. ¹⁹ Ka navong kaniaen evus, aven mai keih eris.

Sol san more longlongien min meatin keil ten out Damaskas

Sol ro avong vahis tamun en taon ten out Damaskas ral min meatin keil koa aling demkatien one en Iesu. ²⁰ Ka va varei en eim tahihiseien onen Siu keil ka vitehiteni min meatin keil ekonek keke Iesu vi Natin Ahi anatin.

²¹ Koakeil vasi along selusien onen amutimanin, ka avis keil eris avit, “?Ei, rovitei kei koa mul mu vini koakeil aling demkatien one en Iesu en out Serusalem? Melonge keke emai ekok keke vahuli kat vati meatin keil enek, ka valah keil avaha Serusalem keke avalomal en meten asuv houlu onen pris keil en out keiva. ?Mukave varei?”[☆]

²² Ka Sol mai keih tamun en sakien koa vit kilea keke Iesu varei vi Mesaea koa Ahi rie lati vamai. Ka Siu keil koa aro en out Damaskas areingeingeni keke ihiten sa mun heha kat selusien onen Sol.[☆]

²³ Avong vahis muli va, ka tei en Siu keil alah ruai ka amumon lingkatien tai keke avouas Sol vamat.[☆] ²⁴ En avong vasi keil, visokon semau va rokol vongien, alei kokoe en metareh ten mari vieh koa karahit taon enek keke avahuli kati ka avouasi vamat. Ka Sol long usil lingkatien one.[☆] ²⁵ Sakini, en vongien tai, tei en meatin keil koa aling demkatien one en Iesu ka en hihiseien keil onen Sol, aling suaini en mari ateli tai. Evus, keil apar kat viau tai en ateli enek ka aling kirisil eni va en ahho tai koa mul nesa en mari vieh ten taon enek. Evus, arutuni vita rokol atan netan. Ka en sakien enek, Sol lohosai ran taon ten out Damaskas.[☆]

Sol sak visi vasao en eiloheh keil en out Serusalem

[☆] 9:21: Umen 8:1; 9:1,14; 26:10 [☆] 9:22: Umen 17:3; 18:5,28 [☆] 9:23: Umen 23:12 [☆] 9:24: Umen 23:16 [☆] 9:25: 2Kor 11:33

²⁶ Sol va ris en out Serusalem ka sak visi vapol vatal min koakeil aling demkatien one en Iesu. Ka keil vasi ametauni ka arkurtei anatin eni navong viteni min keil vit vi tai en keil. ²⁷ Evus, tai en keil emai katauni, isen Banabas. Kei mulamun Sol va ven eiloheh keil onen Iesu,[☆] ka vit kilea suk min keil keke Sol les Iesu en sise ka mukave Asuv selus mini. Viteni mun min keil vit Sol rometautei navong mul selus usil Iesu en out Damaskas.[☆] ²⁸ Sakini, keil amaen Sol vapol vatal min keil. Ka kei va en out vasi en out Serusalem ka mul selus ral min keihoen en usite onen Asuv Iesu. ²⁹ Kei selus retavoai ral min Siu keil koa aselus en selusien ten Grik. Navong alesi keke asakras avalin selusien keil onen, amul alekat sise tai keke avouasi vamat. ³⁰ Ka navong koakeil aling demkatien one en Iesu alonglong eni, keil amulamun Sol eva en taon ten out Sesaria. En out enek, alingi en sip tai vaha en taon kati onen ten out Tarsis keke vating koe moulien onen.[☆]

³¹ Katau en avong enek, koakeil ten Sios onen Iesu koa aro en provins keil ten out Sudea, Kaleli ka Sameria, keil avisu en avong ten tomat. Sakini, keil umai akeih tamun en demkatien one. Avouhou imok en Asuv Iesu, ka Ninin Votut kataun keil ka san keihoen min keil. Sakini, meatin keil houlu tamun umai akapil vituai ral min keil.

Ahi mumon meatin tai koa alen tisa mai mual eris ka en hen Pita

³² Eiloheh Pita mual va en out savsav keil keke vasao en koakeil aling demkatien one en Iesu. En avong tai, kei va sao en meatin keil onen Ahi koa aro en taon ten out Lita. ³³ En out enek, les meatin tai koa hati usiven mat, isen Aeneas. Sua outel (8) kei rokakatei, mules matil en suvon omon. ³⁴ Navong Pita lesi, viteni mini vit, “Aeneas, Iesu Kristo sak revi avem tuai. !Mea ka lum lat suvon omom!”

[☆] 9:27: Kal 1:18 [☆] 9:27: 1Kor 9:1; 15:8; Umen 9:4; 22:7; 26:14; 9:20

[☆] 9:30: Umen 11:25

Hatte tas, Aeneas mea mulomal. ³⁵ Ka navong meatin vasi ten taon keilu ten out Lita ka Saron ales mukave mai ris tahos, keil aviles moulien one ka umai aling demkatien one en Asuv Iesu.

Ahi sakin ahin tai moul eris ran matien ka en hen Pita

³⁶ En taon ten out Sopa, ahin tai mul ien koa ling demkatien onen en Iesu, isen Tapita. Ka meatin keil avise en Dorkas, eis sav onen en selusien ten Grik. Lises, ahin enek san kei keke voumon umen tetahos keil vakataun koakeil tounah one tovuol. ³⁷ Ka navong Pita mul veah en taon ten out Lita, ahin ekek kur mesaien tai ka mat. Time keil onen umai ka akas motein teiai onen muto keke avatahini. Evus, alingi matil en out tatoien nesa en eim onen. ³⁸ Ka navong meatin keil en out Sopa alonge keke Pita mul vesesal en taon ten out Lita, asila meatin elu luva veni ral min selusien ekek luvit, “!Kikalalah eli, kimai ven komai!”

³⁹ Navong luvit meseini min Pita, sak mesein kei ka eva ral min keilu. Navong telrokol teim onen Dorkas, time keil onen amulamun Pita vina en out tatoien onen nesa. Ekonek, teiai onen Dorkas mul en avet tai ka vatina keil amul rahiti. Navong ales Pita, amurang ka arie mini kot ka eisin savsav keil koa Dorkas rili ven mesav keil navong moul semau.✧

⁴⁰ Ka Pita vis keil keke ilokoveini iha hae. Uva evus, retengeiril ka vis min Ahi. Evus, kei les teiai onen Dorkas ka viteni vit, “!Tapita, mea!” Hatte tas, meten mule. Ka navong les Pita, mea rondan en avet onen.✧ ⁴¹ Evus, Pita vuli kat hen ka rali lati mulomal. Mulomal evus, Pita vise ruain meatin keil onen Ahi ka vatina keil umai ris. Navong umai ris, rie lati min keil keke Dorkas moul eris. ⁴² Longlongien usili eva en out vasi en out Sopa. Sakini, meatin keil houlu umai aling demkatien one en Asuv Iesu.

✧ 9:39: Umen 10:23 ✧ 9:40: Mak 5:40-41

⁴³ Ka Pita ro ral min keil avong vahis emun en out Sopa en eim omon meatin tai koa mul sak rev i hiliven buluk keke akilea avoumon tounah tetahos eni, isen Saemon. ✧

10

Ahi rie lati min Pita keke vati meatin vasi keil akilea avahi meatin keil onen

¹ En taon ten out Sesaria, meatin tai mul ien koa isen Konilias. Kei vi koan Rom tai ka vi avat ten vangi meatin tavaeen keil koa avise keil en ‘me-Itali keil.’ ✧ ² Kei vi meatin tai koa vouhou rev i min Ahi onen Siu keil ka mul va netan mini, kei ral min koakeil vasi aro en teim sen. Lisenges, kei san kataunien min koakeil tounah one tovuol ka mul vis min Ahi.

³ En avong tai, en tri klok mendilah, Konilias mul vis en teim sen ka les leisanien tai. En leisanien enek, les angelo tai onen Ahi emai vesesal veni ka vise vit, “!Konilias!” ✧

⁴ Konilias lei mamah en angelo ka metau houlu vis houlu mok. Evus, vit kesi vit, “O-o. ?O Asuv eli, komul kovise inau?”

Angelo viteni mini vit, “Ahi long hisien keil onom ka les kataunien koa komul kosani min koakeil tounah one tovuol. Tounah vasi koa komul komumoni suval sanien votut tai min Ahi koa vite teni tahos. ⁵ Kosa, kisila meatin tei keil iha en taon ten out Sopa ka iles meatin tai, isen Saemon Pita, keke ilamuni hemai en teim som. ✧ ⁶ Kei ro ral min meatin tai koa mul mumon tounah keil en hiliven buluk. Meatin enek, isen Saemon, ka teim sen mul vesesal en atas.” ✧ ⁷ Navong angelo lokoveini, Konilias vise ruain meatin toumien elu onen ral min meatin tavaeen tai koa mul katauni en teim sen koa kei emun mul va netan min

✧ 9:43: Umen 10:6,32 ✧ 10:1: Luk 7:2,5; Umen 27:1,3 ✧ 10:3: Umen 3:1 ✧ 10:5: Mat 10:2; Mak 3:16; Luk 6:14; Sion 1:42; Umen 10:18; 11:13 ✧ 10:6: Umen 9:43; 10:32

Ahi. ⁸ Ka navong run min keitel usil tounah vasi koa kistal mini, sila keitel telva en taon ten out Sopa.

⁹ En avong sav teni, vesesal vahi taviai, meatin keitel enek telmai vesesal en out Sopa. Ka en hati avong enek, Pita vina en hoi eim nesa koa vi aet keke vahis. ¹⁰ Navong mul vis, longe keke amai kati ka en vati vaanian, ka anien romastei veah. Ka navong mul vis mukok, les leisanien tai. ¹¹ En leisanien enek, les teilang seha ka tounah koa suval mari kaliko tai koa arutuni en kelete ehat (4) teni mul mita netan. ¹² Ka luhu en kaliko enek, kei les vati tirendan savsav keil, tetal keil, ka aman keil. ¹³ Navong lesi mukok, long rea tai koa viteni mini vit, “!Pita, mea! Kuas tei en keil ka kiani.”

¹⁴ Ka Pita vit kesi vit, “!Asuv, nasakras moumoni vamukok! Veni, en moulien onak, narkan vis etai tounah koa romutotei vuo romaltei taanien en metom.”

¹⁵ Rea enek vit risi mini vit, “!Tounah vasi koa Ahi mumoni muto tuai, keik konahisetei konahit romutotei en meten!” ¹⁶ Tounah ekek kur out hatte etel. Evus, kaliko enek vina ris en out nesa.

¹⁷ Navong Pita mul veah mundem usil aneite ten asa koa lesi, meatin keitel koa Konilias sila keitel, telvotin teim sen Saemon ka telmulomal vesesal en metareh ten vieh teni. ¹⁸ Keitel telvati en metareh ka telviso telvit, “? Meatin tai ro ekok koa isen Saemon Pita?”

¹⁹ En hati avong enek, navong Pita mul veah mundem usil asa koa lesi, Ninin Votut selus mini vit, “Meatin etel telmai ekok ka telmul tellekatuk. ²⁰ Kimea, kiha ven keil, ka konametautei keke kovousil keitel mitvaha, veni inau varei nasila keitel telmai venuk.”

☆ 10:11: Umen 11:5-12 ☆ 10:14: Lev 11:1-47; Esek 4:14 ☆ 10:15: Mak 7:15,19 ☆ 10:18: Mat 10:2; Mak 3:16; Luk 6:14; Sion 1:42; Umen 10:5,32; 11:13 ☆ 10:19: Umen 11:12; 13:2

²¹ Sakini, Pita va ven keitel ka viteni vit, “Inau ke koa kamitel mitmul mitlekati. ?Mitmai ekok ven etai tounah?”

²² Telviteni mini telvit, “Avat onomaitel koa isen Konilias, kei sila komaitel metmai venuk. Kei vi more meatin tai koa mul va netan min Ahi, ka Siu keil vasi amul avouhou houlu mini. Noeis, angelo tai onen Ahi emai kistal mini ka viteni mini vit hesila meatin tei keil onen imai venuk keke isisil enuk kovaha en teim sen. Angelo ekek viteni mini vit tahos imok avat onomaitel helong asa koa kokilea kovahiteni mini.”[☆] ²³ Navong Pita long selusien oneatel, vis keitel keke telheto hetal mini hetokol visokon.[☆]

Out mulan, Pita ral min tei en meatin keil ten out Sopa koa akur anatin, amusil keitel uva. ²⁴ Amual uva, ka en avong sav teni, arokol taon ten out Sesaria. Ka Konilias mules teim veni mul rosin Pita. Kei ros teim ral min koakeil emun ten vatiamal onen ka tei en more time keil onen koa sisil en keil avamai. ²⁵ Ka navong Pita rokol teim sen, Konilias visu mini ka retengeiril vita netan en meten ka va netan mini.[☆] ²⁶ Ka Pita rali lati mea ka viteni mini vit, “Mea, lomal. Veni inau navi meatin enges.” ²⁷ Sakini, Konilias mea ka mulamuni va neim, ka navong lumul luva, lumul luselus vituai. Navong lurokol out tai en teim sen, Pita votini keke meatin houlu alah ruai tuai ka arosini. ²⁸ Navong les keil, viteni min keil vit, “Kami vasi mikilea revi keke mengkatien onen Siu keil viteni vit komai, Siu keil, mesakras mevato vituai vatal min koakeil arvitei Siu vuo mevasao en keil. Ka Ahi rie lati minau tuai keke nirvise etai mun meatin nihit romutotei vuo romaltei en meten.[☆] ²⁹ Sakini, navong kosisil enau, narmetautei keke mamai. ?Ka ek vati mailea, kami misisil enau vensa?”

³⁰ Sakini, Konilias viteni mini vit, “En avong etel koa muli va, en tri klok mendilah, suval etin avong koa romul

[☆] 10:22: Umen 10:1-2,5; Luk 7:5 [☆] 10:23: Umen 10:45; 11:12 [☆] 10:25:

Umen 14:13-15; Rev 19:10 [☆] 10:28: Umen 10:15; 11:19

ien ekek, inau namul navis en teim onak. En hati avong etin enek, nales meatin tai koa musin en eisin keil koa vilahil houlu, kei mai mulomal en metok. ✧ ³¹ Kei viteni minau vit, ‘Konilias, Ahi long hisien keil onom ka lei kilea kataunien koa komul kosani min koakeil tounah one tovuol. ³² Kosa, kisila meatin tei keil iha en taon ten out Sopa keke iles meatin tai, isen Saemon Pita, ka ilamuni hemai en teim som. Kei ro ral min meatin tai koa mul mumon tounah keil en hiliven buluk. Meatin enek, isen Saemon, ka teim sen mul vesesal en atas.’ ✧ ³³ Sakini, nakalah nasan selusien vat minuk keke nasisil enuk kumai, ka tahos imok keke kumai. Sakini, komai vasi memai vituai ekok en meten Ahi Asuv keke mehetaengon tounah vasi koa kei meng katuk keke kovahiteni min komai.”

³⁴ Evus, Pita san selusien enek min keil vit, “Kosa, namundem kilea suk keke, en meten Ahi, rolestei meatin tai vateisav en meatin sav. ✧ ³⁵ Ahi si kei ven meatin vasi keil koa uva netan mini ka amumon asa koa mal, avaseini munak avi meatin keil ten kantri sav tai. ✧ ³⁶ Kami mikilea selusien koa Ahi sani tuai min me-Isrel keil keke akilea avato en tomat vatal mini. Anatin, akilea avato en tomat vatal min Ahi vaka en asa koa Iesu Kristo mumoni en usite one, veni Iesu vi Asuv onen meatin vasi keil. ✧ ³⁷ Mikilea tuai keke more longlongien enek ka vasi out en provins ten out Sudea. Kistal rohtoh en provins ten out Kaleli, katau en avong koa Sion mul vitehiteni keke meatin keil ihiles ran tisaen keil one ka imaeni hehi baptaes en keil. ✧ ³⁸ Mikilea tuai usili mukave Ahi san Ninin Votut mai sien Iesu ten out Nasaret ka san keihoen mini. Ka Iesu mul muat ka mumon mormore umen keil ka sakini koakeil vasi

✧ 10:30: Umen 3:1; Luk 24:4; Umen 1:10 ✧ 10:32: Mat 10:2; Mak 3:16;

Luk 6:14; Sion 1:42; Umen 10:18; 11:13; 9:43; 10:6 ✧ 10:34: Dut 10:17;

2Kron 19:7; Rom 2:11; Kal 2:6; Efes 6:9; Kol 3:25; 1Pit 1:17 ✧ 10:35: Sion

9:31 ✧ 10:36: Sam 107:20; 147:18; Aes 52:7; Neh 1:8-11; Rev 17:14; 19:16

✧ 10:37: Mat 4:12,17; Mak 1:14

amul en hehen keihoen onen Temat keke amaluv rani. Ka kilea voumoni vamukonek veni Ahi mul veni. ^{☆ 39} Ka komai, eiloheh keil, meles tounah keil koa kei mumoni en out Serusalem ka en out sav keil en provins ten out Sudea. Evus, keil amuti kati en aiveave ka emat. ^{☆ 40} Ka navong avong etel muli, Ahi sakini moul eris ran matien ka mai kistal ^{☆ 41} min teis en komai koa Ahi rie lat komai keke mevalesi. Anatin eli, katau en avong koa moul eris ran matien, komai mekanian vituai ka memun hati uen ral mini. ⁴² Ka vi Iesu varei koa meng kat komai keke mevahitehiten more longlongien usili min meatin keil ka mevahit kilea vi kei varei koa Ahi rie lati valei rahit usite onen meatin vasi keil, koakeil amoul veah ka koakeil umat. ^{☆ 43} Provet vasi keil aselus usili avit koakeil vasi aling demkatien one en isen, Ahi helele hetahos en keil.” [☆]

⁴⁴ Navong Pita mul veah selus, Ninin Votut mai sien koakeil amul along selusien onen. ^{☆ 45} Siu keil koa akur anatin koa aka en out Sopa ral min Pita, keil amusil vareis navong alesi keke Ahi maen koakeil emun koa arvitei Siu avakur sanien ten Ninin Votut vasuval mumoni min Siu keil. ⁴⁶ Keil akilea Ninin Votut mai sien keil anatin veni along keil aselus en selusien keil koa rovitei one kati ka amul avati lat isen Ahi. Navong Pita lesi mukok, viteni min koakeil amusili vit, ^{☆ 47} “Koakeil ekek avilelau tuai en Ninin Votut suval ir etin. ?Sakini, isei kilea vating koe ir rovahi baptaes en keil en oai?” ^{☆ 48} Sakini, Pita meng kati keke koakeil arvitei Siu enek imaeni hehi baptaes en keil en oai en isen Iesu Kristo. [☆] Navong Pita vi baptaes en keil evus, Konilias ka onen keil avisi vato vatal min keil avong

☆ 10:38: Aes 61:1; Luk 4:18; Sion 3:2 ☆ 10:39: Dut 21:22 ☆ 10:40: Sion 14:19,22; Luk 24:30,42; Sion 21:12-13; Umen 1:4 ☆ 10:42: Umen 17:31; Rom 14:9; 2Tim 4:1; 1Pit 4:5 ☆ 10:43: Aes 33:24; 53:5-6; Ser 31:34; Dan 9:24 ☆ 10:44: Umen 11:15; 15:8 ☆ 10:46: Mak 16:17; Umen 2:4,11; 19:6 ☆ 10:47: Umen 8:36 ☆ 10:48: Umen 19:5; Sion 4:40

vahis emun.

11

Pita vit kilea keke Ahi sehen sise min koakeil arvitei Siu keke avakur moulien ten lisenges

¹ En provins ten out Sudea, eiloheh keil ral min Siu sav keil emun koa aling demkatien one en Iesu akur longlongien tai koa avit koakeil emun arvitei Siu akur anatin en Iesu musil selusien onen Ahi. ² Ka navong Pita mai ris en out Serusalem, Siu keil koa aling demkatien one en Iesu asel kutut kati ³ avit, “?Vensa varei kova koro en teim onen koakeil arvitei Siu ka kokanian vituai emun ral min keil? !Kokilea keke mengkatien keil orer romaentei keke rovapil vituai vatal min koakeil arvitei Siu vamukonek!”[☆]

⁴ Sakini, Pita vit kilea min keil tounah keil koa kistal rohtoh mini va rokol keite teni vit, ⁵ “Navong namul en taon ten out Sopa, namul navis. Ka navong namul navis, nales leisanien tai. En leisanien enek, teilang seha ka mari kaliko tai koa arutuni en keleite ehat (4) teni mul mita netan ran out nesa ka mai vesesal venau.”[☆] ⁶ Navong nalele va, luhu eni nales tirendan savsav keil, koakeil amah ka koakeil armahtei, ral min tetal ka aman keil emun. ⁷ Evus, nalong rea tai selus minau vit, ‘!Pita, mea! Kuas tei en keil ka kiani.’

⁸ “Ka navit kesi navit, ‘!Asuv, nasakras moumoni vamukok! Veni, en moulien onak, narkan vis etai tounah koa romutotei vuo romaltei taanien en metom.’

⁹ “Evus, rea enek ka en out nesa hati tamun ka viteni minau vit, ‘!Tounah vasi koa Ahi mumoni muto tuai, keik konahisetei konahit romutotei!’ ¹⁰ Tounah enek kur out hatte etel. Evus, kaliko enek vina ris en out nesa.

¹¹ “En hati avong enek, meatin etel koa asila keitel ran out Sesaria telmai, telrokol eim koa naro ien. ¹² Ka

[☆] 11:3: Umen 10:28; Kal 2:12 [☆] 11:5: Umen 10:9-20

Ninin Votut viteni minau keke nusil keil meheha, ka ninandemtei ninahit keil armutotei veni arvitei Siu. Ka navong nuva, tuak ahetai (6) ekek ten out Sopa amusil inau meva. Ka komeitel vasi metva neim en teim sen meatin enek, isen Konilias.✧ ¹³ Kei viteni min komai vit angelo tai mai kistal mini ka mulomal en meten navong ro veah en teim sen. Ka angelo enek viteni mini vit, ‘Kisila meatin tei keil iha en taon ten out Sopa keke isisil en meatin tai, isen Saemon Pita, keke hemai venuk.✧ ¹⁴ Meatin enek hehiteni min kami hetal min koakeil aro en teim som sise koa mihekur moulien ten lisenges heka ien.’✧

¹⁵ “Ka navong namul veah naselus min keil, Ninin Votut mai sien keil suval koa, mulamu, mai sien rohtoh en ir.✧

¹⁶ Navong nalesi, namundem kat avong koa Asuv Iesu viteni vit, ‘*Sion vi baptaes en meatin keil en oai, ka Ahi hehi baptaes en kami en Ninin Votut.*’ *Umen 1:5* ¹⁷ ?Sakini, munak Ahi vit meatin keil enek akilea avakur vati sanien onen koa kei sani min ir navong roling demkatien orer en Iesu Kristo, inau navi isei keke nakilea mating koe Ahi?”

¹⁸ Navong along selusien onen Pita, arvitien etai mun tounah. Ka keil vasi amasmas Ahi avit, “Kosa, Ahi sehen sise keke koakeil emun arvitei Siu akilea avahiles ran tisaen keil one ka avakur moulien ten lisenges vaka ien.”✧

Meatin keil ten out Antiok umai akur anatin en more longlongien usil Iesu

¹⁹ Navong hetetamen onen Siu keil ten out Serusalem akov vini Stivin ka uva asak purun koakeil ten Sios, houlu en koakeil aling demkatien one en Iesu aretasil uva en out savsav keil. Tei en keil alohosai uva soutin rokol atan ten out Fonisia, tei en keil uva en aelan ten out Saepras,

✧ 11:12: Umen 10:23,45 ✧ 11:13: Umen 10:3-5,22,30-32 ✧ 11:14: Umen 10:22; 16:31 ✧ 11:15: Umen 10:44; 2:4 ✧ 11:18: Umen 13:48; 14:27

ka teimun en keil uva en mari taon ten out Antiok. Ka navong aro en out keil enek, asan more longlongien usil Iesu min Siu keil enges. ✨²⁰ Ka tei en koakeil enek avi ten out Saepras ka Saerin. Ka navong koakeil enek alohosai ran out Serusalem uva en mari taon ten out Antiok, keil uva avitehiten more longlongien usil Iesu min koakeil emun arvitei Siu. ✨²¹ Keihoen onen Asuv mul en keil, ka meatin houlu aviles moulien one ka akur anatin en more longlongien usil Asuv Iesu. ✨

²² Navong avat keil ten Sios en out Serusalem akur longlongien keke koakeil arvitei Siu amul aling demkatien one en Iesu, asila Banabas va en out Antiok keke valei revi usite one. ²³ Navong rokol mari taon ten out Antiok, lesi keke tokolkatien onen Ahi mul en keil ka si kei houlu veni. Sakini, Banabas sel kat keil keke ilomal hekeih en demkatien one ka usil kat revi Asuv Iesu en moulien one. ✨²⁴ Banabas, kei vi more meatin tai koa demkatien onen keih ka vilelau en keihoen onen Ninin Votut. Meatin houlu ekonek along revi selusien onen, aviles ran tisaen one, ka aling demkatien one en Asuv Iesu. ✨

²⁵ Evus, en avong tai, Banabas eva en taon ten out Tasis keke valekat vis Sol. ✨²⁶ Navong votini, Sol musili ka lumual vituai luva ris en out Antiok. Ka keilu lumum vituai sua tai ral min koakeil en sios ten out Antiok ka luvisein meatin keil houlu. En out enek vare, avise rohtoh en koakeil aling demkatien one en Iesu en 'Kristin.'*

²⁷ En avong enek, tei en provet keil ten sios ten out

✨ 11:19: Umen 8:1-4 ✨ 11:20: Sion 7:35 ✨ 11:21: Umen 2:41; 4:4; 5:14; 6:7; 11:24; 21:20 ✨ 11:23: Umen 13:43; 14:22 ✨ 11:24: Umen 6:5; 2:41; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21; 21:20 ✨ 11:25: Umen 9:30 * 11:26: Mulamu, mesav keil avise karen en koakeil aling demkatien one en Iesu en 'Kristin,' koa aneite teni vi 'meatin keil onen Kristo.' Ka navong koakeil aling demkatien one en Iesu along eis takarien koanek, asi keil enges keke avakur eis enek vahi one.

Serusalem umai en out Antiok.✠ 28 En tondanien tai, keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en tai en keil koa isen Akabas. Sakini, mulomal luhu en meatin keil ka vit luvati keke mari amai tai heka vasi out netan. Koanik kur out en avong koa Klodias vi asuv houlu ten out Rom.†✠ 29 Tetai en Kristin keil en out Antiok aling kati keke isan sanien sa koa akilea avoumoni vaha vakataun tue keil en demkatien koa aro en provins ten out Sudea. 30 Navong aso ruain sanien enek evus, alingi en hen Banabas ka Sol keke luhesani min elda keil en sios ten out Serusalem.✠

12

Asuv houlu Herod sak purun Kristin keil ka Ahi mu vini

1 En avong enek, asuv houlu Herod vis meatin tavaeen keil onen uva avuli kat tei en Kristin keil ten sios ten out Serusalem. 2 Evus, meng kati keke avata koteh hiren Tiemes, koa vi tunali Sion. 3 Ka navong Herod lesi keke Siu keil asi keil ven asa koa mumoni, vis meatin tavaeen keil onen keke iha ihuli kat Pita emun. Ka mumoni en avong mal ten 'Avong keil ten Veret koa Is Tovuol ien.' ✠ 4 Navong avuli kat Pita, asoni va en eim takeih ka Herod meng kati keke vangi meatin tavaeen keil hehat (4) ilei kokoe eni. Herod ling kati keke helamuni en meten meatin keil, houmon kot mini, ka hou vini hekatau en Anien ten Mul Laui. 5 Ka navong Pita ro veah en eim takeih, koakeil ten sios ten out Serusalem armusehitei en hisien keil one en usite onen.✠

6 Ka en vongien kati koa mulamu en avong koa Herod vit voumon kot min Pita, tounah tai kur out. Pita mul matil en eim takeih ka apar kat hen keilu en sen ral min

✠ 11:27: Umen 13:1; 15:32 † 11:28: Tus keil ten histri amul aviteni keke, en sua 41-54 AD, ous romustei ka anien rovinvintei en out vasi keil koa kavmen ten out Rom losil kati. ✠ 11:28: Umen 21:10 ✠ 11:30: Umen 12:25 ✠ 12:3: Eks 12:1-14; Umen 4:3 ✠ 12:5: Tiem 5:16

hen meatin tavaeen elu koa lumul lulei kokoe eni en usite vasi keilu onen. Ka out hae, meatin tavaeen sav keil emun amul alei kokoe en voiteh ten eim takeih. ☆ 7 Hatte tas, angelo tai onen Asuv mai kistal, ka muohien ten heteta-menien ritin rahit out koa Pita ro ien. Angelo enek kis usiven Pita ka sisil eni mea vit, “!Kikalah kimeal!” Navong viteni mukok, sen mea ran hen keilu. 8 Evus, angelo viteni mini vit, “Kisin, kitoh katuk, ka kiheas sandel onom.” Ka Pita mumoni. Evus, angelo vit risi mini vit, “Kisin en kot omom ka kusil inau lovaha.” 9 Sakini, Pita mea ka musil angelo luva ran eim takeih. Pita reingeingeni veah keke asa koa mumoni ral min kataunien onen angelo enek vi anatin. Kei mundemi vit tounah keil enek vi matil vovoiengenes. 10 Keilu lumual luva lumuli vangi meatin tavaeen tai. Luva havivi mun, lumuli vangi meatin tavaeen tamun. Ka navong lurokol metareh ten vieh ten eim takeih koa vi aean, lulesi keke metareh seha sasen. Sakini, luva hae ka lumual en sise tai en out Serusalem luva. Hatte tas, Pita votini keke kei mul mual sasen, angelo lokoveini tuai. ☆

11 Evus, navong Pita mundem kilea keke asa koa kistal mini vi anatin, selus min kei sasen vit, “!Vi anatin! Ahi Asuv sila angelo tai onen mita keke vakulat inau ran hen asuv houlu Herod ka ran tounah keil koa Siu keil e vati avoumoni minau.”

12 Navong Pita mundem kilea en tounah keil enek, kei va en teim sen Meri, mama onen Sion Mak. En out enek, meatin keil houlu koa akur anatin alah ruai ka amul avis. ☆ 13 Navong Pita mai mutiti voiteh, ahin toumien tai va keke vahis revi isei mul hae, isen Roda. 14 Ka navong Roda long kilea ren Pita, musil eni ka si houlu. Ka en vobong keke vaseh voiteh, ka muloh esuk eva ka vit meseini min koakeil aro neim vit, “!Pita varei mul mulomal hae!”

☆ 12:6: Umen 5:23 ☆ 12:10: Umen 5:19 ☆ 12:12: Umen 12:25;
15:37

¹⁵ Keil avit, “?!Kovi vau!?” Ka Roda mules viteni keke long Pita anatin.✧

Ka keil aviteni mini avit, “Vahesa vi angelo onen enges koa kolonge.”

¹⁶ Navong amul veah aselus usili, Pita mules mutiti voitech va vio ... tai en keil seha. Ka navong keil alesi keke kei anatin, amusil eni vareis. ¹⁷ Pita mai neim ka mumoni en hen keke ito raeng. Evus, vit kilea min keil mukave Asuv sakini maluv ran eim takeih. Viteni mun min keil vit, “Mihehiten tounah keil ekek min elda Tiemes ka koakeil vasi emun koa akur anatin.” Evus, Pita lokovein keil ka va en out sav tai.✧

¹⁸ En visokon teni, meatin tavaeen keil koa amul alei kokoe en Pita amundemko houlu veni areingeingeni keke va kave.✧ ¹⁹ Navong Herod long usili, meng kat meatin tavaeen keil onen alei kati, ka keil emun arvotintei Pita. Evus, vis revi en koakeil alei kokoe en Pita asa kur out. Ka navong asakras avahit kilea mini, kei san matien min keil. Katau suk, asuv houlu Herod lokovein provins ten out Sudea ka eva keke vato en mari taon ten out Sesaria.

²⁰ Navong Herod ro semau en taon ten out Sesaria, meatin keil ten taon keilu ten out Taer ka Saedon amumon tounah tai koa sakini vuroh kat keil. Sakini, meng kati vit meatin keil onen anasantei mun anien min keil. Sakini meatin keil ten out keilu ekek, asila vangi meatin keil tai uva avales Herod. Ka mulamu en avong uva avales Herod, avis kataunien ran hetetamen tai koa desien onen mul ien, isen Blastas. Ka ral min kataunien onen hetetamen enek, Herod maeni ka aling kat avong tai keke meatin keil ten out Taer ka Saedon imai keke umon hatkatien tai ten tomat hetal mini.✧

²¹ En avong kati teni, Herod musin en eisin keil koa tahos imok onen asuv houlu, ka mai rondan en vulin

✧ 12:15: Umen 26:24; Mat 18:10 ✧ 12:17: Umen 13:16; 19:33; 21:40

✧ 12:18: Umen 5:22-24 ✧ 12:20: 1Ki 5:11; Esek 27:17

ten keihoen onen. Evus, san selusien tai min meatin keil. ²² Meatin keil enek e vati avasakini valonge vatahos. Sakini amul aviso va mini avit, “!Koanek roviteis meatin tai! !Kei vi ahi varei veni ren tahos vis tahos imok!”[☆]

²³ Navong asuv houlu Herod longe keke amul avati lat isen mukok, kei si houlu mok veni ka rosantei houhouen vaha min Ahi. Sakini, hatte tas, angelo tai onen Ahi Asuv mai ka sakini mesai houlu. Rovitei tuetin, asilat keil akan tin neim va vio ... emat.[☆]

²⁴ Ka selusien votut onen Ahi koa Herod mul vae kati, kei va mok ka vasi out ka meatin houlu tamun umai akur anatin eni.[☆]

²⁵ Katau suk, Banabas ka Sol luva en out Serusalem keke lovoum vasi umen onealu keke luvasan kataunien min koakeil en sios ten out Serusalem koa tounah one tovuol. [☆] Navong lumumoni, luva ris Antiok, ka lukur Sion Mak musil keilu telva.

13

Ninin Votut rie lat Banabas keilu Sol keke luheha luhehitehiten more longlongien en out savsav keil

¹ En sios ten out Antiok, meatin tei keil umai avi provet ka tiser keil, ise keil avi Banabas, Simeon (tamalikelik tai), Lusias (ten out Saerin), Manaen (koa vi more time onen asuv houlu Herod), ka Sol.[☆] ² En avong tai, navong amul uva netan min Ahi ka uval ran anien, Ninin Votut mai selus min keil vit, “Miheling seh en Banabas ka Sol keke luhoumon umen tai koa narie lat keilu tuai keke luvoumoni.”[☆] ³ Sakini, navong arokol keite ten avong koa alingi keke avahal ran anien ka avahis, aling he en Banabas ka Sol ka asila keilu luva.[☆]

[☆] 12:22: Esek 28:2 [☆] 12:23: Dan 5:20 [☆] 12:24: Umen 6:7; 19:20

[☆] 12:25: Umen 11:29-30; 12:12; 15:37 [☆] 13:1: Umen 11:27; 15:32

[☆] 13:2: Umen 9:15; Kal 1:15-16 [☆] 13:3: Umen 6:6; 14:23

Banabas ka Sol luvitehiten more longlongien en aelan ten out Saepras

⁴ Navong asila Banabas ka Sol musil rendemien onen Ninin Votut, lulokovein taon ten out Antiok ka lumual luva en taon ten out Selusia. Ekonek, lukur sip tai ka luva en aelan ten out Saepras. ☆ ⁵ Navong keilu luva ut en meteimal ten out Salamis, keilu luva en eim tahihiseien keil ka lusan selusien onen Ahi min Siu keil ien. Sion Mak emun musil keilu ka mul kataun keilu. ☆

⁶ Banabas ka Sol lumum mukonek en out vasi en aelan ten out Saepras va vio ... lurokol taon ten out Pampos. En out enek, luvisu min Siu tai, isen Bar-Iesu, vuo Eleimas en selusien ten Grik. Kei mul mumon matsik houlu koa sakin meatin keil amutimanin eni keke valuvos keil avahit kei vi provet tai onen Ahi. ⁷ En avong vasi, Eleimas mul en usite onen avat ten kavmen koa mul losil kat out enek, isen Serkias Polas. Kei vi meatin koa marir, ka navong kur longlongien usil Banabas ka Sol, sisil en keilu luvamai luvahiten selusien onen Ahi mini vataengoni. ⁸ Ka Eleimas selus karen isealu keke vasak visi voumon avat ten kavmen enek varkurtei anatin en Iesu. ☆ ⁹ Navong mumoni mukonek, keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en Sol (koa isen tamun en selusien ten Grik vi Pol). Sakini, lele mal en Eleimas ¹⁰ ka selus keih mini vit, “!Keik kovi natin Temat vare! !Kovae kat tounah vasi keil koa mal! !Kovilelau en luvosien keil vasi ka lisenges komul kopurun mesav keil! Ka kosa, komul kosak visi kovahiles sise koa mal koa va min Asuv Iesu vamai vakalkali. ☆ ¹¹ Ven saki en koanik, Asuv hesan mahien minuk. Metom keilu hevar ka kirlenstei mun meneai ten avong vahis.” Hatte tas, meten Eleimas vi mahmah. Sakini, retavel karali keke vahotin etai meatin vahuli kat hen ka vatie sise mini. ☆

☆ 13:4: Umen 15:39 ☆ 13:5: Umen 12:25; 13:13; 15:39 ☆ 13:8: 2Tim 3:8 ☆ 13:10: Pro 10:9; Hos 14:9 ☆ 13:11: Umen 9:8; 22:11

¹² Navong avat ten kavmen lesi mukok, musil vareis ka mai kur anatin en hihiseien onealu usil Asuv Iesu.

Pol ka Banabas luvitehiten more longlongien en taon ten out Pisitia Antiok

¹³ Pol ka koakeilu telmual vituai tellokovein taon ten out Pampos ka telva en sip tai koa ling keitel en taon ten out Perka en provins ten out Pampilia. En out enek, Sion Mak lokovein keilu ka va ris en out Serusalem. ✧ ¹⁴ Evus, lumuli out Perka luva en taon ten out Pisitia Antiok. En Sabat, keilu luva en eim tahihiseien onen Siu keil ka lurondan eni. ¹⁵ Navong meatin tai vuli selusien tai koa ka en mengkatien onen Mosis ka tisien keil onen provet keil evus, avat keil ten eim tahihiseien enek asila meatin tai va vis Pol ka Banabas vit, “Tuak keilu, munak milkur etai tounah keke milvahiteni vakataun meatin keil ekek, tahos milhemai milhehiteni.” ✧

¹⁶ Sakini Pol mea, mumoni en hen keke keil avato raeng, ka viteni min keil vit, “Kami koa mivi Siu, ka kami koa mirvitei Siu ka miva netan min Ahi, tahos mihelong inau. ✧ ¹⁷ Ahi onen Siu keil enges rie lat avu keil orer. Ka kei mumon meatin keil orer umai avi houlu navong aro en kantri ten out Isip, kantri koa rovitei one kati. Ka Ahi lah lat keil ran out enek ral min mari keihoen onen. ✧ ¹⁸ Ahi lekat revi keil en out volvol sua hanumau elu (40), avaseini keke sakien keil one tisa. ✧ ¹⁹ Evus, Ahi mu lin meatin keil ten marmari kantri oulu (7) koa amul en mari atan ten out Kenan, ka san atan ose min avu orer keil keke vamai vahi ose kati. ✧ ²⁰ Anatin, avong koa Ahi sakin avu orer keil uva rohtoh en out Isip va rokol avong koa umai keke avakur

✧ 13:13: Umen 13:5; 15:38 ✧ 13:15: Umen 15:21 ✧ 13:16: Umen 12:17; 19:33; 21:40; 13:26 ✧ 13:17: Eks 6:1,6; 12:51 ✧ 13:18: Eks 16:35; Nam 14:34 ✧ 13:19: Dut 7:1; Sos 14:1

atan ose kati, sua handred ehat hanumau elu ka halualim emun (450) mai muli. ✧

“Evus, Ahi rie lat retai en avat keil keke avalosil kat me-Isrel keil va rokol avong koa rie lat Samuel vahi provet one. ²¹ Ka navong provet Samuel mul veah losil kat keil, avis Ahi vasan etai asuv houlu min keil. Ka Ahi rie lat Sol, natin Kis koa ka en vatiamal onen Bensamin. Ka kei losil kat me-Isrel keil sua hanumau elu (40). ✧ ²² Ka navong Ahi sesein Sol, rie lat Deved esuk mai vi asuv houlu one ka viten selusien enek usili vit, *‘Deved, natin Tiese, nalesi keke kei vi meatin koa mum musil rendemien onak ka houn vasi tounah koa ek vati keke kei voumoni.’* 1 Samuel 13:14; Sam keil 89:20

²³ “Ka en vatiamal onen asuv houlu Deved, Ahi sakin Mesaea tai mai kistal min me-Isrel keil keke voutut meatin keil suval koa vat kati voumoni. Mesaea enek vi Iesu. ✧

²⁴ Ka navong Iesu romumon etai veah tounah, Sion mul tuai vitehiteni min me-Isrel keil keke imaeni hehi baptaes en keil en oai vatie lati keke amul aviles anatin ran tisaen keil one. ✧ ²⁵ Ka navong umen onen Sion vesesal vavus, vis revi meatin keil vit, *‘Vahesa mimundemi mivit navi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai. Ka inau narvitei Mesaea. Ka kei koa hemai hekatau en inau, inau narvinvintei mamai mahi slev onen keke makulat sandel onen.’* Luk 3:16 ✧

²⁶ “!Tuak keil ten vatiamal onen Ebrahim, ral min kami vasi koa mirvitei Siu koa miva netan min Ahi, mihetaeng revi selusien keil onak! Ahi mul sani min ir selusien koanek keke houtut ir eni. ✧ ²⁷ En out Serusalem, Siu keil ka avat keil one along rohtoh eni, ka keil alei rasi keke Iesu vi Kristo koa mai keke voutut moulien one. Anatin, arlong kileatei selusien keil onen provet keil usili koa amul avuli en Sabat vasi keil. Ka navong aviteni keke heha

✧ 13:20: Sats 2:16; 1Saml 3:20 ✧ 13:21: 1Saml 8:5,19; 10:20-21,24; 11:15

✧ 13:23: 2Saml 7:12; Aes 11:1 ✧ 13:24: Mat 3:1-2,5; Mak 1:4-5; Luk 3:3

✧ 13:25: Sion 1:20; Mat 3:11; Mak 1:7; Sion 1:27 ✧ 13:26: Umen 13:16

hemat, amul asakin selusien keil enek emai vi anatin.✠
 28 Avaseini arvotin etai tounah vatisa koa Iesu mumoni keke avou vini, akeih kat Paelet vasan matien mini.✠ 29 Ka navong amum vasin tounah koa Tus Votut vit luvati keke hekistal mini, Iesu mat ka akulat teiai onen ran aiveave. Evus, uva alingi en valengeihat tai.✠ 30!Ka Ahi sakini mouleris ran matien!✠ 31 Ka avong houlu, Iesu mul kistal min koakeil aro ral mini navong aka ran out Kaleli ka uva en out Serusalem. Ka kosa, koakeil aro ral mini enek amul avit usil kei min Siu keil.✠

32 “Ka, kosa, komal Banabas melmai keke melvahit mesein more longlongien enek min kami. Asa koa Ahi vat kati min avu orer keil mulamu,✠ 33 kosa, kei mumoni mai vi anatin min ir, titiali keil one. Ka rokilea vi anatin veni sakini Iesu mouleris ran matien. Koanik suval asa koa Ahi viteni usil Iesu en Sam koa elu (2) vit,
 ‘Keik kovi Natkuli,

ka kosa inau numai navi Tata onom.’ Sam keil 2:7✠

34 Ahi sakini Iesu mouleris ran matien ka romaentei teiai onen vamande. Koanik suval asa koa Ahi viteni vit,
 ‘Hatkatien votut koa namumoni ral min Deved,
numoni emun hetal min kami.’ Aesea 55:3

35 Ka Deved vit luvati en Sam tamun vit,
 ‘Ahi Asuv, konamaentei teiai onen meatin votut onom navole en avul tatetahinien.’ *Sam keil 16:10*

36 Ka navong Deved enek mum vasi tounah keil koa Ahi ling kati keke voumuni navong mouleris semau, kei mat esuk. Ka navong mat, alingi matil en out tatetahinien ral min

✠ 13:27: Umen 3:17 ✠ 13:28: Mat 26:60; Mak 14:55,56,59; 15:14; Luk 23:4,14,15,22; Sion 18:38; 19:4,6; Mat 27:22-23; Mak 15:13-14; Luk 23:21,23; Sion 19:6,7,15 ✠ 13:29: Mat 27:59-60; Mak 15:46; Luk 23:53; Sion 19:38,41-42 ✠ 13:30: Umen 2:24,32; 3:15; 4:10; 5:30; 10:40; 17:31 ✠ 13:31: Umen 1:3; Luk 24:48; Umen 1:8; 2:32; 3:15; 5:32; 10:39,41 ✠ 13:32: Umen 13:23 ✠ 13:33: Hib 1:5; 5:5

avu onen keil, ka teiai onen mande ekonek. ☆ 37 Ka kei koa Ahi sakini moul eris ran matien, teiai onen romandetei.

38 “Tuak eli keil, komal melvitehiten more longlongien enek min kami veni emal vati mivailea revi keke meatin enek vi sise koa kilea vasakin methos onen Ahi val en meatin keil. ☆ 39 Anatin, ka en asa koa Iesu mumoni, koakeil vasi aling demkatien one eni amaluv ran tisaen keil koa mengkatien onen Mosis sakras vakulat keil rani. ☆ 40 Sakini, mihelei kat revi kami keke mahien koa provet keil avit luvati tuai herkistaltei min kami. Veni, ka en keil, Ahi viteni vit,

41 *‘Mihetaengon inau! En avong kosa koa kami mimoul mimules, namul namumon mari umen tai.*

Avaseini munak meatin tai hemai ka hehit kilea umen koanek min kami, misakras miyakur anatin eni.

Ka veni mimul mimundem heisav eni, nisan mahien tai min kami koa hetisa revi mok.

!Ka navong mahien enek hemai, mihetimanin eni ka mihemat en metauen!’ ”

Habakuk 1:5

42 Navong Pol ka Banabas luselus evus ka luva hae ran eim tahihiseien, meatin keil avis keilu keke luhemai ris en Sabat koa hekatau keke luvaselus usil tounah keil enek avong tamun. 43 Navong lahruaien enek evus ka meatin keil amul arasil, houlu en keil amusil Pol keilu Banabas. Tei en keil avi Siu ka teisav emun keil amusil Ahi onen Siu keil. Ka keilu luselus min keil ka lusel kat keil keke ililing demkatien one eni keke Ahi mul rie lat more envatien onen min meatin keil. ☆

44 En Sabat koa katau, vesesal meatin vasi en taon ten out Pisitia Antiok umai keke avalong selusien onealu usil Asuv Iesu. 45 Ka navong Siu keil ales mari vangimeatin keil ekek, avi elu kat keilu. Sakini, keil asel kutut kat Pol ka aselus karen tounah vasi koa kei mul selus usili. ☆ 46 Sakini, Pol keilu Banabas luselus keih min

☆ 13:36: 1Ki 2:10; Umen 2:29; Sats 2:10 ☆ 13:38: Umen 10:43; Hib 9:9

☆ 13:39: Rom 4:25; 6:7; 10:4 ☆ 13:43: Umen 11:23; 14:22 ☆ 13:45:

Umen 14:2

keil luvit, “Mal imok keke melmai ka melsa rohtoh en selusien onen Ahi min kami Siu keil. Ka veni kami mimul miseseini, mirie lati keke mirvinvintei mivakur moulien ten lisenges. Sakini, kosa milhelokovein kami, ka miheha suk ven koakeil arvitei Siu.[☆] 47 Koanek suval asa koa Ahi Asuv meng kat komal melvoumoni vit,

*‘Nisakinuk kimai kiji laet tai koa hetitin revi heha en kantri vasi keil,
keke meatin vasi keil ilea suk keke sise ten mututien onen Ahi mai rokol meatin vasi keil ten out netan.’” Aesea 49:6*

⁴⁸ Navong koakeil arvitei Siu alonge mukok, asi keil houlu ka avati lat selusien onen Ahi. Ka koakeil vasi Ahi rie lat keil keke avakur moulien ten lisenges, keil aling demkatien one en Iesu.[☆]

⁴⁹ Sakini, more longlongien usil Asuv Iesu ka vasi out enek. ⁵⁰ Ka Siu tei keil uva en out Pisitia Antiok keke avahiles rendemien onen meatin keil ekonek vamai vatisa kat Pol ka Banabas. Uva ales avat keil ten out Pisitia Antiok ral min hetetamen sav keil koa avi ahin keil koa amusil demkatien onen Siu keil. Sakini, Siu tei keil ekek asakin meatin keil ten out enek amea asak purun keilu ka alikat keilu luva ran atan one.[☆] ⁵¹ Ka navong Pol ka Banabas luva, lumea ka lukov motein meas ten taon enek ran alealu vahi tatavolien tai vasel kat keil keke Ahi hesan mahien min keil. Evus, luva en taon ten out Aekoniam.[☆] ⁵² Ka koakeil ten out Pisitia Antiok koa aling demkatien one en Iesu, sien one houlu ka keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en keil.

14

Alikat Pol ka Banabas luva ran out Aekoniam

[☆] 13:46: Umen 3:26; Rom 1:16; Luk 7:30; Umen 18:6 [☆] 13:48: Umen 11:18 [☆] 13:50: Umen 17:4,12 [☆] 13:51: Mat 10:14; Mak 6:11; Luk 9:5; 10:11; Umen 18:6

¹ Navong Pol ka Banabas lurokol taon ten out Aekoniam, lumusil sakien matu one luva en eim tahihiseien onen Siu keil. Navong luvihisei evus, Siu keil houlu ral min koakeil emun arvitei Siu umai aling demkatien one en Iesu. ² Ka tei en Siu keil koa arkurtei anatin en hihiseien keil onealu, akeih kat koakeil en taon enek koa arvitei Siu keke indemi hetisa kat koakeil umai avi Kristin. ✧ ³ Pol ka Banabas luro avong houlu en out enek ka lurmetautei keke luvaselus revi min meatin keil usil more envatien onen Iesu. Ka Asuv mul rie lati keke selusien onealu vi anatin ka en keihoen koa kei sani min keilu keke luvoumon merikel keil ka marmari sakien sav keil. ✧

⁴ Ka meatin keil ten taon ten out Aekoniam ariti vas keil en vangite elu: vangite tai amul en usite onen Siu keil, ka vangite sav amul en usite onen eiloheh keilu. ⁵ Ka Siu keil ka koakeil arvitei Siu, ral min avat one, amumon lingkatien tai keke avasak purun keilu ka avov vini keilu. ✧

⁶ Navong eiloheh keilu lukur longlongien usil lingkatien koanik, lulohosai luva en atan ten out Laekonia. Ekonek luva en taon keilu ten out Derbi ka Listra ka en out savsav keil koa amul vesesal. ✧ ⁷ Ka lumules luvitehiten more longlongien usil Iesu min meatin vasi keil.

Meatin keil ten out Listra amundemi avit Pol ka Banabas luvi ahi elu

⁸ En taon ten out Listra, meatin tai ro ien koa sakras vakaka veni alen keilu rotahostei navong avasi. ✧ ⁹ Kei rondan mules ka mul raengon selusien onen Pol. Pol lesi ka lei kilea keke demkatien onen vinvin vamai vatahos. Sakini, lele mal eni ✧ ¹⁰ ka viso va mini vit, “!Kimea, kilomal!” Navong meatin enek longe mukok, vut vina nesa ka mual.

✧ 14:2: Umen 13:45 ✧ 14:3: Mak 16:20; Umen 19:11; Hib 2:4 ✧ 14:5: Umen 14:19; 2Tim 3:11 ✧ 14:6: Mat 10:23 ✧ 14:8: Sion 9:1; Umen 3:2 ✧ 14:9: Mat 9:28

¹¹ Navong vangi meatin keil enek ales marmari tounah keil koa Pol mumoni, keil avisohiso en selusien one ten out Laekonia avit, “!Koakeilu ekek luvi ahi elu koa lumita netan ka luviles keilu lukur avealu suval meatin elu!”[☆]

¹² Sakini, keil avise Banabas en ‘ahi Sius’ ka Pol en ‘ahi Hermis’ veni Pol vi tai en keilu koa mul selus en usite onealu.*

¹³ Vesesal en taon enek, eim votut tai mul koa uva netan min ahi Sius eni. Navong pris teni kur longlongien enek, mulamun buluk elu koa arekein hungevai en keilu lumai vesesal ven metareh ten mari vieh ten taon enek. Pris ka meatin vasi keil e vati avouas buluk keilu enek luvahi sanien votut one min eiloheh keilu.

¹⁴ Navong Pol keilu Banabas lulong kilea asa koa keil e vati avoumoni, lulonge tisa houlu. Lurali vas eisin omealu ka lumuloh luva luhu en vangi meatin keil enek ka luviso keih luvit, ¹⁵ “!Meatin keil! ?Vensa varei mimul mimumon sakien keil ekek? !Komal melvi meatin enges suval kami! Melmai ekok keke melvasan more longlongien onen Ahi min kami. Kei vit mihehiles ran nana heisav keil ekek ka miheha netan mini enges. Kei sasen enges moul ka mumon out nesa, out netan, atas ka tounah sav vasi keil koa amul en keitel.[☆] ¹⁶ Mulamu, kei maen meatin keil ten kantri vasi keil amusil rendemien keil one ka uva netan min ahi sav keil.[☆] ¹⁷ Ka avaseini keke areingeingen kei, mul vothot en kei min keil ka en mormore sakien keil onen. Kei mul san ous min kami ka en out nesa vamita vakas anien keil koa amul en ah osami keke avamoul vatahos. Kei tahos vareis, ka mul san anien houlu min kami ka mumon kami misi kami.”[☆] ¹⁸ Ka avaseini Pol keilu Banabas luviten selusien ekek, vesesal lusakras luvating

[☆] 14:11: Umen 28:6 * 14:12: Ahi Sius vi hetetamen onen ahi savsav keil onen me-Gris keil, ka ahi Hermis vi eiloheh onen koa mul sila keke vaselus min meatin keil vuo ahi sav keil en usite onen. [☆] 14:15: Umen 10:26; Tiem 5:17; Eks 20:11; Sam 146:6 [☆] 14:16: Umen 17:30 [☆] 14:17: Sam 147:8; Ser 5:24

koe meatin keil ekek keke anouastei buluk keilu nahi sanien votut one min keilu.

¹⁹ Navong Pol keilu Banabas luro veah en taon ten out Listra, Siu tei keil aka en taon ten out Pisitia Antiok ka taon ten out Aekoniam ka akistal en out Listra. Keil umai avilehiles rendemien onen meatin keil ekonek va kat eiloheh keilu. Sakini, vangí meatin tai umai akov Pol. Evus, avousi va hae en taon one veni amundemi avit akov vini tuai. ✧ ²⁰ Ka katau suk, Kristin keil uva en out koa ason Pol va ien ka akarahiti. Hatte tas, kei mea ka va ris en taon ten out Listra ral min keil. Out mulan, keilu Banabas luva en taon ten out Derbi.

Pol keilu Banabas luva ris en sios ten out Antiok

²¹ En taon ten out Derbi, Pol keilu Banabas luvitehiten more longlongien min meatin keil ka keil houlu umai aling demkatien one en Iesu. Evus, luva ris en sise onealu luva en taon keilu ten out Listra ka Aekoniam. Evus, lumuli keilu luva en taon ten out Pisitia Antiok. ²² En out vasi, lusao en Kristin keil, lusel kat keil ka lumumon rendemien one keih tamun keke ilomal hekeih en demkatien one. Lumul luvisein keil luvit, “Heka en sise ten sakpurunien keil, ir rokilea rovaha en out koa Ahi vi Asuv Houlu ien.” ✧ ²³ Ka en sios vasi keil koa lusao eni, keilu luling elda keil keke avalosil kat keil. Ka mulamu en avong koa luvalokovein keil luvaha, keilu luval ran anien ka luvís min Asuv Iesu keke helekat reví elda keil koa aling demkatien one mul ien. ✧

²⁴ Evus, lumusil ris sise onealu, keilu luka vas atan ten out Pisitia ka luva en provins ten out Pampilia. ²⁵ En out enek, lusan selusien onen Ahi en taon ten out Perka. Evus, lumumoni emun en taon ten out Atalia. ²⁶ En out enek, luva en sip tai ka luva ris Antiok. Vi out enek koa meatin

✧ 14:19: Umen 17:13; 2Kor 11:25; 2Tim 3:11 ✧ 14:22: 1Tes 3:3; Umen 15:32; 18:23; 11:23; 13:43 ✧ 14:23: Umen 13:3

keil aling he en keilu keke Ahi heto hetal min keilu en umen ten ualien onealu. Ka kosa, lumum vasi eni. ☆

²⁷ Navong lukistal en taon ten out Antiok, lulah ruain koakeil ten sios. Navong alah ruai evus, lurun usil tounah vasi keil koa Ahi mumoni ka en umen onealu. Keilu luvit kilea keke Ahi sehen sise ven meatin keil koa arvitei Siu keke akilea avamai avaling demkatien one en Iesu. ☆ ²⁸ Ka Pol ka Banabas luro avati vahis ral min Kristin savsav keil en out enek.

15

Kristin keil alei kilea keke umai amal en meten Ahi ka en Iesu Kristo enges ka rokatei en mengkatien onen Siu keil

¹ Navong Pol keilu Banabas luro veah en out Antiok, meatin tei keil aka en provins ten out Sudea keke avasao en Kristin keil. Ka navong umai, amul avisein Kristin keil en out Antiok avit, “Mengkatien onen Mosis viteni vit Ahi sakras voutut moulien onami munak mihervatei en vekahoi.” ☆ ² Navong Pol ka Banabas lulonge mukok, keilu luselus retavoai houlu ral min keil usili. Sakini, Kristin keil ten out Antiok arie lat Pol, Banabas, ral min teisav teimun en keil keke avaha en out Serusalem avaselus retavoai vatal min eiloheh keil ka elda keil usil usite koanek. ☆

³ Navong sios ten out Antiok sila keil ka amul amual uva, asao en Kristin keil en out vasi keil en atan ten out Fonisia ral min provins ten out Sameria. Ka navong ales keil, avit meseini min keil keke mukave koakeil houlu koa arvitei Siu aviles ka umai aling demkatien one en Iesu. Longlongien koanik sakini Kristin vasi keil asi keil houlu.

⁴ Navong arokol out Serusalem, eiloheh keil, elda keil, ka meatin sav keil ten sios akur revi keil. Evus, Pol ka Banabas lurun usil tounah vasi keil koa Ahi mumoni en

☆ 14:26: Umen 13:1-2; 15:40 ☆ 14:27: Umen 15:4,12; 11:18; 13:47-48

☆ 15:1: Kal 5:2; Lev 12:3 ☆ 15:2: Umen 11:30; Kal 2:1

koakeil arvitei Siu ka en keilu. ☆ 5 Ka navong keilu lumul semau luselus, tei en Kristin keil koa avi Farasi keil emun amulomal ka aselus avit, “Munak koakeil arvitei Siu e vati avamai avapil vatal min ir, mal vahit keil emun avaha en vekahoi ka avalong kat mengkatien keil onen Mosis.”

6 Evus, eiloheh keil ka elda keil arondan vituai keke avalei rahit usite koanek. 7 Keil aselus retavoai houlu usili. Evus, Pita mulomal ka viteni min keil vit, “Tuak keil, kami vasi mikilea keke, mulamu, Ahi rie lat inau ran kami keke mahitehiten more longlongien usil Iesu min koakeil arvitei Siu keke avalonge ka avakur anatin eni. ☆ 8 Ka Ahi, koa kilea rendemien vasi keil onen meatin keil, rie lati keke kei maen koakeil ekek arvitei Siu keke avahi meatin keil onen navong san Ninin Votut min keil suval koa sani min ir. 9 Asa koa Ahi mumoni min keil suval koa mumoni min ir etin. Suval ir, kei kas motein moulien one ran tisaen veni keil aling demkatien one en Iesu. ☆ 10 ?Ka kosa, vensa varei kami emi vati mivasak vis Ahi navong mivit mivaling mengkatien keil orer vameas kat eisilin koakeil arvitei Siu? Veni mengkatien keil ekek amebas ramat, ka ir ka avu keil orer telamu emun rosakras rovahousi. ☆ 11 ! Ronoumontei namukonek! Ir koa roling demkatien orer en Iesu, rokur anatin keke rehekur moulien ten lisenges heka en more envatien onen enges. Ka keil emun, vatte tas.” ☆

12 Navong Pita viten selusien koanek evus, koakeil vasi umai en lahruaien enek aro raeng enges ka amaen Banabas ka Pol lurun usil merikel keil ka marmari sakien keil koa Ahi mumoni ka en keilu min meatin keil koa arvitei Siu. ☆ 13 Ka navong keilu luselus evus, mari elda one, isen Tiemes viteni min keil vit, “Tuak keil, mihetaengon inau.

☆ 15:4: Umen 14:27; 15:12 ☆ 15:7: Umen 2:4; 10:44; 11:15 ☆ 15:9: Umen 10:34-35 ☆ 15:10: Umen 15:19; Kal 5:1 ☆ 15:11: Kal 2:16; Efes 2:5-8 ☆ 15:12: Umen 14:27; 15:4

¹⁴ Saemon Pita vit kilea tuai mukave Ahi rie lat envatien onen mulamu min koakeil arvitei Siu ka leh tei en keil avamai avahi meatin keil onen keke avahati lat isen.✠

¹⁵ Selusien enek onen Saemon Pita suval selusien onen Ahi koa viteni ka en provet keil telamu vit,

¹⁶ *'Hekatau en tounah keil enek, inau nimai ris
ka nisak revī amal onen asuv houlu Deved helomal eris.
Anatin eli, avaseini amal onen mot,*

*inau nisakini helomal hekeih tamun.**

¹⁷ Numoni hemukonek keke meatin sav keil ten out netan akilea imai neim eri ka ihotin inau.

Anatin, koakeil arvitei Siu koa narie lat keil avi onak, keil imai venau.

¹⁸ Koanik selusien onak, Ahi Asuv, koa navit meseini tuetin mai rokol kosa.'” Amos 9:11-12✠

¹⁹ Evus, elda Tiemes selus eris vit, “Koanik vi rendemien onak. Namundemi navit tahos ronoumontei nakeih ramat min koakeil arvitei Siu koa amul asan moulien one min Ahi. Vuo.✠ ²⁰ Ka tahos keke rehesan leta enges heha ven keil, ka reheting koe keil anaantei anien koa asani vi sanien votut min nana keil veni koanek romutotei en meten Ahi. Anaantei ara, vuo vuseri ten tirendan keil koa asar kat hire avamat ka arrehtei hire keke ara voue rani. Ka keil anamatiltei natal ahin vuo meahos sav keil koa artetalihetei vatal min keil.✠ ²¹ Mal keke usil kat mengkatien keil ekek veni en taon vasi keil Siu keil amul ien, ka amul avitehiten mengkatien keil onen Mosis min keil. Veni, en avong mulamu rokol kosa, en Sabat vasi keil, meatin keil amul along kilea mengkatien keil ekek onen Mosis navong amul avuli en eim tahihiseien keil one.”✠

✠ 15:14: Umen 15:7-9; Luk 1:68 * 15:16: Vatiamal onen asuv houlu Deved mul vit usil Iesu, koa Ahi sakini moul eris ran matien. Ka Ahi sakin Iesu mai vi asuv houlu onen meatin vasi keil, Siu keil ka koakeil emun arvitei Siu. ✠ 15:18: Aes 45:21 ✠ 15:19: Umen 15:10 ✠ 15:20: Sen 9:4; Lev 3:17; 17:10-14 ✠ 15:21: Umen 13:15

Avat keil ten Sios avit meseini keke koakeil arvitei Siu iapil en meatin keil onen Ahi

²² Evus, koakeil vasi ten sios ten out Serusalem amaen eiloheh keil ka elda keil keke avatie lat tei en meatin keil one keke avasila keil avaha en taon ten out Antiok vatal Pol ka Banabas. Sakini, arie lat avat elu onen meatin keil en sios enek keke luvaha, isealu Saelas ka Sudas (koa isen tateisav vi Barsabas). ²³ Ka keil asan leta koanik min keil keke avakuri avaha. Leta koanik viteni mukok:

“Komai, eiloheh keil ral min elda keil, emai vati mivahiten ‘more’ min kami, tuomai keil koa mirvitei Siu keil koa miro en taon ten out Antiok, ka out savsav keil en provins ten out Siria ka provins ten out Silisia.

²⁴ “Melonge keke meatin tei keil onomai uvat ka asan selusien tai koa sakin alomi maleilei ka rendemien onami mul langlango. Komai mersan etai selusien min keil avahat avahiteni min kami vamukonek. ²⁵ Ka mal keke komai merondan vituai ka memai en rendemien tas. Merie lat meatin elu ka mesila keilu luvat min kami keke luvahit mesein rendemien onomai usil kami. Keilu lumul lumual vituai ral min Banabas ka Pol koa luvi more tuer keilu. ²⁶ Koakeilu ekek, vesesal moulien onealu vavuol ven umen onen Iesu Kristo, Asuv orer. ²⁷ Sakini, komai mesila Sudas ka Saelas luvat ven kami. Keilu luhehiteni hemal ven kami selusien vasi keil hesuval koa komai memutisi ekok. ²⁸ Ninin Votut viteni tahos keke hersantei mun mengkatien keil min kami, sakini, komai mun memaeni keke mehersantei mun tounah tameas keil mivahousi. Ka mihousil enges mari mengkatien keil ekek koa vit, ²⁹ minaantei anien koa asani vi sanien votut min nana keil; minaantei ara; minaantei vuseri ten tirendan keil koa asar kat hire avamat ka arrehtei hire keke ara voue rani; ka minamatiltei natal min ahin vuo meahos sav tai koa mirtetalihetei vatali. Munak mihousil revi mengkatien

☆ 15:24: Umen 15:1 ☆ 15:28: Mat 23:4

keil ekek, hetahos imok ven kami.✠

“Koanik vi keite ten selusien keil onomai. More mendilah min kami vasi.”

³⁰ Sakini, sios ten out Serusalem sila Sudas, Saelas, Pol ka Banabas uva en out Antiok. Navong arokol out enek, keil alah ruain Kristin vasi keil umai out tas, ka asan leta koanik min keil. ³¹ Navong meatin keil avuli, asi keil houlu vis houlu mok ven selusien keil ten selkatien teni. ³² Sudas ka Saelas luvi provet keilu ka luselus avong taveah ral min keil. Luvati lat rendemien one ka lusakin keil amulomal keih tamun en demkatien one.✠ ³³ Luro ral min Kristin keil en out Antiok avong taveah neli. Ka navong luvit luvaha ris Serusalem, Kristin keil ekonek asila keilu ral min tomat onen Ahi keke luheha ris ven koakeil asila keilu lumai. ³⁴ Ka Saelas vit heto semau hetal min keil.

³⁵ Ka Pol ka Banabas luro avong houlu emun en out Antiok. Ka navong luro veah ekonek, keilu ral min mesav keil emun amul avisein meatin keil koa akur anatin ka amul avitehiten selusien onen Asuv.

Pol ka Banabas luresasil ran keilu

³⁶ Avong houlu mai muli, ka en avong tai, Pol viteni min Banabas vit, “Amai, leheha ris en taon keil koa lovitehiten selusien usil Asuv Iesu ien, ka lehesao en koakeil aling demkatien one en Iesu keke lehelesi amul amukave.”

³⁷ Banabas maeni, ka vit hetahos vahit luvakur Sion Mak vaha vatal min keilu.✠ ³⁸ Ka Pol mundemi keke hermaltei luvakuri, veni mulamu, navong musil keilu telrokol out Pampilia, Sion Mak viles rendemien onen, lokovein umen onen ral min keilu mules, ka lohosai ran keilu va ris teim sen en out Serusalem.✠ ³⁹ Selkututien onealu mai keih ka sakin keilu luresasil ran keilu. Banabas kur Sion Mak luva en sip tai lumuloh luva en aelan ten out Saepras.✠ ⁴⁰ Ka

✠ 15:29: Sen 9:4; Lev 3:17; 17:10-14 ✠ 15:32: Umen 11:27; 13:1; 14:22;
 18:23 ✠ 15:37: Umen 12:12,25 ✠ 15:38: Umen 13:13; Kol 4:10
 ✠ 15:39: Umen 4:36; 13:4

Pol rie lat Saelas keke vaha vatal mini. Evus, Kristin keil avis ven keilu keke Ahi Asuv ten more envatien helekat revi keilu. ✧⁴¹ Pol keilu luva lukarahit en provins keilu ten out Siria ka Silisia keke luvasao en Kristin keil en sios keil. Lusakin keil umai akeih tamun en demkatien one.

16

Pol ka Saelas lukur Timoti mai mum vituai ral min keilu

¹ En ualien onealu, Pol keilu Saelas luva mun en taon keilu ten out Derbi ka Listra. En out enek, meatin hau tai mul koa ling demkatien onen en Iesu, isen Timoti. Mama onen vi Kristin tai koa vi Siu tai, ka tata onen vi koan Gris. ✧² Kristin sav keil ten out Listra ka Aekoniam aviteni keke Timoti vi meatin tahos tai. ✧³ Sakini, Pol mumon rendemien keke vakur Timoti vaha vatal mini en ualien onen. Ka mulamu, sakin Timoti va en vekahoi, veni kilea keke telhehisu en Siu keil en out keil koa telheha ien koa akilea keke Tata onen Timoti rovitei Siu tai. Ka Pol en rovattei Siu keil avalei sesein Timoti veni. ✧

⁴ Navong Pol, Saelas ka Timoti telva, telmul telmual telva en taon keil houlu. Ka en taon vasi keil, avit mesein rendemien onen eiloheh ka elda keil ten out Serusalem usil mengkatien vahis koa avis Kristin keil koa arvitei Siu keke avalong kati. ✧⁵ Ka en sios vasi, Kristin keil umai akeih tamun en demkatien one, ka, avong vasi, meatin sav keil houlu emun umai akapil vituai ral min keil. ✧

Pol kur leisanien tai koa vit kilea mini keke heha hehitehiten more longlongien usil Iesu Kristo en provins ten out Masedonia

⁶ En ualien onen Pol keitel Saelas ka Timoti, Ninin Votut romaantei keitel telvaha en provins ten out Esia keke telvahitehiten selusien onen Ahi ien. Sakini, keitel telka vas atan ten out Frikea ka provins ten out Kalesia.

✧ 15:40: Umen 14:26 ✧ 16:1: Umen 14:6; 2Tim 1:5 ✧ 16:2: Plp 2:20,27 ✧ 16:3: Kal 2:3-5 ✧ 16:4: Umen 15:23-29 ✧ 16:5: Umen 2:42; 5:14; 6:7

⁷ Ka navong telrokol hakot ten provins ten out Misia ka provins ten out Bitinia, Ninin Votut onen Iesu romaentei keitel telvaha en out Bitinia. ⁸ Sakini, keitel telmual telmulu provins ten out Misia ka telva suk en taon ten out Troas.

⁹ Navong telro en out Troas, en vongien enek, Pol matil vovoi ka les meatin tai ten out Masedonia. Meatin enek mulomal en meten ka mul peahi vit, “!Amal li en out Masedonia! !Kikataun komai li!” ¹⁰ En visokon, navong Pol mule mea, mundem kilea keke Ahi en vat keitel telvaha en provins ten out Masedonia keke telvahitehiten more longlongien min meatin keil ien. Sakini, keitel telsak mesein keitel. Ka inau mun, Luk, nakapil vituai ral min keitel en ualien oneatel meva.

Ahin Pilipae mai ling demkatien onen en Iesu

¹¹ En taon ten out Troas, komai miva en sip tai ka memu koteh atas memuloh meva en aelan ten out Samotres. Evus, en visokon teni, sip enek va ut en taon ten out Neapolis. ¹² Evus, melokovein Neapolis, memual miva en taon ten out Pilipae koa vi mari taon tai en provins ten out Masedonia. Ka kavmen ten out Rom sila me-Rom keil houlu keke avato ien. Komai mero ekonek avong vahis.

¹³ En Sabat, melokovein taon enek ka meva en out tai vesesal ven oaisal tai. Memundemi mevit out enek vi out tahisien onen Siu keil. Sakini, merondan ka meselus min vangsi ahin keil koa alah ruai tuai ekonek. ¹⁴ Tai en keil koa mul long selusien onomai, isen Lidia. Kei ten out Taeatira ka ro en out enek keke vasalem en more kaliko koa vilhili. Ka avaseini rovitei Siu, kur anatin en Ahi ka lises va netan mini. Ka navong Lidia long asa koa Pol mul selus usili, Ahi sehen voiteh en moulien onen keke vakur anatin eni. ¹⁵ Sakini, en avong enesek, Lidia ral min koakeil vasi aro en teim sen amaen Pol vahi baptaes en keil. Evus, vis komai vit, “Munak mimundemi keke inau navi meatin onen Ahi

anatin, mihemai miheto en teim onak.” Sakini, memaeni mevato en teim onen.✠

Meatin keil ten out Pilipae ason Pol ka Saelas luva en eim takeih

¹⁶ En avong sav tai, memual meva keke mevaha en out tahisien en out Pilipae, ka navong meva, mevisu en atouli tai en sise koa vi slev tai. Atouli ekek, ninin tisa tai mul ien koa sakin kei mul vit luvat asa hekur out en avong keil koa hel hemai. Atouli ekek, meatin keil houlu umai keke avalong asa hekistal en moulien one, ka masta keil onen atouli enek aleh mani houlu ran keil.✠ ¹⁷ Atouli enek musil Pol ka komai ka mul viso keih vit, “!Meatin keil ekek avi slev keil onen Ahi, koa marite mok mulin ahi sav keil! !Keil amul avit kilea sise koa Ahi houtut moulien onami heka ien!”✠ ¹⁸ Avong houlu kei mumon sakien koanik ka sakin Pol mai vuroh.✠

Sakini, avong tai, Pol viles ka selus min ninin tisa enek vit, “!En isen Iesu Kristo, nameng katuk keke kilokovein atouli ekek kiha!” Hatte tas, ninin tisa enek lokoveini.

¹⁹ Navong masta keil onen atouli enek alei kilea keke asakras emun avaleh mani vaka eni, tine katiat. Sakini, uva avuli kat Pol ka Saelas ka akur keilu luva en out ten kot luhu en taon. ²⁰ Aleh keilu lumulomal en meten meatin keil koa alei revi en usite onen meatin keil, ka aviteni min keil avit, “Koakeilu ekek lumul lumumon selien houlu en taon orer. Keilu luvi Siu✠ ²¹ ka lumul luvisein ir, meatin keil ten out Rom, keke rehousil sakien keil one. Ka mengkatien keil orer vit rosakras rovoumon asa koa amul aviteni.” ²² Navong meatin vasi keil alonge mukok, keil vasi aselus keih va kat Pol ka Saelas ka asak visi avouas keilu.✠

✠ 16:15: Umen 16:33; 18:8 ✠ 16:16: Umen 19:24 ✠ 16:17: Mak 1:24,34; Luk 4:34,41 ✠ 16:18: Mak 16:17; Umen 19:13 ✠ 16:20: Umen 17:6; 1Ki 18:17 ✠ 16:22: Plp 1:30; 1Tes 2:2

Meatin keil taleirahitien ameng kat meatin tavaeen one keke itali lat eisin keil onealu ka utetah eisilealu en ai tai. ☆ 23 Navong amu purun keilu evus, ason keilu luva en eim takeih. Ka aviteni min meatin taleikokoeien teni keke hepar kat revi keilu. 24 Navong meatin enek long selusien koanek, kur keilu luva en namba sikis ka par kat alealu en ai tameas tai keke lusakras luvakaikai en alealu. Sakini, keilu lurotos mukonek.

25 En metavinavong, Pol ka Saelas lumul luvis ka lumusau en souen keil ten masmasien min Ahi. Ka mesav keil koa amul en eim takeih amul along keilu. 26 Ka navong lumul semau lumumon koanik, lumutimanin en alu takeih tai mulu, ka sakini eim takeih enek mekaikai houlu. Voiteh keil vasi seha ka sen keil koa apar kat meatin vasi keil en eim takeih amea ran keil ka umot uva netan.

27 Alu enek sakini meatin taleikokoeien mutimanin. Ka navong mea, lesi keke voiteh vasi keil seha tuai. Sakini, mundemi keke meatin vasi keil koa amul en eim takeih onen alohosai tuai. Sakini, leh lat mari naef tahuen onen ka vit vasal vini sasen eni. * ☆ 28 Ka Pol viso keih va mini vit, “!Konouastei keik! Komai vasi mero veah ekok.”

29 Sakini, meatin taleikokoeien enek visi keke avakur laet tai vamai veni. Evus, muloh va en out koa Pol keilu Saelas luro ien, retengeiril netan en metealu ka mul maleilei en metauen. 30 Navong ling revi meatin sav keil en eim takeih evus, mulamun Pol keilu telva hae en eim takeih. Evus, vis keilu vit, “?Asuv keilu, numon sa vasakin Ahi voutut moulien onak?” ☆

31 Keilu luvit kesi luvit, “Kiling demkatien onom en Asuv Iesu ka kei houtut moulien onom, keik hetal min koakeil vasi en teim onom.” 32 Evus, lusan selusien usil

☆ 16:22: 2Kor 11:25 * 16:27: Mengkatien onen me-Rom keil viteni keke munak meatin taleikokoeien maen meatin tai koa mul en hen va maluv, kei varei suk hekur mahien onen. ☆ 16:27: Umen 12:18-19 ☆ 16:30: Umen 2:37

Asuv Iesu mini ka min koakeil vasi aro en teim onen. ³³ Ka en vongien enesek, meatin taleikokoeien enek mulamun keilu luva ka kas motein manu keil koa mul en eisilealu. Evus, Pol vi baptaes en kei ka onen keil vatie lati keke umai aling demkatien one en Iesu anatin. ☆ ³⁴ Evus, meatin enek kur revi Pol keilu Saelas luvina en teim sen, ka san anien min keilu. Ka keil vasi asi keil houlu veni keil umai akur anatin en Ahi.

³⁵ Out mulan, meatin taleirahitien keil asila polis tei keil one uva en eim takeih ral min selusien keil ekek, “Miheha mihemaen meatin keilu ekek luhemaluv luheha.”

³⁶ Sakini, meatin taleikokoeien vit meseini min Pol vit, “Meatin taleirahitien keil amaen kamil milvaha milvama-luv. Sakini, milkilea milvamea ka mivaha en tomat onen Ahi.”

³⁷ Ka Pol vit kesi min polis keil vit, “Avaseini keil arvotin etai tounah koa komal melmumoni tisa, keil amutetah komal en meten meatin keil ka ason komal en eim takeih ekek. Ka komal melvi horetan keilu ten kantri ten out Rom. ?Ka kosa, keil e vati avasila suain komal melvaha? !Vuo, hermukteinek! Keil enges imai ka ihiten sore min komal, ka iling revi komal en sise onomal.” ☆

³⁸ Sakini, polis keil uva ris avit mesein selusien keil ekek min meatin taleirahitien. Ka navong alonge keke Pol ka Saelas luvi horetan keilu ten out Rom, ametau houlu keke avat keil one analongtei keke amu tetah heisav enges en keilu. ³⁹ Sakini, meatin taleirahitien umai aviten sore one va ven Pol keilu Saelas. Evus, amulamun keilu lumea ran eim takeih ka avis keilu keke luhelokovein taon one. ☆ ⁴⁰ Navong lulokovein eim takeih enek, keilu luva ris en teim onen Lidia. Ekonek, lulah ruain Kristin sav keil ka keilu lusel kat keil hatte tamun keke ilomal hekeih en demkatien one. Evus, lukur sise onealu luva.

☆ 16:33: Umen 16:15 ☆ 16:37: Umen 22:25 ☆ 16:39: Mat 8:34

17

En out Tesalonaeka, meatin tei keil umai avi Kristin, ka tei en Siu keil avathat rea va kat keil

¹ Pol ka Saelas lumual luva, lusao en taon keilu ten out Ampipolis ka Apolonia, ka lumai lukistal en mari taon ten out Tesalonaeka. En out enek, eim tahihiseien onen Siu keil mul ien. ✧ ² Pol va en eim tahihiseien enek suval koa mumoni lisenges. En Sabat etel, kei vit kilea selusien keil koa mul en Tus Votut onen Ahi min meatin keil. ✧ ³ Kei rie lati keke Tus Votut viteni vit mal keke Mesaea hemai, helonge hetisa, hemat, ka hemoul eris ran matien vahinat meatin keil. Kei viteni min keil vit, “Koanek vi Iesu, Mesaea onen Ahi koa namul navitehiteni min kami.” ✧ ⁴ Tei en keil koa along selusien onen akur anatin eni, ka akapil vituai ral min Pol ka Saelas. Ahin tei keil koa avi avat en out enek amusil keilu ral min me-Gris keil emun houlu koa uva netan min Ahi. ✧

⁵ Ka navong Siu keil alesi mukok, avi elu en keilu. Sakini, avise ruain vangi vatkeih keil en vali sise keil. Keil uva avathat rea va kat Pol keilu Saelas ka asakin meatin keil ten taon avuroh houlu. Uva keke avalekat vis Pol ka Saelas keke avakur keilu luvaha en out ten kot. Amundemi keke keilu luro en teim sen Tiesen, sakini uva akumvul voiteh ten teim sen. ✧ ⁶ Ka navong asakras avahotin keilu ekonek, avuli kat Tiesen ral min Kristin tei keil emun ka aleh sosen keil uva amulomal en meten avat keil ten taon enek keke avoumon kot en keil. Evus, avisohiso va kat usite one avit, “!Meatin keil ekek amul avilehiles rendemien onen meatin vasi keil ten out netan! Ka kosa, keil umai amumoni vatte tas en taon orer. ✧ ⁷ Ka Tiesen ekek mul kur revi keilu en teim sen. Keil vasi arali koteh

✧ 17:1: 1Tes 2:1-2 ✧ 17:2: Luk 4:16; Umen 9:20; 17:10,17 ✧ 17:3: Luk 24:26; Umen 3:18; Luk 24:46; Umen 9:22; 18:5,28 ✧ 17:4: Umen 13:50; 17:12 ✧ 17:5: 1Tes 2:14 ✧ 17:6: Umen 16:20

mengkatien keil onen mari asuv houlu orer ten out Rom veni aviteni keke asuv houlu tamun mul koa isen Iesu.”☆

⁸ Navong avat keil ka meatin sav keil along selusien enek, avuroh houlu veni. ⁹ Sakini, asakin Tiesen ral min teisav keil asan mari mani tai min keil avit, “Komai mehehuli kat mani onami ekek. Ka munak tuomi keilu luhoumon etai ris tounah koa hetisa, mani onami ekek hevuol vasi ran kami.” Evus, amaen keil uva.

Meatin keil ten out Beria umai aling demkatien one en Iesu

¹⁰ Navong vongien emai, Kristin keil ten out Tesalonaeka asila Pol ka Saelas luva en taon ten out Beria. Ka navong lurokol taon enek, luva varei en eim tahihiseien onen Siu keil. ¹¹ Ka en taon enek, Pol keilu luvotini keke Siu keil akur revi selusien onealu mulin Siu keil ten out Tesalonaeka. Sakini, en avong vasi, alei revi en Tus Votut onen Ahi keke avahotin anatinien ten asa koa Pol mul visein keil eni.☆ ¹² Sakini, houlu en Siu keil ral min tei en me-Gris keil ka ahin Gris keil koa avi hetetamen keil en out Beria aling demkatien one en Iesu.☆ ¹³ Ka navong Siu keil koa amul en out Tesalonaeka alonge keke Pol mul vitehiten selusien onen Ahi en out Beria emun, keil umai mun en out enek. Keil uva ven meatin keil ten out Beria ka avathat rea va kat Pol keilu Saelas.☆

¹⁴ Hatte tas, Kristin keil en out Beria asila Pol va en taon tai koa vesesal imok en atas keke valekat sip tai ekonek, ka Saelas ka Timoti luross en out Beria. ¹⁵ Kristin tei keil amulamun Pol uva en mari taon ten out Atens, ka aling revi ekonek. Evus, uva ris Beria ral min selusien tai keke Saelas ka Timoti luhekalah neli luheha luheles Pol en out Atens.

More longlongien usil Iesu Kristo va min meatin keil ten out Atens

☆ 17:7: Luk 23:2; Sion 19:12 ☆ 17:11: Sion 5:39 ☆ 17:12: Umen 13:50; 17:4 ☆ 17:13: Umen 14:19

¹⁶ Navong Pol mul rosin Saelas keilu Timoti en out Atens, kei longe tisa houlu veni les nana keil houlu amul en out vasi en taon enek. ¹⁷ Sakini, eva en eim tahihiseien onen Siu keil ka mul vit kilea selusien onen Ahi min Siu keil ral min koakeil arvitei Siu koa uva netan min Ahi. Ka en avong vasi keil emun, eva en out keil en taon koa meatin keil amul alah ruai eni, ka mul selus ral min vati meatin vasi keil koa visu eni.☆ ¹⁸ Tei en meatin keil koa umai aselus retavoai ral min Pol avi tiser keil ten vangi meatin keil elu, tai en keilu avise en Epikiurian,* ka tateisav en keilu avise en Stoik.† Keil avis meatin keil usil hihiseien onen Pol avit, “!Ei! ?Unu koanek mul viten sa?”

Meatin sav keil emun avit usil Pol avit, “Meatin enek mul selus usil ahi tateisav keil koa roreingeingeni veah.” Aviteni mukok veni Pol mul vitehiten usil ‘Iesu’ ka ‘Mearisien.’

¹⁹ Sakini, asisil en Pol keke vamai en mari out taton-danien en taon koa avise en ‘Ariopakas.’ Keil aviteni mini avit, “Komai emai vati mevailea hihiseien hau onom koa komul kovisein meatin keil eni. ²⁰ Hati selusien keil onom vi heite hau min komai, ka emai vati mevailea aneite teni.”

²¹ Keil aviteni mukok veni meatin vasi keil ten out Atens ka koakeil avi heou emun koa aro en out enek e vati mok avatondan en avong vasi ka avalong usil rendemien hau vasi keil keke akilea avaselus rahat usili.

²² Sakini, Pol musil keil, ka mulomal en meten kaonsel ten taon enek. Evus, viteni min keil vit, “Inau nalesi keke kami, meatin keil ten out Atens, en sakien vasi keil onami, mivouhou revu min ahi keil onami. ²³ Veni,

☆ 17:17: Umen 18:19 * 17:18: Vangi meatin tai ekek amusil hihiseien onen meatin tai, isen Epikiurias (342-270 BC). Kei viteni vit ahi keil amundem heisav en meatin keil ten out netan. Sakini, tahos imok keke meatin keil umon tounah vasi koa hesakin keil isi keil enges. † 17:18: Vangi meatin tai ekek amusil hihiseien onen meatin tai, isen Zeno (332-260 BC). Kei viteni vit ahi keil atovuol. Sakini, tahos imok keke meatin keil ito en tomat hetal min tounah vasi en out netan ka ilekat revu sakien ka rendemien keil one.

navong namual nakarahit taon onami, nalei kilea keke kami miva netan min tounah houlu. Ka navotin ahor tai koa amutis selusien ekek mul ien koa vit, 'Ahor onen ahi koa komai mereingeingeni.' Sakini, kosa, nihit kilea min kami usil Ahi enek, kei koa mimul miva netan mini, avaseini mireingeingeni. ²⁴ Ahi enek mumon out netan ka tounah vasi koa mul ien. Kei sasen enges vi Asuv ten out nesa ka out netan. Ka kei rorotei en eim vuo ahor keil koa meatin keil enges amumoni. ✧ ²⁵ Ir rosakras rovakatauni en etai tounah, veni kei sasen enges vi vatte ten moulien ka kei mumon meatin keil ka tounah vasi keil one, kei sani min keil. ✧ ²⁶ Ka en meatin tanges, Ahi enek mumon vati meatin savsav keil ka ling retai en keil en out vasi netan keke il en atan kati one. Anatin, kei mumon hakot ten atan koa amul ien. Kei vuli vasi avong keil one ka kilea revi moulien one hetetaveah hemukave. ✧ ²⁷ Kei mumon keil keke avalekat vis kei vaha vio ... vahesa tei en keil ihotini, veni kei rorotei soutin ran etai en ir. ✧ ²⁸ Suval asa koa meatin tai viteni koa vit, 'Ka en keihoen onen enges, ir romoul, romual ka romumon tounah.' Suval asa koa meatin tatisien tei keil onami amutisi koa avit, 'Ir emun rovi titan keil.'

²⁹ "Anatin, ka veni rovi titan Ahi keil ka romoul, rokilea keke Ahi mouli. Ronandemtei keke kei vi nana tai koa romoultei, nana koa meatin mumoni en gol vuo silva vuo ahat musil meteisauen ka rendemien onen. ✧ ³⁰ Mulamu, navong meatin keil areingeingen Ahi veah, kei rosantei mahien ven vati tisaen vasi keil koa amumoni. Ka kosa, kei mul meng kat meatin vasi keil en out vasi keil keke ihiles ran tisaen one. ✧ ³¹ Keil ihiles moulien one veni kei ling kat avong ten mari kot tuai. Ka rie lati meatin tai tuai koa

✧ 17:24: Sam 146:6; Aes 42:5; Mat 11:25; 1Ki 8:27; Umen 7:48 ✧ 17:25:

Sam 50:12; Aes 42:5 ✧ 17:26: Dut 32:8 ✧ 17:27: Aes 55:6; Sam

145:18; Ser 23:23 ✧ 17:29: Sen 1:27; Aes 40:18-20; 44:10-17; Umen 19:26

✧ 17:30: Umen 14:16; 17:23

helei rahat usite onen meatin vasi keil en out netan musil asa koa mal. Ka rokilea keke Ahi rie lat meatin koanek veni sakini moul eris ran matien.”[✧]

³² Navong meatin keil along Pol selus usil meatin tai koa moul eris ran matien, tei en keil amumon tohtohien eni, ka teisav en keil aviteni avit, “Emai vati mevalonguk kovaselus eris usil usite koanik en avong sav tai.” ³³ Selus evus, Pol lokovein keil en out tatondanien enek. ³⁴ Ka meatin tei keil amusili ka umai aling demkatien one en Iesu. Tai en keil vi meatin tai ten kaonsel enek, isen vi Daionaisas. Ahin tai kur anatin en selusien onen Pol, isen vi Damaris, kei ral min tei en meatin sav keil emun.

18

En out Korin, meatin keil houlu akur anatin en more longlongien usil Iesu

¹ Navong Pol selus min koakeil ten kaonsel en out Atens evus, kei va suk en mari taon ten out Korin. ² En out enek, Pol votin Siu tai, isen Akuila koa vi koan Pontas. Kei mai rohtoh en out Korin ral min ahin onen koa isen Prisila. Keilu luka en out Itali ka lumai en out Korin en avong koa asuv houlu Klodias san mengkatien tai koa vit Siu vasi keil ilokovein mari taon ten out Rom ka iha ris en out keil kati one. Pol va sao en keilu.[✧] ³ Pol votini keke Akuila mul mumon eim keil en tavolin. Ka veni koanek vi umen kati onen Pol koa sukul veni, Akuila keilu Prisila luvit tahos Pol heto hetal min keilu ka telhoum vituai.[✧] ⁴ En Sabat vasi keil, Pol va en eim tahihiseien. Ekonek, kei selus retavoai ral min keil ka sak visi vahit kilea anatinien usil Iesu min Siu keil ka min koakeil emun arvitei Siu keke vasakin keil avaling demkatien one eni.

⁵ Ka navong Saelas ka Timoti luka ran provins ten out Masedonia lumai en out Korin, Pol lokovein umen onen ten eim tavolin ka san avong onen keke vaha vahitehiten

[✧] 17:31: Sam 9:8; 96:13; 98:9; Umen 10:42 [✧] 18:2: Rom 16:3 [✧] 18:3: Umen 20:34; 1Kor 4:12

more longlongien enges. Kei mul va en eim tahihiseien onen Siu keil ka mul vit kilea min keil keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai houtut moulien onen meatin keil. ☆ 6 Ka keil asesein selusien keil onen ka asel kutut kati. Sakini, Pol sahulin vulimeas ran eisin omon en mete vahi selkatien min keil keke Ahi hesan mahien min keil veni arkur revitei kei vuo more longlongien koa kuri. Pol viteni min keil vit, “!Vi kami Siu keil varei koa mimul mileh mahien emai en kami enges, ka usite onak tovuol ien! Kosa, niha nihitehiten more longlongien enek min koakeil enges arvitei Siu.” ☆

7 Evus, Pol lokovein Siu keil, va en teim onen meatin tai koa rovitei Siu koa mul va netan min Ahi, isen Titias Sastas. Teim sen mul vesesal enges ven eim tahihiseien onen Siu keil. 8 Avat ten eim tahihiseien enek, isen vi Krispas. Kei ral min onen keil aling demkatien one en Asuv Iesu. Ka me-Korin keil houlu koa along selusien keil onen Pol, keil emun aling demkatien one en Iesu ka amaen Pol vi baptaes en keil. ☆

9 En vongien tai, Asuv selus min Pol ka en matil vovoiien tai vit, “Konato raengtei. Kiles kihitehiten selusien onak ka konametautei. ☆ 10 Veni inau, naro vesesal venuk ka namul nakataunuk. Nirmaen etai tounah hekulak veni nalei kan meatin keil houlu en taon ekek keke avahi onak.” 11 Ka Pol rotos en taon ten out Korin sua tai ka hap teni (1½), ka mul visein revi meatin keil ekonek usil selusien onen Ahi.

12 Navong Pol ro semau en out Korin, kavmen ten out Rom ling kes avat ten provins ten out Akea koa taon ten out Korin mul ien. Avat hau enek koa kur vulin, isen Kalio. Navong Siu keil alesi mukok, keil houlu umai, avuli kat Pol,

☆ 18:5: Umen 17:14-15; 9:22; 17:3; 18:28 ☆ 18:6: Umen 13:45-46; Mat 10:14; Mak 6:11; Luk 9:5; 10:10-11; Umen 13:51; 20:26 ☆ 18:8: 1Kor 1:14; Umen 16:15,33 ☆ 18:9: 1Kor 2:3; Aes 41:10; 43:5; Ser 1:8

ka akuri va en kot keke Kalio helei rahit usite onen. ¹³ Keil aviteni min avat Kalio avit, “!Meatin ekek mul sak visi voumon meatin keil orer avaha netan min Ahi en sakien tai koa kumvulvul en mengkatien keil onomai!”

¹⁴ Pol roselus tei mau, ka Kalio viteni min keil vit, “Kami Siu keil, munak kami miviteni keke meatin ekek mumon tounah tisa va kat mengkatien keil ten out Rom vuo mari tounah sav tamun, hemal enges keke inau nitaengon selusien onami. ☆ ¹⁵ Ka veni kami mimul mimusel en usite ten hati selusien keil onami, meatin keil onami, ka mengkatien keil onami, hetahos keke kami enges mihetalimal eni. Inau, ek rovattei malei rahit vati usite keil ekek.” ☆ ¹⁶ Ka avat Kalio sila lat keil uva ran kot onen. ¹⁷ Evus, vangi meatin keil koa amul ekonek avuli kat avat ten eim tahihiseien onen Siu keil, isen Sostenis, ka amu puruni en kot varei. Kalio lesi, ka en rovattei vailea eni.

Pol va ris en taon ten out Antiok

¹⁸ Pol ro en out Korin avong taveah. Evus, kei ling rendemien onen keke vaha ris en provins ten out Siria. Sakini, sentulai min Kristin keil en out Korin, ka mual eva en taon ten out Kengkria koa pasis mul ien. Ka Prisila ka Akuila lumusili telva. Navong keitel telrokol out Senkaria, Pol soui lin hilin vi vatito vatie lati keke mum vasi hatkatien tai koa mumoni ral min Ahi. Evus, keitel telva en sip koa va en provins ten out Siria. ☆

¹⁹ Navong telrokol taon ten out Efeses, Pol eva en eim tahihiseien ka selus ral min Siu keil ekonek. Evus, Pol vit tahos keke helokovein Prisila ka Akuila ekonek. ☆ ²⁰ Siu keil ten out Efeses avis Pol vato vatal min keil vataveah tamun, ka kei romaentei. ²¹ Ka navong mul lokovein keil, viteni vit, “Munak Ahi hemaeni, nimai ris ven kami.” Evus, lokovein out Efeses ka va en sip tai.

☆ 18:14: Umen 23:29; 25:18-19 ☆ 18:15: Sion 18:31 ☆ 18:18: Nam 6:18; Umen 21:24 ☆ 18:19: Umen 17:17; Rom 1:10; 1Kor 4:19

²² Navong sip enek rokol pasis ten out Sesaria, Pol va ut ka mual va en out Serusalem keke vasao en koakeil ten sios ekonek. Pol ro ral min keil avong tamureis, evus, mual va ven taon ten out Antiok. ²³ Pol ro ral min Kristin keil ekonek avong vahis. Evus, lokovein out Antiok ka va keke vasao en vangi Kristin keil houlu en taon ka meteimal keil koa amul en provins keilu ten out Kalesia ka Frikea. En out vasi, Pol kataun Kristin keil vasakin demkatien one en Iesu vamai vakeih tamun.

En taon ten out Efeses, Apolos mai vi more tiser tai

²⁴ En taon ten out Efeses, Siu tai ten out Aleksandria emai, isen Apolos. Kei kilea vaselus vatahos ka kilea revi selusien keil ten Tus Votut onen Ahi. ²⁵ Navong mai, long more longlongien usil Iesu tuai. Ka navong selus usili, selusien onen mal ka sakien onen marir. Ka kilea enges baptaes koa Sion mumoni koa rie lati keke meatin viles ran tisaen onen. ☆ ²⁶ Ka navong Apolos va selus en eim tahihiseien onen Siu keil, alesi keke metauen tovuol ien. Navong Akuila ka Prisila lulonge, lukuri va en teim onealu, ka luvit kilea more longlongien mini keke vailea revi mok eni. ☆

²⁷ Avong vahis mai muli, ka Apolos ling rendemien onen keke vaha en taon ten out Korin en provins ten out Akea. Sakini, Kristin keil en out Efeses akatauni ka amutis leta tai va ven Kristin sav keil en provins ten out Akea vit keil ikur revi Apolos navong hetokol keil. Ka navong rokol keil, Apolos kataun koakeil umai avi Kristin ka en more envatien onen Ahi. ☆ ²⁸ Navong Siu keil en out Korin umai keke avaselus retavoai vatal min Kristin keil en meten meatin keil, Apolos rie lati vi anatin ka en Tus Votut keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai. ☆

☆ 18:25: Rom 12:11; Umen 19:3 ☆ 18:26: Umen 19:8 ☆ 18:27: 2Kor 3:1 ☆ 18:28: Umen 9:22; 17:3

19

Ninin Votut mai sien Kristin keil en taon ten out Efeses

¹ Navong Apolos ro semau en out Korin, Pol mual ka en hou keil ten provins ten out Kalesia ka mai kistal en taon ten out Efeses. En out enek, kei visu en meatin tei keil koa avit avi Kristin keil. ² Ka vis keil vit, “?Navong kami mimai mikur anatin, Ninin Votut mai sien kami vuo romaitei?”[✠]

Ka avit kesi avit, “Vuo. Komai mereingeingeni keke Ninin Votut vi asa.”

³ Sakini, Pol vis keil vit, “Ka kami mikur vati baptaes koa mukave?”

Ka avit kesi avit, “Komai mekur vati baptaes koa Sion mul mumoni.”

⁴ Ka Pol viteni min keil vit, “Sion vi baptaes en meatin keil vatie lati keke aviles ran tisaen keil one. Ka kei viteni min Siu keil keke iling demkatien one en kei koa hemai hekatau eni. Meatin enek vi Iesu.”[✠]

⁵ Navong along selusien onen Pol, amaeni vahi baptaes en keil en isen Asuv Iesu. ⁶ Evus, Pol ling hen en keil, ka Ninin Votut mai sien keil, ka aselus en selusien savsav keil koa rovitei one kati, ka avit luvat selusien koa Ninin Votut vothot eni min keil.[✠] ⁷ Meatin keil ekek heite teindan elu (12).

⁸ Evus, ten avati etel (3), Pol mul va en eim tahihiseien onen Siu keil en out Efeses ka rometautei keke vaselus retavoai vatal min keil usil sise koa hiasuvien onen Ahi hemai en moulien onen meatin keil.[✠] ⁹ Ka tei en koakeil ten eim tahihiseien vatie keih ka e rovattei avakur anatin en selusien keil onen Pol. Sakini, en meten mesav vasi keil, meatin keil ekek amul ason selusien keil tatisa va kat Kristin keil koa amusil revi sise onen Asuv Iesu. Sakini, Pol lokovein keil, ka koakeil aling demkatien one en Iesu amusili. Va suk mul vihisei en mari out tatondanien onen

✠ 19:2: Umen 2:38; Sion 7:39; Umen 8:16 ✠ 19:4: Mat 3:11; Mak 1:4,7-8

✠ 19:6: Umen 8:17; 10:44; 10:46 ✠ 19:8: Umen 18:26

meatin tai, isen Tiranas. Ekonek, en avong vasi, Pol mul selus retavoai ral min meatin keil.✠ ¹⁰ Ka veni Pol mul mumon saki enek sua elu (2), meatin vasi keil koa aro en provins ten out Esia, koakeil avi Siu ka koakeil emun arvitei Siu, araengon more longlongien usil Asuv Iesu.

Meatin vasi keil en provins ten out Esia alei kilea keihoen koa mul en isen Iesu ka avouhou revi eni

¹¹ En avong enek, Ahi mul mumon merikel savsav keil houlu ka en umen onen Pol.✠ ¹² Veni, avaseini keke koakeil amesai armaitei vesesal veni, munak arokol hati kaliko tai koa Pol mum ral mini, mesaien one va ran keil vuo vile lat ninin tisa koa mul en keil.✠

¹³ En avong enek, vangi Siu keil amul amual rahit out keil koa avit akilea avahile lat ninin tisa keil ran meatin keil. Ka navong alesi keke isen Asuv Iesu kur keihoen mulin ninin tisa keil, keil emun uva asak visi avahile lat ninin tisa keil avit, “!En isen Iesu koa Pol mul selus usili, nameng katuk keke kilokovein meatin ekek!”✠

¹⁴ Meatin oulu (7) amul amumon vati saki enek. Avi natnali keil onen asuv houlu onen pris keil onen Siu keil koa isen Skeva. ¹⁵ Ka, en avong tai, navong amul asak visi avoumoni vamukok, ninin tisa tai vit kesi min keil vit, “Iesu nakilea, ka Pol emun nakilea. ?Ka kami, mivi isei vare?”✠

¹⁶ Evus, meatin koa ninin tisa mul ien vut kat keil ka mu purun keil. Kei rali vas eisin ome va ran keil ka mukal ave. Natin Skeva keil ekek amukul en ara, amuloh uva hae ran teim sen, ka akaka hon. ¹⁷ Navong meatin vasi ten out Efeses along usili, keil vasi amutimanin houlu. Ka Siu keil ral min koakeil arvitei Siu avati lat isen Iesu vina nesa mok ka avouhou mini.✠

✠ 19:9: 2Kor 6:17 ✠ 19:11: Umen 14:3 ✠ 19:12: Umen 5:15-16

✠ 19:13: Mak 9:38; Luk 9:49 ✠ 19:15: Mak 1:24,34; Luk 4:34,41

✠ 19:17: Umen 5:5,11

¹⁸ En avong enek, meatin keil houlu tamun umai aling demkatien one en Iesu, ka en meten meatin keil avit lat tisaen suai keil one. ¹⁹ Ka houlu en koakeil amumon eimas alah vituai en tus keil one koa selusien ten eimas mul ien, ka amunit lin keil en meten meatin keil. Ka navong avit availea revi mani keil teni, avotini keke mani teni rokol milian hanumau elu ka halualim emun (50,000,000).* ²⁰ Sakini, meatin keil alei kilea keihoen onen Ahi, ka meatin houlu tamun akur anatin en more longlongien usil Asuv Iesu.☆

Koakeil amumon nana keil en out Efeses avathat rea va kat Kristin keil

²¹ Katau en tounah keil ekek, Pol longe suval Ninin Votut en vat kei voual vaha ris en provins keilu ten out Masedonia ka Akea en sise onen vaha Serusalem. Ka mundemi emun vit, “Navong niha en out Serusalem hevus, niha suk en out Rom.”☆ ²² Sakini, mulamu, kei sila meatin takataunien elu onen luva en provins ten out Masedonia, isealu Timoti ka Urastas. Ka Pol ro havivi mun en taon ten out Efeses en provins ten out Esia.

²³ Navong Pol ro semau en out Esia, tounah tai kistal koa mumoni keih min koakeil amusil revi sise onen Asuv Iesu.☆ ²⁴ En out Efeses, meatin tai mul koa mul mumon nana keil en silva koa akur suvalien ten eim koa uva netan eni min ahi tai koa avise en ahi Artemis. Meatin ekek, isen Demetrius, ka kei ral min meatin sav keil koa akur vati umen koanek akur mani houlu ka eni.☆ ²⁵ Sakini, Demetrius vise ruain koakeil vasi amul amumon tounah ven nana keil suval kei mumoni. Navong alah ruai, viteni min keil vit, “Meatin keil, kami mikilea keke ir roles tahosien orer ka en umen ekek. ²⁶ Milesi ka milong asa

* 19:19: Selusien kati teni vit, “50,000 silva mani” koa meatin tai mum avong tai keke vakur silva mani tanges. ☆ 19:20: Umen 6:7; 12:24 ☆ 19:21: Umen 23:11; Rom 1:13 ☆ 19:23: 2Kor 1:8 ☆ 19:24: Umen 16:16

koa Pol mul mumoni. En out Efeses ekek ka en out vasi en provins ten out Esia, kei mul viles rendemien onen meatin houlu vit ahi keil koa meatin keil enges amumoni, keil arvitei anatin. Sakini, meatin houlu arvatei mun netan min ahi Artemis.^{☆ 27} !Koanik tisa vareis ven ir! Selusien keil onen hepurun moulien ten umen orer. Veni ahi Artemis vi hetetamen imok, ka mal vinvin keke meatin vasi keil ten out Esia ka out vasi netan avahouhou mini ka avaha netan mini. Ka sakien onen meatin enek kilea vasakin meatin keil avandem tisa en ahi orer ka houmon isen ahi Artemis hemai hehi heisav enges. !Koanik tisas vareis!”

²⁸ Navong vangi meatin keil ekek along selusien keil ekek, tine tisa vis tisa. Ka avisohiso keih avit, “!Artemis vi ahi onen me-Efeses keil! !Rehehati lat isen!” ²⁹ Verien ten vurohien one karahit out vasi en taon enek. Sakini, meatin vasi keil amuloh umai ka akapil vituai en vangi meatin keil ekek. Avuli kat meatin elu ten provins ten out Masedonia koa lumusil Pol lumai, isealu Geas ka Aristakas. Ka aleh keilu luva, aling keilu en mari out ten lahruaien en out Efeses.

³⁰ Navong Pol kur longlongien usil asa koa kur out, en vati vaha en meten meatin keil enek keke vaselus min keil. Ka Kristin keil en out enek aring koe avit hervatei. ³¹ Tei en avat keil ten provins emun, koa avi more time keil onen Pol asan selusien va mini avit hervatei vesesal ven out ten lahruaien enek.

³² En out ten lahruaien, meatin keil amul veah amumon mari verien tai. Tei en keil amul aviso en tounah. Ka teisav en keil amul aviso en tounah sav tai. Ka meatin keil houlu arkileatei vensa vareis amul alah ruai mukok. ³³ Evus, tei en Siu keil aringa avat tai one emai mulomal en meten meatin keil keke vahit kilea keke usite onen Siu keil tovuol en tounah enek, isen Aleksanda. Sakini, mumoni en hen keke avato raeng.^{☆ 34} Ka navong keil alei kilea keke

Aleksanda vi Siu tai, keil vasi avisohiso keih imok avit, “!Artemis vi ahi onen me-Efesese keil! !Rehehati lat isen!” Amules aviso mukonek va vio ... rokol haoa elu (2).

³⁵ Evus, navong klak ten out Efesese mai ka sakin meatin keil aro raeng, viteni min keil vit, “!Meatin keil ten out Efesese! Meatin vasi keil akilea keke taon orer mul lei kokoe en eim koa rova netan min ahi Artemis ien. Ka ir rolei kokoe en nana votut onen koa mot ran out nesa ka mita ven ir. ³⁶ Meatin tovuol kilea vahiteni keke koanik vi luvosien tai. Sakini, mihesakin rendemien onami heha netan, ka minoumontei mun saki en keil ekek koa munoun. ³⁷ Kami mikur meatin keilu ekek lumai ekek, ka keilu lurvenan etai tounah ran eim votut onen ahi orer, vuo lursontei selusien tatisa keil vaha kati. ³⁸ Sakini, munak Demetrius ral min meatin toumien sav keil onen e vati avason etai selusien vaha kat etai meatin, keil akilea avoumoni en saki en koa hemal keke meatin ten kot kilea vatalimal eni. Kot enek vi out koa mal keke avahit revi usite one. ³⁹ Ka munak kami emi vat tounah sav tamun, mihetosini hetokol avong tatondanien orer keke meatin keil ten kaonsel ten taon koanik akilea avatalimal eni housil mengkatien keil orer. ⁴⁰ !Veni asa koa ir romul romoumoni kosa romaltei! Ka avat keil ten taon orer akilea avaleh ir vasi rovaha en kot. Ka vahit avoumoni vamukonek, rosakras rovahiten etai tounah min keil usil vensa varei romoumon mari verien ekek.” ⁴¹ Navong selus evus, klak enek sila meatin keil uva ris en teim se.

20

Pol sao en Kristin keil en provins elu ten out Masedonia ka Akea

¹ Navong rea enek en out Efesese evus ka rendemien onen meatin keil va netan, Pol vise ruain Kristin keil ekonek ka vati lat rendemien one en selusien keil onen. Evus, kei sentulai en keil ka mual va ven provins ten out Masedonia. ² En out vasi en provins keilu ekek, Pol sao en Kristin keil ka san selusien keil ten selkatien min keil

vakataun keil. Evus, muli out Masedonia ka va en provins ten out Akea. ³ Ekonek, Pol karahit taon keil avati etel. Ka navong mul sak mesei keke valokovein out enek vaha ris en provins ten out Siria, Pol long kotehei keke tei en Siu keil amul amumon lingkatien tai keke avou vini en sise onen vaha. Sakini, viles rendemien onen ka va ris musil sise onen va en provins ten out Masedonia. ⁴ Pol mul mual ral min meatin keil ekek: Sopata koa vi natin Piras ten out Beria; Aristakas ka Sekandas ten out Tesalonaeka; Geas ten out Derbi; Taetikas ka Tropimas koa luvi ten out Esia; ka Timoti emun koa vi koan Listra tai. ⁵ Navong arokol out Pilipae, tei en meatin keil ekek uva en sip tai mulamu en Pol keke avatosini en taon ten out Troas.

⁶ Ka komai Pol, meros en out Pilipae va rokol keite ten Avong Keil koa Akan Veret koa Is Tovuol ien. Evus, inau Luk nakapil vituai ral min keil en ualien one. Sakini, komai melokovein Pilipae ka meva en sip avong elim (5) ka merokol out Troas. Ekonek, komai meles koakeil uva mulamu, ka mero en out Troas wik tai.

⁷ Ka navong memul mesak mesei keke mevalokovein out enek, melah ruai ral min Kristin keil ten out Troas en Sarere vongien keke mevakur vituai en anien votut onen Asuv. Pol kilea keke, en visokon, helokovein keil. Sakini, selus ral min meatin keil ekonek va vio ... mai vi metavinavong. ⁸ Out koa melah ruai eni vi out tatoien tai koa vi etel eni mul nesa. Ka laet keil houlu amul avilhili ien. ⁹ En avong enek, meatin hau tai mul rondan en windo, isen Iutikas. Ka navong Pol mul semau selus, meatin hau enek mul raengon selusien onen va vio ... meten mulong vareis, ka matil usae. Amutimanin, meatin hau enek mot ran windo nesa, vita netan, mutini en atan. Ka navong keil uva avalesi, kei mat tuai. ¹⁰ Ka Pol vita netan, retengeiril, ka ling hen karahiti. Evus, viteni min

☆ 20:7: Umen 2:42,46

keil vit, “!Minandemkotei! Kei romattei, mouh veah.”[☆]
¹¹ Evus, Pol ral min meatin sav keil uva ris en out tatoien nesa, ka akanian vituai. Akanian evus, Pol selus eris min keil va vio ... out mulan. Ka en visokon koanek, Pol ka koakeil amual vituai ral mini alokovein keil uva. ¹² Ka meatin hau enek, keil amulamuni va ris teim sen, ka keil asi keil houlu veni mouh mules.

Pol sel kat elda keil ten sios ten out Efeses keke avalosil kat revi meatin keil one

¹³ Pol lokovein out Troas ka mual eva en taon ten out Asos koa rovitei soutin. Ka komai meva en pasis keke mevaha en sip tai mevakur Pol en out Asos. ¹⁴ Ka navong merokol Asos, melesi keke Pol mul tuai rosin komai. Sakini, mekuri va en sip ka memuloh miva en out Mitilen. ¹⁵ Mitilen evus, sip muloh ka, out mulan, rokol pasis ten out Kios. Evus, en visokon sav, mekistal en out Samos. En avong lati, meva ut en out Maelitas. ¹⁶ Sip enek rovatei en taon ten out Efeses veni Pol ling rendemien onen tuai vit mehervatei ien veni en rovattei vouas avong vahi houlu en provins ten out Esia. Kei en vati mok vatokol out Serusalem vakalah neli keke kilea vales avong ten Pentekos ien.

¹⁷ Navong mero semau en out Maelitas, Pol sila eiloheh onen va ven elda keil ten sios ten out Efeses vit keil imai ilei.[☆] ¹⁸ Ka navong keil umai, merondan vituai ka Pol viteni min keil vit, “Kami mikilea sakien keil onak navong numai naro ral min kami en provins ten out Esia, en avong rohtoh teni rokol avong koa nalokovein kami nuva.”[☆] ¹⁹ En avong enek, namumon umen onen Asuv ral min rendemien koa mul netan ka, avong houlu, simetok motmot ven kami. Namumoni mukok, avaseini avong houlu navotini keih ven lingkatien keil koa Siu tei

[☆] 20:10: 1Ki 17:21 [☆] 20:17: Umen 18:21 [☆] 20:18: Umen 18:19; 19:10

keil amumoni va kat inau. ☆ 20 Mikilea keke nasan vasi tounah keil keke vakataun moulien onami ka en tounah koa navitehiteni min kami ka navihisei eni. Navong namumoni en tondanien onami ka teim keil onami, narling suain etai tounah ran kami. 21 Nasel kat kami vasi, Siu keil ka koakeil arvitei Siu, keke mihehiles ran tisaen keil onami ka mihemai vesesal ven Ahi. Ka nasel kat kami emun keke miheling demkatien onami en Asuv Iesu.

22 “Ka kosa, Ninin Votut mul mulamun inau maha en out Serusalem. Ka narkileatei asa hekula inau ekonek. ☆ 23 Veni, en out vasi keil koa namul nasao eni, Ninin Votut mul rie lati minau keke hervitei tuetin, niha en eim takeih ka nikur mahien. ☆ 24 Ka avaseini hemukok, narmundemtei vahi houlu usil moulien onak. Ek vati moum vasin umen keil koa Asuv Iesu sani minau keke mahitehiten more longlongien usil more envatien onen Ahi. Ek vati mousil kat sise ten lohlohien koa Asuv ling inau namul ien vatokol keite teni. ☆

25 “Navong naro semau ral min kami, nuva naka vasi out onami ka navitehiteni min kami sise koa Ahi kilea vamai vahi asuv houlu en moulien onami. Ka kosa, nakilea keke kami vasi misakras mivales inau ris. 26 Sakini, en avong ekek, ek vati mahit meseini min kami vasi keke munak tai en kami hevuol ka rolingtei veah demkatien onen en Iesu, usite onak tovuol ien. ☆ 27 Veni narling suain etai tounah ran kami. Vuo. Naviten tounah vasi koa Ahi en vati voumoni en moulien onen meatin keil. 28 Ven koanik, mihelei kat revu kami ka meatin keil onen Ahi koa Ninin Votut ling keil amul en hemi. Ka mihelei kat revu keil veni avi Sios onen Ahi koa kei vul lati en ran Natnali kati. ☆ 29 Nakilea keke hekatau en avong koa niha, meatin tei keil imai ka isak purun kami hesuval huli rendan keil koa umai

☆ 20:19: Umen 20:3 ☆ 20:22: Umen 19:21 ☆ 20:23: Umen 21:4,11;
9:16 ☆ 20:24: Umen 21:13; 2Tim 4:7 ☆ 20:26: Umen 18:6 ☆ 20:28:
1Pit 5:2; Sam 74:2

akat vini sipsip keil ka armundem ramattei usil moulien one. ☆ 30 Vahesa meatin tei keil ikistal ran vangi Kristin keil onami, koa imai ihiles anatinien onen Ahi ka iluvos Kristin sav keil avousil hihiseien keil one. ☆ 31 Sakini, mihelei kat revi kami. Mihendem usil sua etel (3) koa naro ral min kami, ka mukave, meneai rokol vongien, nasel kat kami ral min simetok koa mue keke miherkurtei anatin en hihiseien sav keil. ☆

32 “Ka kosa, naling kami en hen Ahi keke helosil kat revi kami. Selusien usil more envatien onen houmon demkatien onami hekeih. Ka, ka en selusien onen, Ahi vat kati keke hesan tokolkatien min kami ka min koakeil vasi kei sakin keil avahi meatin votut keil onen. ☆ 33 Navong naro ral min kami, narvis etai meatin vasan mani vuo eisin keil minau. ☆ 34 Kami mikilea revi keke namum ral min hek keilu keke mahotin tounah keil koa inau ka meatin keil onak emai vati mevakuri. ☆ 35 Ka en saken keil onak koa namumoni en metomi, narie lati keke navong romum keih, ir rokilea rovakataun koakeil amemerau. Koanek suval etin selusien koa Asuv Iesu varei viteni navong vit, ‘Sien ten sanien koa kosani mul mulin sien ten asa koa kokuri.’” ☆

36 Navong Pol selus evus, retengeiril ral min keil vasi ka vis ven keil. ☆ 37 Keil vasi amis ka aling he karahiti. Evus, keil amusi en vivin ka asentulai. ☆ 38 Alonge tisa houlu veni Pol viteni min keil keke irlstei mun kei. Evus, alingi en sip, ka uva ris en teim se. ☆

☆ 20:29: Mat 7:15; Sion 10:12 ☆ 20:30: 1Sion 2:19 ☆ 20:31: Umen 19:10; 1Tes 2:11 ☆ 20:32: Dut 33:3-4; Umen 26:18 ☆ 20:33: 1Saml 12:3; 1Kor 9:11 ☆ 20:34: Umen 18:3; 1Kor 4:12; 1Tes 2:9 ☆ 20:35: Mat 10:8 ☆ 20:36: Umen 21:5 ☆ 20:37: Umen 21:5; Rom 16:16; 1Pit 5:14
 ☆ 20:38: Umen 20:25

21

Avit luvati min Pol keke heha en eim takeih navong hetokol out Serusalem

¹ Navong komai mesentulai min elda keil ten out Efeses evus, meva en sip enek ka meva en aelan ten out Kos. Evus, en avong sav teni, merokol aelan ten out Rods. Rods evus, sip enek ling komai en taon ten out Patara. ² Ka ekonek mevotin sip tamun koa amul asak meseini keke vaha en out Fonisia, sakini miva ien. ³ Memuloh en sip enek ka memuli aelan ten out Saepras en usite saot. Meva vio ... merokol taon ten out Taer en provins ten out Siria. Ekonek, sip rivin tounah keil koa mul ien.

⁴ En out Taer, mevotin Kristin tei keil, ka mero ral min keil wik tai. Ka navong memul semau ral min keil, Ninin Votut vothot eni keke tounah tisa hekula Pol en out Serusalem. Sakini asak visi keke avahiles rendemien onen Pol, ka asakras. ⁵ Ka navong sip sak mesei eris keke vaha, Kristin keil vasi en out Taer, amo keil, ahin one keil ka titae keil emun uva aiou keke avaling ris komai en sip. En veien enek, komai vasi meretengeiril netan ka mevis vituai. ⁶ Evus, asentulai ven komai, aling komai en sip, ka uva ris en teim se.

⁷ Sip lokovein out Taer ka va en out Patolemas. Ka ekonek, mesao en Kristin keil ka mero ral min keil rokol visokon. ⁸ En visokon, sip koa memul ien va rokol mari taon ten out Sesaria. Ekonek, mesao en Kristin tai koa isen evanselis Pilip, ka mero en teim sen. Kei vi tai en meatin ten kataunien oulu (7) koa Kristin keil arie lat rohtoh eni en out Serusalem. ⁹ Natnahin keil heite ehat (4) koa artetalihetei veah. Avong houlu Ninin Votut mul vothot en selusien keil keke avahit meseini min mesav keil.

☆ 21:4: Umen 20:23 ☆ 21:5: Umen 20:36 ☆ 21:8: Umen 8:40; 6:5

☆ 21:9: Soel 2:28; Umen 2:17

¹⁰ Komai mero en teim sen Pilip avong vahis. Ka navong mero ekonek, provet tai mai kistal ran provins ten out Sudea, isen Akabas. ☆ ¹¹ Navong les komai, mai vesesal ka kulat atoh onen Pol. Ral min atoh enek, Akabas par kat sasen en alen ka hen keil. Evus, vit luvati vit, “Ninin Votut mul viteni keke meatin koa atoh onen ekek, Siu keil ipar kati hemukonek navong hetokol out Serusalem. Hevus, isa lati heha en hen koakeil arvitei Siu.” ☆

¹² Navong melonge mukok, komai ral min meatin sav keil emun mepeah Pol keke nahatei mun en out Serusalem. ☆ ¹³ Ka Pol vit kesi vit, “?Vensa varei mimul mimuai mukok? Mimul misakin tinok emun mul mis. Ka inau nasak mesei revu keke avapar kat inau ka avouas inau mun mamat en out Serusalem ven demkatien onak en Asuv Iesu.” ☆

¹⁴ Navong melesi keke mesakras mevahiles rendemien onen, melokoveini. Ka mevitenis mini mevit, “Mevisi keke Asuv houmoni minuk asa koa mal en rendemien onen.” ☆

¹⁵ Navong mero en out Sesaria evus, mesak mesein komai ka mekur sise onomai mevaha en out Serusalem. ¹⁶ Tei en Kristin keil ten out Sesaria emun amual vituai ral min komai ka aling revu komai en teim sen meatin tai, isen Neson ten out Saepras. En avong koa Sios vi heite hau, Neson enek vi tai en koakeil aling rohtoh en demkatien one en Iesu.

Pol sao en Kristin keil en out Serusalem

¹⁷ Navong komai merokol out Serusalem, Kristin keil akur revu komai ral min sien. ¹⁸ En avong sav teni, Pol ral min komai miva mesao en elda Tiemes ral min elda sav vasi keil emun ten sios. ☆ ¹⁹ Navong Pol viten ‘more’ min

☆ 21:10: Umen 11:28 ☆ 21:11: Sion 21:18; Umen 20:23; 21:33 ☆ 21:12: Mat 16:22 ☆ 21:13: Umen 20:24 ☆ 21:14: Mat 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42 ☆ 21:18: Umen 15:2; 15:13; Kal 1:19

keil evus, run ral min keil usil tounah vasi keil koa Ahi mul mumoni ven koakeil arvitei Siu ka en umen onen.✧

²⁰ Navong elda keil ekek along tounah koa Pol vit usili, amasmas Ahi veni. Ka aviteni mini avit, “Tuak Pol. ? Kolesi? Houlu en Siu keil umai aling demkatien one en Asuv Iesu. Ka keil vasi rendemien one keih keke avousil kat mengkatien keil onen Mosis.✧ ²¹ Ka keil akur longlongien keke keik komul kovisein Siu vasi keil koa aro en atan onen koakeil arvitei Siu keke anousiltei mun mengkatien keil onen Mosis. Alonge keke komul koviteni min Siu keil keke ehon keil one anahatei mun en vekahoi ka anoumontei mun sakiem matu keil orer.✧ ²² Hervitei tuetin keil ilonge keke keik kumai tuai ekok. ? Sakini, rehoumon sa? ²³ Ven koanek, mal keke kumon asa koa meviteni minuk. Meatin ehat (4) amul ekok koa amumon hatkatien tai ral min Ahi.✧ ²⁴ Kiapil vituai hetal min keil miheha en Eim Votut onen Ahi ka kusil revi sakiem keil koa hemotein keik. Ka navong miva keke mivasan sanien votut onami, keik kihuli sipsip keil onami. Hevus, isoui lin vatumi hemai hehi vatito vatie lati keke mimum vasi hatkatien onami min Ahi. Hesakini, meatin vasi keil ilea revi keke longlongien koa amul akuri rovitei anatin. Ilei kilea keke komul veah kovouhou ka kolong kat mengkatien keil onen Mosis. ²⁵ Ka en usite onen koakeil arvitei Siu koa umai avi Kristin, komai mesan leta tai tuai va min keil. En leta enek, mevis keil keke anaantei anien koa asani vi sanien votut min nana keil, ara, vuo vuseri ten tirendan keil koa asar kat hire avamat ka arrehte hire keke ara voue rani. Mevis keil emun keke anamatiltei natal ahin vuo meahos sav tai koa artetalihetei vatal mini.”✧

²⁶ Pol mae en rendemien one. Sakini, en visokon teni, kei kas motein kei keke vato musil sakiem onen Siu keil.

✧ 21:19: Umen 15:12 ✧ 21:20: Umen 15:1,5 ✧ 21:21: Umen 15:30; 16:3; 21:28; Kal 2:3 ✧ 21:23: Nam 6:5,13-18,21; Umen 18:18 ✧ 21:25: Umen 15:19-20,28-29; Lev 17:10-14

Evus, Pol va en teahu ten Eim Votut onen Ahi ral min tunali keil ka vit meseini min pris keil avong keil koa umon sakien koa hemotein meatin tai vato en meten Ahi. Evus, kei ling avong kati koa keil imai ris ka isan retai en sanien votut one min Ahi. ☆

Pol va en teahu ten Eim Votut, ka Siu keil avuli kati

²⁷ Ka navong avong oulu (7) koa Pol keitel amul amotein keil vesesal vavus, Siu tei keil ten provins ten out Esia umai. Navong keil umai neim en teahu ten Eim Votut, alei kilea Pol. Sakini, keil avathat rea ven vangi meatin keil ekek keke iha ihuli kati. ²⁸ Navong avuli kati amul avisohiso avit, “!Tuak eli keil, alma! !Alkataun komai! Meatin ekek varei mul visein meatin vasi keil en out vasi keke avandem tisa vaha kat ir ten out Isrel, vaha kat mengkatien keil koa Mosis sani min ir, ka vaha kat Eim Votut orer. Ka kosa, kei kur meatin keil koa arvitei Siu umai en teahu ten Eim Votut ka sakini out votut orer mai vilehulu en meten Ahi.” ☆ ²⁹ Aviteni mukok veni, navong ales Pol en taon, kei mul mual vituai ral min meatin tai ten out Efeses koa rovitei Siu, isen Tropimas. Sakini, amundemi keke Pol kuri luva neim en teahu ten Eim Votut.

³⁰ Longlongien usil asa koa mul kur out ka vasi out Serusalem. Ka meatin keil houlu vis houlu amuloh umai en teahu ten Eim Votut, avuli kat Pol, ka alehei va hae en sise. Ka hatte tas, keil akoteh en voiteh vasi keil teni. ³¹ Navong vangi meatin keil amul asak visi avou vini Pol, avat houlu onen meatin tavaeen keil longe keke mari rea tai mul kur out en out Serusalem. ³² Sakini, hatte tas, avat houlu enek lah ruain avat sav keil ral min meatin tavaeen keil one, ka akalah uva ven vangi meatin keil enek. Ka navong Siu keil ales meatin tavaeen keil enek, alokovein Pol ka armuastei mun.

☆ 21:26: 1Kor 9:20; Nam 6:2-5,13-21 ☆ 21:28: Umen 6:13; 21:21; Esek 44:7

³³ Avat houlu onen meatin tavaeen keil mai vesesal ven Pol, vuli kati, ka meng kat meatin keil onen avapar kati vatal min sen elu. Evus, vis vangi meatin keil vit, “?Meatin sei ekek? ?Mumon sa tisa?”[☆]

³⁴ Tei en meatin keil aviso en tounah tai. Ka teisav en keil aviso en tounah sav. Ka veni vangi meatin keil amumon verien houlu, avat houlu sakras valong revi asa vi vatte ten rea koanek. Sakini, meng kat meatin keil onen avakur Pol vaha avalingi en eim onen meatin tavaeen keil keke kilea vahis revi. ³⁵ Ka navong meatin tavaeen keil amulamun Pol mai vesesal en eim one, rendemien onen Siu keil mai keih vareis keke avaleh lat Pol vamea ran hen meatin tavaeen keil ekek keke akilea avou vini. Sakini, meatin tavaeen keil ekek avous Pol vina nesa keke anouastei. ³⁶ Navong uva, Siu keil amules amusil keil avisohiso keih avit, “!Rehouasil! !Rehou vini!”[☆]

Pol vit kilea usite onen en meten meatin keil

³⁷ Navong meatin tavaeen keil umai vesesal ven eim one, Pol viteni min avat houlu one en selusien ten Grik vit, “?Nakilea mahiten tounah tai minuk?”

Avat houlu enek musil vit, “?Ei, keik kokilea kovaselus en selusien ten Grik? ³⁸ Inau namundemi navit keik kovi vatkeih ten out Isip koa kistal rovitei tuetin. Meatin ekek lah ruai meatin keil taosen ehat (4000) en out volvol koa amul uvae suai ka asak visi avapurun umen onen kavmen ten out Rom.”[☆]

³⁹ Pol vit kesi mini vit, “Vuo, rovitei inau. Inau navi Siu tai ten out Tarsis, taon koa vi hetetamen imok en provins ten out Silisia. Navisuk, kimaen inau li maselus vahi havivi min vangi meatin keil ekek.”[☆]

⁴⁰ Avat houlu enek maeni. Sakini, Pol san hen vina nesa vahis meatin keil avato raeng.[☆] Evus, selus min keil en

[☆] 21:33: Umen 20:23; 21:11 [☆] 21:36: Luk 23:18; Sion 19:15; Umen 22:22

[☆] 21:38: Umen 5:36-37 [☆] 21:39: Umen 9:11; 22:3 [☆] 21:40: Umen 12:17; 13:16; 19:33; 26:14

selusien ten Hibru.

22

¹ Pol viteni min vangi meatin keil vit, “!Tuak keil ka tata onak keil ten out Isrel, mihetaengon inau! Ka nisak visi mahit kilea usite onak en metomi.”[☆]

² Navong alonge keke kei mul selus min keil en selusien ten Hibru, keil aro raeng ka asa revi ralinge mini.

Evus, Pol viteni min keil vit, ³ “Inau navi Siu tai koa naka taon ten out Tarsis en provins ten out Silisia. Ka namoul ekonek en taon ten out Serusalem. Ekok, Kameliel varei visein revi inau en mengkatien keil onen avu keil orer. Namusil kat mengkatien keil ekek ka envatien onak en Ahi keih suval kami vasi koa miro ekok kosa.”[☆] ⁴ Inau nasak purun koakeil koa amusil kat Iesu va vio ... nasakin houlu en keil umatmat. Meahos keil ka ahin keil emun, navuli kat keil ka nason keil uva en eim takeih.”[☆] ⁵ Munak mivis asuv houlu onen pris keil ka hetetamen keil ten kaonsel orer, keil akilea avahiteni keke selusien keil onak avi anatin. Keil varei amutis leta keil keke makuri ka masani min tuer keil koa aro en out Damaskas. Sakini, nuva en out Damaskas keke mahuli kat Kristin keil en out enek ka maleh keil avamai ris en out Serusalem keke avakur mahien ekonek.”

Pol selus usil mukave Ahi viles moulien onen

⁶ Pol mules selus min keil vit, “Navong namul namual nuva vesesal en out Damaskas, mal en taviai, muohien tai koa ritin keih vis keih ka ran out nesa ka karahit inau.

⁷ Sakini, numot navita en atan ka nalong rea tai koa viteni minau vit, “!Sol, Sol! ?Vensa komul kopurun inau ral min meatin keil onak mukok?”

⁸ “Ka inau navit kesi navit, “?Asuv, keik sei?”

[☆] 22:1: Umen 7:2 [☆] 22:3: Umen 21:39; 5:34; Rom 10:2 [☆] 22:4: Umen 8:3; 22:19; 26:9-11

“Ka kei viteni minau vit, ‘Inau Iesu ten out Nasaret koa komul kopuruni.’ ⁹ Meatin keil koa uva ral minau ales muohien enek, ka keil arlongtei rea koa selus minau.

¹⁰ “Sakini, navisi navit, ‘?Asuv, inau numon sa?’

“Ka Asuv viteni minau vit, ‘!Kimea ka kiha en out Damaskas! Ekonek, meatin tai hehit meseini minuk tounah vasi keil koa Ahi ling kati keke kovoumoni.’

¹¹ Navong rea enek selus evus, namutimanin keke metok keilu luvur ven muohien enek koa ritin kat inau. Sakini, koakeil koa umai ral minau avuli kat hek ka amulamun inau meva en out Damaskas.

¹² “En taon enek, meatin tai mai sao enau, isen Ananaeas. Kei vi Siu tai koa envatien onen en Ahi keih. Kei musil revi mengkatien keil orer, ka Siu vasi keil en taon enek avouhou mini. ¹³ Mai mulomal vesesal venau ka viteni minau vit, ‘!Tuak Sol, lele eris!’ En hati avong enesek, nalele ris ka nalesi. ¹⁴ Evus, kei viteni minau vit, ‘Ahi onen avu orer keil rie latuk keke kovailea rendemien onen, kovales Meatin ten Maluen onen, ka kovataengon ren kati. ¹⁵ Kei mumon koanik veni rie latuk tuai kovaha kovahit meseini min meatin vasi keil ten out netan asa koa kolesi ka kolonge. ¹⁶ Sakini, konatountei mun. Kimea ka kipeah Iesu keke voumonuk kovamai kovato ran tisaen keil onom. Kiling demkatien onom eni, ka kimaen inau nihi baptaes enuk.’ Sakini, namea ka namaen Ananaeas vi baptaes enau.✠

¹⁷ “Katau suk, numai ris en out Serusalem. Ka navong namul ekok, nuva en teahu ten Eim Votut keke mahis. Ka navong namul navis, nales leisanien tai. ¹⁸ Ka en leisanien ekek, Asuv Iesu mai kistal minau ka viteni vit, ‘Kikalalah kilokovein out Serusalem veni meatin keil ekek e rovattei availea selusien keil onom usil inau.’✠

¹⁹ “Ka navit kesi mini navit, ‘Asuv, keil akilea revi inau. Akilea keke inau varei nuva en eim tahihiseien keil keke

✠ 22:16: Soel 2:32; Umen 2:21; Rom 10:13 ✠ 22:18: Umen 9:20-30

mahuli kat koakeil koa akur anatin enuk, ka namu purun keil. ☆ 20 Keil akilea keke vi inau koa nakapil vituai ral min keil navong akov vini Stivin veni selus usiluk min meatin keil. Ka namae en matien onen ka nalei kat kot keil onen koakeil amul akov vini. ☆

21 “Ka Asuv viteni minau vit, ‘!Vuo, kiha ran out enek! Veni inau namul nasilak kovaha soutin ven koakeil arvitei Siu.’” ☆

22 Meatin keil along revi selusien keil onen Pol. Ka navong selus rohtoh usil koakeil arvitei Siu, vangi meatin keil ekek avisohiso keih eris avit, “!Rehouasi! !Reheta koteh moulien onen! !Romaltei keke vamoul!” ☆ 23 Ka navong amul amakul en vurohien mukok, akulat kot keil ome, amuas vulimeas eni ka akuri vina nesa.

24 Navong avat houlu onen meatin tavaeen keil les sakien onen vangi Siu keil ekek, meng kat meatin keil onen keke avakur Pol vaha en eim one ka avatah puruni en viau takan keke avasakin Pol vahit kilea vensa Siu keil enek amul avuroh kati mukok.

25 Ka navong meatin tavaeen keil apar kat Pol keke avatahi, kei viteni min avat one koa mul mulomal vesesal veni vit, “? Mukave? ? Mengkatien onen me-Rom keil maen kami mivouas koan Rom tai munak arlei rahittei veah usite onen en kot?” ☆

26 Navong avat enek longe mukok, musil eni, va les avat houlu onen ka visi vit, “?Komul komumon sa? ?!Kokilea keke meatin enek vi koan Rom tai!”

27 Sakini, avat houlu enek va les Pol ka visi vit, “!Hit kilea minau! ?Vi anatin keke keik kovi koan Rom?”

Ka Pol vit kesi vit, “Koanek vi anatin.”

28 Avat houlu viteni mini vit, “Inau numai navi koan Rom tai en sise koa navul lati en mari mani tai.”

☆ 22:19: Umen 8:3; 22:4-5; 26:9-11 ☆ 22:20: Umen 7:58; 8:1 ☆ 22:21: Umen 9:15; 13:2; Kal 2:7-9 ☆ 22:22: Umen 21:36 ☆ 22:25: Umen 16:37; 23:27

Ka Pol viteni mini vit, “Ka inau, navi koan Rom tai navong avasi inau.”

²⁹ Navong avat houlu ka meatin keil onen alonge mukok, amutimanin en metauen, ka hatte tas, alokovein asa koa amul amumoni mini. Ametau veni mengkatien keil one romaentei keil avapar kat koan Rom tai ka avapuruni en saken enek.✠

Kaonsel onen Siu keil mumon kot en Pol

³⁰ Avat houlu onen meatin tavaeen keil en vati vailea revi Siu keil aviten sa va kat usite onen Pol. Sakini, out mulan, meng kat meatin keil onen avakulat sen keil vaha ran Pol. Evus, vis asuv keil onen pris keil keke avalah ruai vatal min hetetamen sav keil ten kaonsel one en tondanien tai. Evus, avat houlu enek mulamun Pol va mulomal en mete.

23

¹ Navong aling Pol en meten Siu keil ten kaonsel, lele mal en keil ka viteni min keil vit, “Tuak keil ten out Isrel, navong namundem usil umen keil ten moulien onak mai rokol kosa, ka sise vasi keil koa namusili, narmemoutei en meten Ahi.”✠ ² Navong asuv houlu onen pris keil koa avise en Ananaeas longe mukok, meng kat koakeil amulomal vesesal ven Pol keke avovasi en ongon.✠

³ Navong akovasi, Pol viteni vit, “!Ahi varei heovas keik koa koluvos kovit komuto revi en meten meatin keil! Komul korondan ekonek keke kovalei rahit usite onak vousil mengkatien onen Ahi, ka keik varei komul korali koteh mengkatien keil ekek navong komeng kat keil avovas inau en onkok.”✠

✠ 22:29: Umen 16:38 ✠ 23:1: Umen 24:16 ✠ 23:2: Sion 18:22-23

✠ 23:3: Esek 13:10-15; Lev 19:15

⁴ Koakeil amulomal vesesal ven Pol aselus keih mini avit, “?Keik kormetautei keke kovaselus vatisa vaha kat asuv houlu onen pris keil onen Ahi ekek?”

⁵ Ka Pol vit kesi min keil vit, “Tuak keil, nareingeingeni keke kei vi asuv houlu. Vahit mailea, nasakras moumoni veni Tus Votut onen Ahi viteni vit, ‘*Konasontei selusien keil koa tisa naha kat avat tai onen meatin keil onom.*’” *Eksodas 22:28*

⁶ Navong Pol lei kilea keke tei en keil koa amul en kaonsel avi Satusi keil, ka teisav en keil avi Farasi keil, kei viso vit, “Tuak keil ten out Isrel, inau navi Farasi tai ka natin Farasi tai. Ka namul namulomal ekok en metomi veni nakur anatin keke meatin kilea vamoul eris ran matien.”[☆]

⁷ Navong Pol viteni mukok, Farasi keil ka Satusi keil amusel en keil eris ka ariti vas keil uva en vangite elu.

⁸ Amusel mukonek veni Satusi keil arkurtei anatin keke meatin tai kilea vamoul eris ran matien, ka amundemi keke angelo ka ninin keil tovuol. Ka Farasi keil akur anatin en keitel vasi enek.[☆]

⁹ Selien enek mai marite, ka tei en tiser keil ten mengkatien onen Mosis koa akapil ral min Farasi keil amulomal ka aviteni keih avit, “Komai mervotin etai tounah vatisa vaha kat usite onen meatin enek. !Nahi vi anatin keke angelo vuo ninin tai selus mini!”[☆]

¹⁰ Selien enek mai mariso mok ka tituen tai vesesal vakur out. Sakini, avat houlu onen meatin tavaeen keil metau keke anatali vahas Pol. Sakini, kei meng kat meatin tavaeen keil onen avahita avakulat Pol vaha ran he, ka avakur risi vaha en eim one.

¹¹ En vongien enek, Pol les Asuv Iesu mai mulomal vesesal veni ka viteni mini vit, “Konametautei. En vati sakien koa kovit usil inau min meatin keil ekok ten out

[☆] 23:6: Umen 4:2; 26:5; Plp 3:5; Umen 24:15,21 [☆] 23:8: Mat 22:23

[☆] 23:9: Luk 23:4,14,22; Sion 18:38; 19:4,6; Umen 25:25

Serusalem, naling kati keke kiha mun kihit usil inau en mari taon ten out Rom.”☆

Siu tei keil amumon hatkatien takeih tai keke u vini Pol

¹² Out mulan, Siu tei keil alah ruai ka amumon hatkatien takeih tai avit irkantei mun anien ka irmuntei mun oai hetokol avong koa keil u vini Pol. ¹³ Koakeil vasi koa amae en lingkatien koanik amulin hanumau elu (40).

¹⁴ Evus, keil uva ven asuv keil onen pris keil ka elda keil one emun ka avit meseini min keil avit, “Komai memumon hatkatien takeih tai keke meherkan etai anien hetokol avong koa mehous vini Pol. Ka munak mehekum vuli, Ahi hesan mahien min komai. ☆ ¹⁵ Sakini, kami hetal min koakeil ten kaonsel mihesan selusien heha ven avat onen meatin tavaeen keil keke valamun Pol vamai ris ekok. Miheluvos mihehit emi vati mivalei rahat usite onen hati tamun. Ka komai, meheto suai ka mehetosini en sise keke mehousi, ka hemat navong hertokoltei mau kami.”

¹⁶ Ka meteilau onen Pol kur longlongien usil lingkatien enek. Sakini, muloh va ven teim onen meatin tavaeen keil koa amaeni va les avov onen. Evus, vit mesein lingkatien koanik min Pol. ¹⁷ Sakini, Pol vise meatin tavaeen tai emai ka viteni mini vit, “Kilamun meatin hau ekek heha heles avat houlu onom keke vahit mesein selusien tai mini.”

¹⁸ Sakini, meatin enek mulamuni va les avat houlu ka viteni mini vit, “Pol koa mul en eim takeih vise inau numai veni, ka vis inau makur meatin hau ekek vamai venuk veni kur selusien tai koa en vati vahit meseini minuk.”

¹⁹ Sakini, avat houlu vuli kat hen meatin hau enek, ka kur seh eni. Evus, visi vit, “Tahos. ?Em vati kovahiten sa minau?”

²⁰ Sakini, kei viteni min avat houlu vit, “Tei en Siu keil amumon lingkatien takeih tai keke visuvong, keil imai ihisuk keke kilamun Pol heha en kaonsel one hesuval koa e vati avahis risi ven tounah tai en usite onen. ²¹ Ka

☆ 23:11: Umen 18:9; 19:21; 27:24; 28:16,23 ☆ 23:14: Umen 25:3

konousiltei li asa koa ihiteni, veni vangi meatin keil one ito suai itosini. Anatin, meatin hanumau elu (40), vuo muli, amumon hatkatien takeih keke keil irkan etai anien ka irmun etai oai hetokol avong koa u vini Pol. Kosa etin, asak mesei tuai ka amul arosinuk kovamaen Pol vaha en he.”

²² Navong avat houlu long vasi selusien onen, viteni mini vit, “Konahitentei min etai meatin sav keke kumai koviten selusien koanik minau.” Evus, sila meatin hau enek eva.

Ahi sakin koakeil ten kavmen ten out Rom avating koe moulien onen Pol

²³ Sakini, en mendilah koanek, avat houlu vise avat elu ten vangi meatin tavaeen keil lumai veni ka viteni min keilu vit, “Milhesak mesein meatin tavaeen keil onamil hehi handred elu (200) keke avaha Sesaria en naen klok en vongien ekek. Mihoual vituai hetal min meatin heite hanumau etel ka halualim emun (70) koa amul amuloh en hos keil, ka hetal min meatin tasesalien handred elu (200) emun. ²⁴ Mihesan hos keil min Pol emun keke valoh eni, ka mihelamun revu heha mihelingi en hen avat ten kavmen ten out Sudea koa ro en taon ten out Sesaria koa isen Filiks.”

²⁵ Evus, avat houlu enek mutis leta tai keke isani min avat Filiks koa viteni mukok:

²⁶ “More avat ten kavmen Filiks,

“Inau, Klodias Lisias, naviten more mendilah minuk.

²⁷ “Meatin koa nasani vat minuk keisom, Siu keil avuli kati ka vesesal avou vini. Ka navong navotini ka nalei kilea vi koan Rom tai, nakalah namita ka nakulati ran he keke mating koe moulien onen. ☆

²⁸ “Evus, ek vati mailea asa tisa koa avit kei mumoni koa sakin keil amumoni mukonek mini. Sakini, nakuri va ven kaonsel one. ☆ ²⁹ Ka navong namul naraengon

☆ 23:27: Umen 21:30-33; 22:27 ☆ 23:28: Umen 22:30

selusien keil one, navotini keke keil aselus tisa va kati ven avit kei kumvulvul en hati mengkatien keil one enges. Ka meatin enek romumon etai tounah vatisa koa vavinvin avou vini vuo avalingi en eim takeih veni. ☆

³⁰ “Evus, nakur longlongien usil lingkatien koa vangi meatin tai amumoni keke avou vini. Sakini, hatte tas, nasila emai venuk. Ka nameng kat koakeil amul aselus tisa va kati keke ihat venuk ka ihit lein usite one minuk. Namundemi tounah vasi mahiteni minuk keitinek. Namasmasuk.” ☆

³¹ Meatin tavaeen keil ekek along kat asa koa avat houlu one meng kat keil eni. Sakini, en vongien enek, keil uva ral min Pol ka arokol taon ten out Antipatris.

³² Out mulan, meatin tavaeen keil koa amual enges, uva ris Serusalem. Ka koakeil amuloh en hos keil amulamun Pol uva. ³³ Navong keil arokol taon ten out Sesaria, uva ven avat ten kavmen, asan leta onen avat houlu one mini, ka alokovein Pol en hen.

³⁴ Navong avat Filiks vuli leta koanek evus, vis Pol vahit kilea provins koa kave kei ka ien. Navong votini keke Pol ten out Silisia, ☆ ³⁵ viteni mini vit, “Mal. Nimaenuk kihit lein usite onom en kot navong koakeil aselus tisa va katuk imai itokol out ekok.” Evus, avat Filiks meng kati keke ilei kokoe en Pol en mari eim koa asuv houlu Herod mumoni.*

24

Pol vit usil usite onen en meten avat Filiks

¹ Avong elim (5) mai muli, ka Ananaeas, asuv houlu onen pris keil, va en out Sesaria ral min tei en elda keil

☆ 23:29: Umen 18:14-15; 25:18-19; 23:6; 23:9; 26:31; 28:18 ☆ 23:30: Umen 24:5-8; 25:5 ☆ 23:34: Umen 22:3 * 23:35: Asuv houlu Herod enek vi Mari Herod koa mat katau en avong koa Iesu avasi. Kei vareng meng kati keke avoumon mari eim enek. En avong onen Pol, meatin tavaeen keil enges amul aro ien.

ten out Serusalem. Loia one emun musil keil umai, isen Tetalas. En avong ten kot, keil amulomal en meten Filiks keke avahit lein usite one mini.[☆] ² Alah ruai evus, Filiks visi avalamun Pol vamai neim. Navong mai, Tetalas san selusien onen va kat Pol en meten Filiks vit, “Avat ten kavmen Filiks, veni kolosil kat komai ral min tahosien, komai mero en tomat lisenges. Ral min ileilien onom, koviles tounah houlu mai tahos imok keke vakataun meatin keil ten kantri koanik. ³ En out vasi, komai mesi komai imok ven losilkatien onom, ka emai vati mevahiten hihuri minuk veni.

⁴ “Kosa, emai rovattei mevapurun avong onom vahi houlu, ka, musil tahosien onom, mepeahik eli keke kisan ralingom ten avong hetamureis ka kimaen komai mevaselus usil usite koanek minuk. ⁵ Komai mevotini keke meatin ekek vi vatkeih tai koa mul sakin marmari rea keil mul kikistal en vangsi Siu keil en out vasi netan koa mul va ien. Kei vi avat ten vangsi meatin keil tai koa amusil hihiseien onen meatin tai ten out Nasaret.[☆] ⁶ Ka en out Serusalem, kei sak visi voumon sakien tai en Eim Votut onen Siu keil keke vasakini vamai vahilehilu en meten Ahi, sakini, komai mevuli kati. ⁷* ⁸ Ka munak kilei rahit revi usite onen meatin ekek, keik kilong kilea ran kei sasen keke tounah vasi keil koa komai memul mevit usili vi anatin.” ⁹ Ka Siu vasi keil koa amul en kot amae en selusien onen Tetalas avit tounah vasi koa viteni vi anatin.

¹⁰ Navong Tetalas selus en usite onen Siu keil evus, avat Filiks rie en hen keke Pol kilea vamai ka vahit kilea usite onen mini. Sakini, Pol mai ka viteni mini vit, “Avat Filiks, kosa, inau numai en metom keke mahit kilea usite

☆ 24:1: Umen 25:2 ☆ 24:5: Umen 17:6; 24:14 * 24:7: Tei en tus matu keil ten Umen aso ruain selusien enek koa vit, “Ka navong mesak mesei keke mevasan mahien mini musil mengkatien keil orer; Lisias, avat houlu onen meatin tavaen keil, mai mumoni keih min ir ka kulati ran her. Evus, kei meng kat komai keke memai ekok mevahit lat sakien tisa onen meatin ekek en metom”.

onak en selkututien ekek ral min sien. Nasi inau houlu veni nakilea keke sua keil houlu, keik komul kolei rahit usite onen meatin keil houlu ten kantri koanik en sakien tai koa mal. ¹¹ Munak kihis meatin keil ekek, keil akilea revi keke avong teindan elu (12) enges muli keke nuva en out Serusalem keke maha netan min Ahi ekonek. ¹² Ka navong Siu keil avotinau, narmultei masel vatal min etai meatin en teahu ten Eim Votut, vuo narmultei matit vatal min meatin keil en eim tahihiseien etai vuo out sav tai en out Serusalem. ¹³ Siu keil ekek asakras avatie lat anatinien ten etai sakien tisa koa amul aviteni keke namumoni.

¹⁴ “Ka tounah tai koa aviteni usil inau vi anatin, inau nuva netan min Ahi onen avu orer keil musil sakien keil koa Iesu visein komai eni, koa Siu keil ekek avit romaltei. Ka inau emun nakur anatin keke tounah vasi koa amutisi en mengkatien onen Mosis ral min tisien keil onen provet keil. ¹⁵ Desien onak vatte tas en desien one koa vit Ahi hesakin meatin vasi keil imoul eris ran matien keke Ahi houmon kot en keil vasi, koakeil amal en meten ka koakeil armaltei. ¹⁶ Sakini, en avong vasi, nasak visi moumon tounah vasi keil en sise tai hesakin inau nirmemoutei en meten Ahi ka en meten meatin sav keil. ¹⁷

“Sua keil houlu, inau narrotei en out Serusalem. Evus, noeis, numai ris keke makur mani vakataun meatin keil onak ten out Isrel koa tounah one tovuol, ka masan sanien votut keil onak vaha min Ahi. ¹⁸ Ka navong namul namumon tounah keil ekek, Siu keil enek avotin inau en teahu ten Eim Votut onen Ahi. Ka en hati avong enek koa avotin inau, namul namum vasi sakien keil koa hemotein inau en meten Ahi. Ka, navong avotin inau, narmultei vatal min etai vangi meatin keil, ka narmultei moumon etai rea. Namules mukok. ¹⁹

☆ 24:11: Umen 21:17; 8:27 ☆ 24:14: Umen 24:5 ☆ 24:15: Dan 12:2; Sion 5:28-29; Umen 23:6 ☆ 24:16: Umen 23:1 ☆ 24:17: Umen 11:29-30; Rom 15:25-26; Kal 2:10 ☆ 24:18: Umen 21:26-27

¹⁹ “Ka en avong enek, Siu tei keil aka en provins ten out Esia, ka keil varei amumon rea enek. Vatahos imok vahit keil emun aval ekok kosa keke avahit kilea sakien sa koa tisa ales inau namumoni. ²⁰ Vuo kimaen koakeil aro ekok keke avahiten etai tounah koa tisa koa avotin inau namumoni navong namulomal en mete ka alei rahit usite onak en kaonsel one. ²¹ Vahesa akilea avahitenis keke namulomal en mete ka naviso en selusien enek navit, ‘Inau namul namulomal en metomi kosa veni nakur anatin keke meatin keil akilea avamoul eris ran matien.’”[☆]

²² Navong Pol selus evus, Filiks, koa kilea revi sakien onen Kristin keil, meng kati keke kot enek heseh hetokol avong sav tai. Kei viteni vit, “Navong Lisias, avat houlu onen meatin tavaeen keil, hemai hetokol out ekok, inau nitalimal en selkututien onami suk.” ²³ Evus, Filiks meng kat meatin tavaeen keil onen keke ilei kokoe ris en Pol, ka imaeni houal rahit eim takeih enek ka imaen time keil onen imai isao eni ka ikatauni.[☆]

Pol mul en eim takeih en hen avat Filiks sua elu

²⁴ Avong vahis mai muli, Filiks mai ral min ahin onen koa isen Drusila keke luva en out koa Pol ro ien. Ason vi ahin Siu tai. Evus, Filiks san selusien keke avalamun Pol vamai keke luvalong selusien onen usil demkatien onen en Iesu Kristo. ²⁵ En selusien onen, Pol vit usil mukave Ahi en vat meatin keil avoumon tounah koa mal, avalei kat revi sakien keil one, ka mukave Ahi helei rahit usite onen meatin vasi keil en Mari Kot onen en keite ten tounah vasi. Ka navong avat Filiks longge mukok, metau houlu. Sakini, viteni min Pol vit, “Koselus vinvin ten avong kosa. Kiha ris. Ka navong nihotin ahho, nihisok kimai ris venau.”[☆]

²⁶ Ka, en hati avong enek, Filiks mul mundemi keke Pol hesan mani mini. Sakini, ven koanek, lisenges Filiks vise keke vaselus vatal mini.

[☆] 24:21: Umen 23:6; 24:15 [☆] 24:23: Umen 27:3; 28:16,30 [☆] 24:25:

²⁷ Sua elu mai muli, ka meatin tai kur vulin Filiks ka mai vi avat hau ten kavmen ten out Sudea, isen Porkas Festus. Ka en avong enek, Filiks romaentei Pol vaha vamaaluv ran eim takeih suval koa mengkatien ten out Rom viteni. Vuo, lokoveini mules veni en rovattei vasakin Siu keil avavuroh kati.✠

25

Pol visi keke kavmen ten out Rom vamaen mari asuv houlu one valei rahat usite onen

¹ Festus emai en taon ten out Sesaria keke vakur rohtoh en umen ten avat ten kavmen ten provins ten out Sudea. Evus, avong etel (3) mai muli, kei lokovein taon ten out Sesaria ka va en out Serusalem. ² En out enek, avat keil onen pris keil ral min avat keil onen Siu keil umai keke avalesi. En meten Festus, Siu keil ekek aselus va kat Pol, ka avisi✠ ³ voumon keil avalonge vatahos, ka vamaen Pol vamai en eim takeih koa mul en out Serusalem. Keil avisi mukok veni keil amumon lingkatien tai tuai keke avou vini Pol en sise.✠

⁴ Ka Festus viteni min keil vit, “Pol mul en eim takeih en out Sesaria. Ka, hervitei tuetin, inau niha ris en out enek. ⁵ Hemukonek, vahesa avat keil onami akilea avamai avapil vatal min komai ka mehual vituai en out Sesaria. Munak meatin ekek mumon tounah tisa, keil akilea avahiteni ekonek.”✠

⁶ Festus ro avong outel (8) vuo avong halualim (10) ral min keil en out Serusalem. Evus, va ris en out Sesaria. Ka, en avong lati teni, kei rondan en out ten kot onen, ka meng kat meatin tavaeen keil onen avakur Pol vamai neim.✠ ⁷ Navong Pol mai, Siu keil koa aka en out Serusalem akarahiti ka avit lat mari sakien tisa keil houlu koa avit Pol mumoni. Ka keil asakras avatie lat

✠ 24:27: Umen 25:9 ✠ 25:2: Umen 24:1; 25:15 ✠ 25:3: Umen 23:15

✠ 25:5: Umen 23:30 ✠ 25:6: Umen 25:17

anatinien ten asa koa amul aviteni.✠ 8 Ka Pol vit kilea usite onen en mete vit, “Inau narmumon etai tounah vaha kat mengkatien keil onen Siu keil, vuo vaha kat Eim Votut onen Ahi, vuo vaha kat mari asuv houlu ten out Rom.”

9 Ka Festus en vati vasakin Siu keil avasi keil ven umen onen. Sakini, vis Pol vit, “?Keik em vati kovaha en out Serusalem keke numon kot venuk ekonek?”✠

10 Ka Pol vit kesi mini vit, “Vuo. Nirmaentei. Kosa, namulomal tuai en out ten kot ten kavmen ten out Rom. Ka out ekek varei vi out koa mal keke keik kovoumon kot venau eni. Keik kokilea tuai keke narmumon etai tounah vaha kat Siu keil. 11 Munak vi anatin keke inau nakumvul etai mengkatien vuo namumon etai tounah tisa keke mamat veni, inau narsak vistei malohosai rani. Ka munak selusien keil one usil inau vi luvosien enges, meatin tovuol kilea vasa lat inau maha en he. Sakini, inau navisuk Festus keke kimaen inau maha en out Rom keke mari asuv houlu varei helei rahit usite onak en kot onen.”

12 Sakini, Festus selus ral min meatin takataunien onen. Evus, mai ris ka vit kesi min Pol vit, “Kovis inau keke kovaha kovales mari asuv houlu ten out Rom, sakini, nisanuk kiha kilesi.”

Avat Festus selus usil usite onen Pol min asuv houlu Akripa

13 Avong vahis mai muli, asuv houlu Akripa mai en out Sesaria ral min tunahin koa isen Bernis keke luvasan selusien keke luvakur revi Festus en umen hau onen.

14 Navong keilu luro ral mini avong vahis, Festus selus usil usite onen Pol min asuv houlu Akripa vit, “Navong Filiks vi avat ten kavmen ekok, kei ling meatin tai en eim takeih, ka ro veah ekonek.✠ 15 Ka navong inau nuva en out Serusalem, asuv keil onen pris keil ral min elda keil onen Siu keil umai venau. Ka navong umai venau, aselus tisa va kati ka avis inau keke masan matien mini.✠ 16 Ka

✠ 25:7: Umen 24:5-6; 24:13 ✠ 25:9: Umen 24:27 ✠ 25:14: Umen 24:27 ✠ 25:15: Umen 25:1-2

naviteni min keil keke koanik rovitei sakien onen me-Rom keil keke avamaen meatin tai vaha vakur mahien navong rovatei veah en kot. Vuo, helamu, rolei rahat usite onen en kot keke heles vativieh keil onen ka helong revi asa tisa koa avit mumoni. Evus, romaeni hesan selusien vahit lein usite onen en mete.

¹⁷ “Ka navong keil umai en out enek, narrountei. Vuo. Navong out mulan, navise ruain meatin keil umai ka merondan en kot. Evus, nameng kati keke meatin tavaeen keil onak avalamun Pol vamai valomal en metok. ¹⁸ Ka navong vativieh keil onen amulomal keke avason selusien one vaha kati, selusien one rorokoltei tounah keil koa inau namundemi. ¹⁹ Keil amusel ral mini usil hati tounah keil en usite ten demkatien one, sakien keil one, ka meatin tai isen Iesu. Keil avit kei mat ka vuol tuai. Ka Pol kur anatin eni keke Iesu moule veah mules.

²⁰ “En avong enek, narkileatei varei hemukave nihotin anatinien ten selusien keil one. Sakini, navis Pol munak en vati vaha en out Serusalem keke keil umon kot eni ka ilei rahat usite ten tounah tisa koa avit mumoni. ²¹ Ka Pol en rovattei, ka vis inau keke hetos en hek hetokol avong koa nakilea masani vaha en out Rom keke mari asuv houlu varei houmon kot eni.”

²² Navong asuv houlu Akripa longe mukok, viteni min Festus vit, “Inau emun, ek vati malong selusien onen meatin enek.”

Sakini, Festus vit kesi vit, “Tahosis. Visuvong varei keik kilonge.”

²³ Visuvong teni, avouhou revi min asuv houlu Akripa keilu Bernis en ale tai ka akur revi keilu lumai neim en out ten lahruaen. Avat keil ten taon enek ral min avat keil ten meatin tavaeen keil amulamun keilu uva aling keilu lurondan en out ten houhouen en meten meatin

☆ 25:17: Umen 25:6 ☆ 25:18: Umen 18:14-15; 23:29 ☆ 25:20: Umen 25:9 ☆ 25:21: Umen 25:11-12 ☆ 25:22: Luk 23:8

keil. Navong keil vasi arondan evus, avat Festus meng kat meatin tavaeen keil onen keke avalamun Pol vamai neim. ☆

²⁴ Navong Pol mulomal en mete, Festus viso vit, “Asuv houlu Akripa ka kami vasi koa mimul en out enek ral min komai, nakur revi kami vasi en avong kosa. En metomi, meatin tai mul mulomal koa Siu vasi keil ten out Serusalem ka ten out ekok amul aselus tisa va kati minau. Keil amul apeah inau keih keke mata koteh moulien onen. ☆ ²⁵ Ka inau narvotin etai tounah vatisa koa kei mumoni keke vaha vamat veni. Sakini, navong meatin ekek vis inau masani vaha en out Rom keke mari asuv houlu valei rahit usite onen en kot, namaeni. ²⁶ Ka narkurtei veah etai tounah vamaal keke matisi usili vensa varei namul nasani vaha en out Rom. Sakini, nakuri emai en metom, asuv houlu Akripa, ka en metomi vasi keke, navong rovis revi ka rovotin usite onen, nakilea esuk matis etai tounah usili. ²⁷ Veni namundemi keke romaltei munak nasan vatkeih tai vaha min keil ka narvit kileatei vensa namul nasani va.”

26

En kot, Pol vit kilea usite onen en meten asuv houlu Akripa

¹ Evus, asuv houlu Akripa viteni min Pol vit, “Na-maenuk keke kovahit lein usite onom usil tounah keil tatisa koa avit komumoni.”

Sakini, ral min hen, Pol vis meatin keil avato raeng. Evus, selus vit, ² “Asuv houlu Akripa, nasi nau houlu ven ahho koanik koa asani minau keke mahit lein usite onak usil tounah tisa koa Siu keil amul aviteni avit namumoni. ³ Tahos keke keik kovalonge, veni kokilea revi sakien vasi keil onen Siu keil tuai ral min selien keil onomai emun. Sakini, navisuk eli keke kilong inau avong hehi havivis.

☆ 25:23: Mat 10:18; Mak 13:9; Luk 21:12 ☆ 25:24: Umen 25:2,7,15; 22:22

4 “Siu vasi keil akilea moulien onak, navong navi ehon tai mai rokol avong kosa, ka asa namumoni en out onak kati ka en out Serusalem emun. 5 Munak kihis keil eni, keil sase enges akilea avahiteni keke, mulamu, inau namul en vangi Siu keil koa avise en Farasi koa along katiat en mengkatien keil onomai mulin vangi Siu sav vasi keil.☆
6 Ka kosa, namulomal en kot ekek veni namul naling demkatien onak en hatkatien koa Ahi mumoni ral min avu onomai en avong mulamu.☆ 7 Meatin vasi keil koa aka en mari vatiamal teindan elu (12) onomai, koa uva netan min Ahi meneai rokol vongien, keil vasi emun aling demkatien one eni keke hatkatien enek hemai hehi anatin. Sakini, asuv houlu, Siu keil ekek aselus tisa va kat inau ven demkatien onak en hatkatien koanik.”

8 Evus, Pol viles ka les Siu keil ka viteni min keil vit, “? Vensa varei kami, Siu keil, mirkurtei anatin eni keke Ahi sakin meatin tai moul eris ran matien? 9 Mulamu, inau mun namundemi mal keke moumon tounah houlu vasak purun koakeil koa aling demkatien one en Iesu ten out Nasaret.☆ 10 Ka en out Serusalem namumoni mukonek. Avat keil onen pris keil asan keihoen minau keke maha mahuli kat meatin keil onen Ahi ka mason keil avaha en eim takeih. Ka navong avat onen Siu keil e vati avou vini Kristin tei keil, inau mun namae en rendemien one. 11 Ka avong keil houlu, nuva en eim tahihiseien onen Siu keil keke malekat vis keil. Ka navong navotin tei en keil ien, namu purun keil keih keke vasakin keil avaselus vatisa kat isen Iesu ka umon hatkatien keke irmusiltei mun. Tinok tisa houlu kat keil, sakini, nuva en taon sav keil emun koa soutin keke malekat keil keke nakilea mapurun keil ien.”

En kot, Pol selus usili mukave Iesu kistal mini en sise va en out Damaskas

☆ 26:5: Plp 3:5-6 ☆ 26:6: Umen 23:6; 24:15,21; 28:20 ☆ 26:9: Umen 8:3; 22:4-5

¹² Pol selus eris min asuv houlu Akripa vit, “Musil rendemien koanek, en avong tai, avat keil onen pris keil asila inau nuva en out Damaskas ral min keihoen one keke nihuli kat Kristin vasi keil ekonek. ¹³ Ka naviteni anatin minuk, asuv houlu, navong namul namusil sise nuva, mal en taviai, muohien tai kistal ka out nesa koa ritin keih mulin meteiai. Muohien enek mai karahit inau ral min meatin keil koa amual vituai ral minau. ¹⁴ Sakini, komai vasi memot mevita en atan. Ka inau, nalong ren meatin tai koa selus minau en selusien ten Hibu vit, ‘! Sol, Sol! ?Vensa varei komul kosak purun inau? Komul kosan mahien minuk sasom enges navong komul kovae vatal minau. Keik kosuval buluk tai koa masta onen mul mutahi navong mumon vatin.’

¹⁵ “Ka inau navit, ‘?Asuv, keik sei?’

“Ka kei vit kesi minau vit, ‘Vi inau Iesu, koa keik komul kopuruni. ¹⁶ !Mea! Nakistal venuk kosa veni narie latuk tuai kovamai kovahi meatin toumien onak. Inau naling kati keke kiha kihit mesein asa koa koleksi usil inau kosa, ka asa koa nitie minuk en avong keil koa hemai. ✧ ¹⁷ Inau nilei kokoe enuk keke meatin keil kati onom irpuruntei keik. Ka nilei kokoe enuk emun ran koakeil arvitei Siu. Veni namul nasilak kovaha ven keil varei. ✧ ¹⁸ Namul nasilak ven koakeil arvitei Siu keke kovakataun keil avalei kilea en meneai ten anatinien keke ihiles ran mankoli koa amul ien. Anatin, kikataun keil imea ran hen Temat ka keihoen onen, ka imai en hen Ahi ka keihoen onen. Hemukonek, navong keil iling demkatien one enau, koa navi Kristo, Ahi houmon methos en keil ka hermudem kattei mun tisaen keil one. Hevus, Ahi hekur revi keil imai ikur vylie keil hetal min meatin sav keil koa Ahi ling seh en keil avahi onen veni amul aling demkatien one enau.’ ”✧

En kot, Pol selus usil umen onen

✧ 26:16: Esek 2:1 ✧ 26:17: 1Kron 16:35; Ser 1:7 ✧ 26:18: Aes 35:5; 42:7; 61:1; 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13; Dut 33:3-4; Umen 20:32

¹⁹ Pol viteni mun vit, “Sakini, asuv houlu Akripa, namusil revi leisanien ten out nesa koa nalesi. ²⁰ Sakini, en out Damaskas, navitehiteni min Siu vasi keil keke mal ihiles ran tisaen keil one ka umon tounah keil koa hetie lati keke asan moulien one tuai min Ahi. Evus, navitehiten vati selusien enek emun min Siu keil en out Serusalem, ka en out vasi en provins ten out Sudea. Evus, navitehiteni emun min koakeil koa arvitei Siu.✠ ²¹ Ven sakien enek varei, Siu keil avuli kat inau en Eim Votut ka asak visi avou vini inau.✠

²² “Ka Ahi kataun inau en umen enek navong kistal rohtoh enau mai rokol avong kosa. Sakini, nakilea mamulomal en metomi ekok ka mavitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min kami vasi, min kami koa mivi hetetamen keil, ka min kami meatin kuren keil. Ka tounah koa namul navit usili suval etin asa koa Mosis ka provet keil telamu avit luvati avit hekur out.✠ ²³ Keil aviteni keke Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai, hekur mahien, ka hemat. Hevus, hemoul eris ran matien helamu en meatin sav keil ka hetie lat sise ten meneai min meatin vasi keil, min Siu keil ka min koakeil emun arvitei Siu.”✠

²⁴ Navong Pol mul semau selus kilea usite onen en kot mukok, avat Festus viteai vit, “!Pol, kovi vau vareis! Ileilien onom mariso ramat ka mules purun vatum.”

²⁵ Ka Pol vit kesi vit, “Asuv Festus, inau narvitei vau. Vi selusien keil ten anatinien ka ileilien koa namul nasani min kami kosa. ²⁶ Asuv houlu ekek kilea anatinien ten tounah vasi keil ekek tuai, ka nakilea mahitenis vama mini. Kei kilea revi veni veni tounah keil enek rokurtei out en sise tai koa mul suai.✠

²⁷ “?Ka mukave enuk, asuv houlu Akripa, kokur anatin en asa koa provet keil amutisi? Nakilea kokur anatin eni.”

✠ 26:20: Umen 9:19; Mat 3:8 ✠ 26:21: Umen 21:30-31 ✠ 26:22: Luk 24:44 ✠ 26:23: Luk 24:46-47; Aes 42:6; 49:6 ✠ 26:26: Sion 18:20

²⁸ Ka Akripa vit kesi mini vit, “?Pol, komundemi kovit kokilea kovakalah kovahiles inau mamai mahi Kristin tai vamukonek? Vuo, kosakras.”

²⁹ Ka Pol viteni mini vit, “Inau namul navis min Ahi venuk, ka ven kami vasi koa mimul milong selusien keil onak kosa, keke kami mihemai mihehi Kristin hesuval inau ... ka en kami, sen keil ekek en hek keilu hetovuol en hemi. Ka rovitei etai tounah minau munak kimai kiji Kristin hekalah vuo en avong tai koa hemai veah.”

³⁰ Navong Pol selus evus, asuv houlu Akripa, avat ten kavmen Festus, Bernis, ral min koakeil vasi koa amul arondan ral min keitel en kot, amea ka uva. ³¹ Ka navong amul uva, keil aviteni min keil eris avit, “Meatin enek romumon etai tounah keke vaha vamat veni vuo vato en eim takeih veni.”[☆]

³² Ka Akripa viteni min Festus vit, “Vahit meatin enek varvistei keik keke kovasila vaha ven mari asuv houlu ten out Rom, tahos imok keke kovalokoveini vama-luv vaha.”[☆]

27

Aling Pol va en sip tai vaha en out Rom

¹ Navong avat Festus les ahho keke valing Pol va en sip keke vaha en mari taon ten out Rom en provins ten out Itali, ling meatin sav keil emun koa amul en eim takeih uva. Ka inau Luk emun namusil keil meva. Ka Festus ling komai vasi en hen meatin tai koa isen Sulias. Kei vi avat tai onen vangi meatin tavaeen keil koa avise keil en ‘vangi meatin keil onen mari asuv houlu ten out Rom.’[☆] ² Sip enek ka en taon ten out Atramitiam, ka amul asak meseini keke vaha en pasis keil ten provins ten out Esia. Evus, komai mevina en sip enek ral min koan Masedonia tai koa ro en out Tesalonaeka, isen vi Aristakas.[☆]

[☆] 26:31: Umen 23:29 [☆] 26:32: Umen 25:11 [☆] 27:1: Umen 25:12

[☆] 27:2: Umen 19:29; 20:4

³ Memuloh en sip enek, ka, en avong lati, merokol pasis ten taon ten out Saedon. Ka avat Sulias mumoni tahos min Pol. Sakini, maen Pol va les time keil onen en out Saedon keke akilea avasan etai kataunien mini. ☆ ⁴ Navong melokovein out Saedon, eang mul muhuh keih. Sakini, meva mekarahit aelan ten out Saepras, meva en usite en out koa atas tahos neli eni. ⁵ Evus, memu koteh atas vesesal ven provins keilu ten out Silisia ka Pampilia, ka meson angka en taon ten out Mira koa mul en provins ten out Lisia. ⁶ En out enek, mivut miva ut ka avat Sulias votin sip tamun koa vi onen meatin keil ten out Aleksandria koa amul asak mesei vaha en provins ten out Itali. Sakini, kei vis vatihos teni keke vamaen komai vasi mevaha ien.

⁷ Navong memuloh en sip, avotini keke eang keih vareis, sakini muloh memerau enges avong vahis. Avong vahis mai muli, ka merokol out tai vesesal ven taon ten out Nitas. Navong vatihos lesi keke sip sakras valoh vama veni eang keih veah, viles sip ka meva memusil aelan ten out Krit, en usite koa atas tahos neli. Evus, sip muloh eva vesesal ven veisil ten out Salmone. ⁸ Vatihos votini keih keke vasakin sip valoh, ka memuloh memerau meva vio ... merokol out tai koa avise en 'More Pasis' koa mul vesesal en taon ten out Lasia.

⁹ En out enek, melesi keke mepurun avong houlu tuai en sise ka, ven koanik, komai memul tuai en avong keil ten an tisa (avong koa Siu keil uval ran anien ven 'Avong koa Avul Lat Tisaen en Ara' ☆* muli tuai). Sakini, navong avat onen meatin tavaeen keil ka koakeil ten sip amul amundem usili, Pol san rendemien onen min keil vit, ¹⁰ "More avat keil, en lesien onak, nalesi keke sise orer

☆ 27:3: Umen 28:2; 24:23 ☆ 27:9: Lev 16:29 * 27:9: Avong koa Avul Lat Tisaen en Ara vi avong votut tai koa Siu keil amumoni en keite ten avati Septemba. Ka avong rohtoh ten Septemba va rokol keite ten avati Febuari vi avong ten an tisa koa rotahostei keke sip keil avaloh ien.

hekeih ramat. Sip ekek hemahoi vasi, tounah vasi keil koa amul ien ivuol, ka tei en ir imatmat.”[☆] ¹¹ Ka Sulias, koa vi avat onen meatin tavaeen keil, kei raengon rendemien onen vatihos ten sip ral min meatin koa sip vi onen. Kei mundem heisav en selusien onen Pol. ¹² Keilu luviteni min Sulias luvit pasis koa amul ien rotahostei en avong keil ten an tisa. Sakini, vesesal meatin vasi keil koa amul en sip e vati avasak visi avaha avaloh ven more pasis tai koa mul en out Finiks en usite sav ten aelan enek ten out Krit keke avato ien en avong keil ten an tisa. Pasis enek seha en usite vasi keilu, tai en saotwes, ka tamun en notwes.

Eang takeih tai rui lat sip koa Pol mul ien va en mesaiuai

¹³ Navong more eang tai ka en out saot mai ven komai, meatin keil ten sip amundemi keke tahos keke meheha mehoumoni hesuval koa keil aling kati. Sakini, keil aleh lat angka ka memuloh vesesal enges en out ut miva. ¹⁴ Rovitei tuetin, avisu en eang takeih tai koa tiaso koa ka en out ut ka rui lat sip va mok en mesaiuai. ¹⁵ Veni eang enek mul muas sip houlu ka mesakras mevahiles mevousil ris sise onomai, memaenis keke eang muh komai miva en mesai varei.

¹⁶ Komai mero suai ten avong havivis navong miva meka en usite saot ten titi aelan ten out Kaoda. En out enek, memum keih keke mevaling revi bot ten sip enek. ¹⁷ Navong boskru keil ten sip aling revi bot mai nesa evus, keil ason viau keil eva en atas vaha en hehen sip ka arati kat sip eni veni atas nou pahasi. Veni keil ametau keke sip naherae en amae ten kantri ten out Libia, aleh sel va netan ka arutun angka vita netan keke sip valoh vamerau neli.

¹⁸ En avong sav teni, melesi keke eang enek mules muhuh keih ka atas mul veah mu purun sip koa memul

[☆] 27:10: Umen 27:22

ien. Sakini, ason hati tounah koa amul en valengei sip va en atas keke vasakin sip vamelala imok. ¹⁹ Ka en avong lati teni emun, keil ason tounah keil ten sip koa ameas eva en atas. ²⁰ Memuloh mukonek avong houlu koa mesakras mevalas meteiai vuo hitu keil keke mevalei kilea sise onomai eni veni mahmah mul koe teilang ka eang keih vis keih. Sakini, desien onomai mot ka memundemi keke mehematmat en atas enek.

²¹ Evus, navong Pol lesi keke meatin keil arkaniantei ten avong houlu, mea mulomal en mete ka viteni min keil vit, “Meatin keil, vahit mivalong revi selusien onak ka rovarlokoveintei out Krit, rovatos vatahosis ka sip ka tounah vasi koa mul ien varvuoltei en atas vasuval koanik. ²² Avaseini mukok, minametautei mun. Meatin hetovuol hevuol. Sip enges hevuol. ²³ Nakilea en koanek veni, en vongien, angelo tai onen Ahi onak koa nuva netan mini, kei mai kistal minau ka viteni minau vit, ²⁴ ‘Pol, konametautei. Ahi ling kati keke keik kiha kilomal en meten mari asuv houlu ten out Rom. Ka anatin eli, Ahi maeni keke heting koe meatin vasi keil emun koa amul en sip koanik ral minuk keke irmattei.’ ²⁵ !Sakini, meatin keil, minametautei! Naling desien onak en Ahi keke tounah vasi hekur out hesuval etin asa koa angelo viteni minau. ²⁶ Ka vi anatin keke sip enek heha heherae en aelan etai.”

²⁷ Navong komai memuloh en eang enek wik elu (2) en Atas Medeterenia, en metavinavong, tei en boskru keil ten sip amundemi keke vesesal mevaha ut en out tai. ²⁸ Sakini, keil ason viau en atas keke avahotin huinev ten atas vi asa, ka avotini keke rokol mita hanumau tai ka teindan oulu emun (37 m). Ka navong amuloh havivi tamun, ason viau eris ka avotini keke huinev teni rokol mita hanumau tai

☆ 27:22: Umen 27:10,31 ☆ 27:24: Umen 23:11 ☆ 27:26: Umen 28:1

ka oulu emun (27 m). ²⁹ Keil ametau keke sip naherae en etai mari ahat. Sakini, ason angka ehat (4) en voten sip ka meatin vasi keil avis min ahi keil one keke out valan vakalah.

³⁰ Ka boskru tei keil amumon lingkatién tai keke avalokovein sip ka avalohosai. Sakini, aluvos avit e vati avaling angka keil en vatin sip emun, ka uva arutun vot ten sip vita en atas. ³¹ Navong Pol lesi mukok, va les avat onen meatin tavaeen keil ral min meatin keil onen ka vit leini vit, “Munak boskru keil ekek ilohosai ran sip, kami misakras mivamoul.”[☆] ³² Sakini, meatin tavaeen keil ara koteh viau ran vot ka alokoveini raheah eva.

³³ Vesesal out valan, Pol sel kat meatin keil vasi keke avaanian vit, “Wik elu (2) tuai kami mimundemko houlu ka mirkianiantei. ³⁴ Sakini, kosa, tahos keke miheanian keke vasakin avemi vakeih ka mikilea mivamoul. Ka minandemkotei, veni nakilea keke hetovuol en ir hevuol kosa.”[☆]

³⁵ Navong Pol selus evus, kur hati veret tai ka san masmasien min Ahi veni en mete. Evus, vul vasi ka kani.[☆] ³⁶ Navong alesí mukok, vati lat rendemien one ka keil emun akan hati anien tai. ³⁷ Meatin vasi keil ten sip enek rokol handred elu hanumau etel ka teindan ahetai emun (276). ³⁸ Navong keil vasi akanian vinvin, arivin bak vasi keil ten pulaoa koa amul en valengei sip eva en atas keke vasakin sip vamelala imok.

Sip koa Pol mul ien verae en amae

³⁹ Navong out mulan reví, meatin keil ten sip alei ras out koa memul ien, ka ales titi pasis tai koa veien mul ien. Sakini, amundemi keke umon sip heha hesalini en veien enek. ⁴⁰ Sakini, ara koteh angka keil avamarindu

[☆] 27:31: Umen 27:22 [☆] 27:34: 1Saml 14:45; 2Saml 14:11; Mat 10:30; Luk 12:7 [☆] 27:35: Mat 15:36; Mak 8:6; Luk 22:19; 1Kor 11:23-24

avaha en atas, ka ara koteh viau koa vuli kat stia ten sip. Evus, keil aleh tei en sel keil koa amul en vatin sip vina nesa keke eang kilea vatuin sip vaha ut. Sakini, sip koa memul ien muloh va vesesal imok ven veien enek. ⁴¹ Ka navong sip mul muloh va, verae en amae ka sakras emun valoh. Anatin, vatin sip verae, ka tahe keil takeih amul amu pahas voten mai vi soksokeite.✧

⁴² Meatin tavaeen keil amumon lingkatien tai keke avou vini vatkeih vasi keil koa amul en he keke asakras avoue avaha ut ka avalohosai ran keil. ⁴³ Ka avat one romaentei veni en vati voutut moulien onen Pol. Sakini, avat meng kat meatin vasi keil koa akilea avoue keke avahut avahita en atas ka avoue avaha ut.✧ ⁴⁴ Ka koakeil areingeingeni avoue, meng kat keil keke avalekat hati pilang keil ten sip ka itaheah eni iha ut. Ka en sise ekek, komai vasi merokol out ut ka memoul.

28

Pol kataun me-Malta keil ka keil akataun koakeil ten sip

¹ Navong komai vasi merokol out ut, melong kilea esuk keke aelan koanik, avise en ‘Malta.’ ² Meatin keil ten out enek amumoni tahos en komai ka akur revi komai. Keil amumon mari ahang tai ka memutae eni veni ous mul veah mus ka melong anni houlu.✧ ³ Pol emun mul lah ruain av keke vasoni vaha en ahang. Ka navong mul soni va en ahang, tetal tatisa tai mea ran vangi av enek, kat hen ka mules murur eni. ⁴ Navong meatin keil ten out enek alesi keke tetal tai mul murur en hen Pol, keil aviteni min keil eris avit, “Vahesa meatin enek mu vini meatin keil, veni, avaseini romattei en atas, ahi orer koa rovise en ‘ahi ten kot’ romaentei kei vamoul.” ⁵ Ka Pol kuvin tetal enek va en ahang, ka tounah tovuol vakula.✧ ⁶ Meatin keil amul

✧ 27:41: Umen 27:22 ✧ 27:43: Umen 27:22,24 ✧ 28:2: 2Kor 11:27

✧ 28:5: Mak 16:18

arosin hen vatetep vuo kei vamot enges vamat. Ka navong amul avong taveah neli ka arles etai tounah vakula, aviles rendemien one ka avit, “!Ei, vahesa meatin ekek vi ahi tai!”☆

⁷ Rovitei soutin ran out koa merokol ut eni, mari asuv ten aelan mul koa isen Pablias. Kei kur revi komai en atan keil osen ka lei kat revi komai avong etel (3). ⁸ En avong enek, tata onen Pablias mesai. Aven mutin ka musoh, sakini, mules matil en avet onen. Pol long usili ka va sao eni, ling hen en aven ka vis veni. Mumoni evus, ka tata onen Pablias mai ris tahos. ⁹ Navong meatin keil ten aelan akur longlongien usili, meatin sav vasi keil ten aelan koa amesai umai ven Pol, ka Ahi sak revi keil vasi. ¹⁰ Sakini, keil asan sanien keil houlu min komai. Ka keil aso ruain tounah sav keil houlu vakataun komai en sise onomai ten avong koa mehelokovein keil meheha.

Ahi mumon sise sav keke Pol kilea vaha en out Rom

¹¹ Avati etel (3) mero en aelan ten out Malta. Evus, mevotin sip tai onen meatin keil ten out Aleksandria koa ro suai en aelan enek ran an keil tatisa. Sip enek amusah veinan ahi elu eni koa avit luvi maeh keilu, isealu Kasto ka Polakis. Ka amaen komai meva ien. ¹² Sakini, memuloh meva ka merokol taon tai ten kantri ten out Sisili koa avise en Serakus. Mero ekonek avong etel (3). ¹³ Evus, memuloh meva merokol taon ten out Rekiam en provins ten out Itali, ka mero ekonek avong tai. Out mulan, eang tai muhuh ka saot emai ka ruin komai memuloh lah. Sakini, en avong elu enges, meva merokol taon ten out Puteoli. ¹⁴ En out enek, mevotin tei en meatin keil koa avi Kristin tuai, ka avis komai mevato vatal min keil. Sakini, navong mero ral min keil wik tai evus, mekur ris sise onomai memual meva en mari taon ten out Rom. ¹⁵ Navong Kristin keil ten out Rom akur longlongien usil amaien onomai, keil amual umai avisu en komai en sise. Tei en

☆ 28:6: Umen 14:11

keil amul arosin komai en mari eim tasalem en tounah ien ten out Apias. Ka tei keil arosin komai en taon koa eim tamatilien etel (3) mul ien. Ka navong Pol les keil, si houlu ka masmas Ahi ven keil.

Pol vit lein usite onen min Siu keil ten out Rom

¹⁶ Navong komai merokol mari taon ten out Rom, kavmen ten out Rom amaen Pol heha heto sasen en eim tai hetal min meatin tavaeen tai koa helei kokoe eni hetokol avong ten kot onen.✠

¹⁷ Avong etel muli, Pol vise ruain avat keil onen Siu keil umai en tondanien tai. Navong alah ruai evus, Pol viteni min keil vit, “Tuak keil ten out Isrel, inau numai ekok suval vatkeih tai veni meatin keil ten out Serusalem avuli kat inau ka aling inau en hen meatin keil ten out Rom. Amumoni mukonek minau, avaseini keke narmumon etai tounah vatisa vaha kat meatin keil orer, vuo vaha kat more sakien keil koa avu keil orer avisein ir eni.✠ ¹⁸ Navong me-Rom keil ekonek umon kot en usite onak en selkututien enek, keil avit imaen inau nimaluv niha veni keil arvotin etai tounah koa namumoni keke avasan matien minau.✠

¹⁹ “Ka navong avat keil onen Siu keil asesein rendemien one, nalesi keke sise onak verai. Sakini, navisi keke imaen inau mamai ekok keke malomal en meten mari asuv houlu ten out Rom en kot onen. Ka narmundemtei keke nisan etai rendemien tatisa vaha kat meatin kati keil onak.✠

²⁰ Sakini, navise ruain kami mimai ekok keke nakilea males kami ka mahit kilea min kami tounah vasi keil koa akur out enau. Ka ek vat kami mivailea keke sen keil ekek mul par kat inau veni nakur anatin en kei koa Ahi vat kati min me-Isrel keil keke hesani hemai houtut ir vasi.”✠

²¹ Avat onen Siu keil avit kesi mini avit, “Komai merkur etai leta vaka en provins ten out Sudea koa vaselus

✠ 28:16: Umen 24:23; 28:30 ✠ 28:17: Umen 24:12-13; 25:8 ✠ 28:18: Umen 23:29; 25:25; 26:31-32 ✠ 28:19: Umen 25:11 ✠ 28:20: Luk 2:34; Umen 24:15; 26:6-7

usiluk min komai. Vuo tuer tovuol koa vamai ekok vatal longlongien tai vuo selusien tatisa etai vaha katuk. ²² Ka komai emai vati mevalong tei ris emau rendemien keil onom veni mekilea keke, en out vasi, meatin keil houlu amul aselus tisa va kat vangï Kristin keil koa keik kovi tai en keil.”[☆]

²³ Sakini, avat onen Siu keil aling kat avong tai koa Pol kilea vaselus vatal min keil. En avong enek, Siu keil houlu umai en out koa Pol ro ien. Ka en visokon enek va rokol vongien, Pol vit kilea sise koa Ahi kilea vamai vahi asuv houlu onen meatin keil eni. Pol sak visi vatie lati keke Iesu vi Mesaea onen Ahi ka en mengkatien onen Mosis ka tisien keil onen provet keil. ²⁴ Tei en keil akur anatin en selusien keil onen. Ka tei keil, aseseini avakur anatin eni.

²⁵ Sakini, keil asel kutut ral min keil eris. Ka navong keil avit avaha, Pol son selusien ekek va min keil vit, “Asa koa Ninin Votut viteni min avu onami keil ka en provet Aesea anatin imok koa viteni vit,

²⁶ *Kiha kihit leini min meatin keil ekek kihit,
“Kami mihelonge heha vio ... ka miherlong kileatei.*

Kami mihelele heha vio ... ka miherlei kileatei.”

²⁷ *Veni meatin keil enek,*

tine keih.

Ralinge mul ka e rovattei avalong tounah eni.

Mete mul ka apol kati.

Ka munak armumontei vamukonek, keil akilea avalei kilea

tounah en mete,

ka akilea avalong kilea tounah en ralinge.

Anatin, munak armumontei vamukonek, ilea revï en aneite ten

selusien onak en tine ka ihiles moulien one,

ka inau nimai nisak revï moulien keil one.’” *Aesea*

6:9-10[☆]

²⁸ En keite ten selusien onen Pol, kei viteni min keil vit,

“Sakini, kosa ek vat kami mivailea eni keke Ahi mul san

[☆] 28:22: Umen 24:14 [☆] 28:27: Sam 67:2; 98:3; Aes 40:5; Luk 3:6; Umen 13:46; 18:6

more longlongien onen usil sise ten mututien va min koakeil arvitei Siu. !Veni keil ilonge ka ikur anatin eni!”
29 *

³⁰ Sua elu, Pol ro en eim tai koa kei vuli en avati vasi ral min mani onen. Ekonek, kei kur revi meatin vasi keil koa umai keke avasao eni. ☆ ³¹ En out enek, Pol vitehiteni min meatin keil usil sise koa Ahi kilea vamai vahi asuv houlu onen meatin keil eni, ka visein revi meatin keil usil Asuv Jesu Kristo. Meatin tovuol vasak visi vating koe tounah koa Pol mumoni, sakini rometautei ka mumoni ral min sien.

* 28:29: Tei en tus matu keil ten Umen aling selusien koanik mul ien koa vit, “*Ka navong Pol viten selusien enek, Siu keil alokoveini. Ka amusel en keil eris.*”

☆ 28:30: Umen 28:16

Paama Bible

Portions of the Holy Bible in the Paama Language of Vanuatu
Certaines parties de la Bible dans la langue Paama de Vanuatu
copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Paama

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Mar 2022 from source files dated 11 Mar 2022

e4d59815-486c-529e-8bd4-ce3980ae5535